

لہودی خوشبو

سلیم خان گنتی

لہودی خوشبو

سلیم خان گنتی

سلیخ
Sulaikh
bookmakers

ISBN: 978-969-7863-16-7

فطرت، کدورت، کرمی رویے اور ہٹاؤں اور انشور نہیں ہی، پیار، محبت، بھائی چارا، لوگائی دی سانجھ، انسانی سے اخلاقی قدراں اور پاپن، انسانی سے خوبی رشتیاں دی پچھان اور ہٹاؤں دی رت وچ رہے پلاڑے سی۔ مسلیاں دی تہہ جگر اڑنے کے اور ہٹاؤں دے موزوں مل مھن والا کہانی کار دی ایہہ کتاب ”لہودی خوشبو“ دی دوبارہ چھاپن اور مقصد ایہہ ہی اے کہ 2016ء وچ آئین دی دفعہ 251 وچ ترمیم دا بل دتا۔ پاکستان دی سینٹ وچ پاس ہو یا کہ پنجابی، بلوچیا، پشتو تے سندھی نوں ایس دا آئین حق دتا جاوے۔ ایہدی چوٹی سند ایہہ ہی کہ صوبائی اسمبلیاں پنجابی تے ہور بولیاں دی تعلیم تے فروغ واسطے سپیہ را کھویں کھن گیاں تے ہور کارروائیاں دی نون گیاں۔ بل تے پاس ہو گیا پر ایہہ قانون نہیں بنیا۔ جیہڑی دکھ دی گل اے۔

شگفتہ گنتی لودھی

لکھاری دیاں کتاباں

پنجابی:

- ناول : سانجھ/ رت تے ریتا
کہانیاں : لہودی خوشبو/ تردے پیر
سیرت : چن عربوں چڑھیا
سفر نامے : دیس پردیس/ سیاچن دی چھاویں

اردو:

- علاقائی ادب: کشمیر ادب و ثقافت/ بلوچی ادب/ بلوچ ثقافت
سیرت : اللہ کا محبوب جرنیل
سفر نامہ : گوری دھرتی کالے لوگ
ناول : کمانڈو کہانی
بال ادب : منش نوبرا ویلی/ برفانی انسان/ مشن گولڈ ٹاور

لہودی خوشبو

لہو دی خُشبو کسانیاں سلیم خان گمی

عبداللہ جی نے نوید حفیظ پریس، لاہور، توں چھپوا کے
سُلایکھ، مدینہ ٹاور، فیروز پور روڈ، لاہور، توں ٹوری۔

دو جی وار : 2020ء
چھپائی آہر : شگفتہ گمی لوڈھی
ٹائٹل آہر : افضل ساحر
گرافکس : عادل وحید
تعداد : 500
مُل : 260 روپے

LAHO DI KHUSBOO

(Punjabi short stories by Saleem Khan Gimmi)

Copyright @ 2020 - 2nd Edition

Printed by:

Naveed Hafeez Press, Lahore.

Price:

Pakistan: Rs. 260.00

Abroad: US\$ 5.00, Euro: 4.00, Poundsterling 3.00

Title Painting: Rabindranath Tagore

ISBN: 978-969-7863-16-7

Sulaikh
bookmakers

printing .publishing .editing
67 2nd Floor Madina Tower 224, Ferozpur Road Lahore
+ 92 300 44 30 626 sulaikh@gmail.com

لہو دی خُشبو

سلیم خان گمی

دیرتے دیری افضل احسن دے ناں

وڈی دوہتری
تمن لودھی گئی

دے ناں
جیہڑی اپنے نانا جی دے مشن نوں اگے ٹورن وچ
اپنی ماں دی بانہہ بیلے بنی

شگفتہ گئی لودھی

85	ہملہ چھیکو دا
91	زرینہ
94	بیوقوف انسان
99	ٹھنڈا گرم تے کوڑا

سارنی

9	ڈاکٹر رشید انور	شاعر بنام افسانہ نگار
16	ہمکنہ گئی لودھی	کچھ میرے ولوں
17	گلی چہرہ	
25	گھوڑی	
31	دھوڑ تیرے قدماں دی	
37	انہیرا	
41	پانی دے پہاڑ	
51	جیون والا	
53	ٹوہر ٹپا	
55	قول قرار	
57	وعدہ	
58	امیری	
60	لوفرا	
65	پیارو	
70	اسارو	
74	انھا موڑ	
77	دلیس نکالا	
81	پتھر دل	

پنجاب دے دو کلچراں دی نمائندگی کردے نیں۔ ”گل چہرہ“ دا ایہہ ٹکڑا پڑھو تے سلیم خان گمی کہانی وچ شاعری کردا نظر آوے گا۔ اوہ لکھدا اے:

”گل چہرہ دے سوپن نے ساری وتی نوں وخت پادتا سی۔
گل چہرہ مہتاب خان دی بھین سی تے مہتاب خان تھانے دے
کاغذاں وچ بستہ ب دا بدمعاش سی۔ اوہنوں دس نمبر یا بدمعاش
بن واسطے صرف اک نمبر ہور چاہیدا سی۔

وتی دے لوکاں دا خیال سی پئی گل چہرہ دا بدمعاش بھرا
مہتاب خان ایہہ اک نمبر حاصل کرن دے لئی سر توڑ کوشش کر رہیا
سی۔ ڈھل تے صرف علاقے دے تھانیدار دی سی۔“

ایس کہانی دی ہیروئن دا ایہہ بھرا اپنے کردار وچ کنا بھرواں تے پکا پیڈا جا پیدا اے۔
اوبدی بدمعاش دا ٹوہر اک نمبر ہور حاصل کر کے بھب سکدا اے تے اوہ اوس نمبر نوں
حاصل کرن لئی جان بچھ کے کوشش وچ رُجھیا ہویا اے۔ تے کیہ ایہہ پنجاب دے جی دار
تے ٹہری ہون دا ثبوت نہیں، کیوں جے پنجابی جے بدمعاش اے تے فیروہ اپنی بدمعاشی
وچ دوغله (Diplomat) کدی نہیں ہو سکدا ایہو پنجاب تے اوبدے کلچر دی خاصیت اے۔
سلیم خان گمی جتھے اک پاسے پنجاب دی ایس ٹوہر نال گل کردا اے۔ اتھے ایسے
کہانی دا اک دو جا کردار چاچے خدا دادا پتر رحیم داد شریف پیو دا شریف پتر اے۔ مچھاں
دا دڈھ پنیدا، کوڑے تیل دیاں مالشاں کردا تے پڑ وچ کھلو کے کوڈی دیاں مالیاں جت دا
تے وچ وچ گل چہرہ نوں پیار کردا اے۔ اوہ ہو چھا وی نہیں تے کوئی ہو چھی گل کر کے پیو
دی لُج نوں لاج نہیں لاندہ۔ خدا داد چاچے نے جدوں گل چہرہ دا رشتہ مہتاب خان
بدمعاش کولوں منگیا تے مہتاب خان نے ایہہ کہہ کے انکار کردا کہ مہتاب خان دی بھین دا
ہتھ کوئی جگرے والا بندہ ای پھر سکدا اے تے فیروہ جدوں شہرتوں کجھ پیاری منڈے امباں
دے باغ ٹھیکے تے لے کے پنڈ وچ رہن لگ پئے تے مہتاب خان دے گھروں روٹی
پک کے آن لگ پئی تے گل چہرہ دے حسن دیاں سارے پنڈ وچ ڈھماں پے گئیاں.....
پنڈ دیاں منڈیاں نوں مہتاب دے گھر شہری منڈیاں دا اٹھنا بیٹھنا چنگا نہ لگاتے گل

شاعر بنام افسانہ نگار

سلیم خان گمی دیاں ایہہ ویہہ کہانیاں، گل چہرہ، توں شروع ہو کے ”ٹھنڈا، گرم تے
کوڑا“ تے جا منگدیاں نیں..... جتھوں تک اک عام قاری دی حیثیت نال ایہناں کہانیاں
نوں پڑھن داتے پڑھ کے کوئی اثر قبولن دا تعلق اے۔

سلیم خان گمی اپنیاں کہانیاں تے افسانے دے کرداراں نوں اچھے پکے پیڈے تے
نگھے روپ وچ پیش کرن دا عادی اے کہ قاری اوبدے کرداراں توں اپنا پلہ بچا کے نہیں
لنگھ سکدا۔ سلیم خان گمی نوں پڑھن والے قاری دی سوچ اک خاص کلچر دے نگھ نوں
محسوس کیلتے بنا نہیں رہ سکدی۔ سلیم خان گمی دے ایس مجموعے ”لہو دی خوشبو“ بارے عام
حالات وچ وی دینا چہ نگاری دے عامیانہ قسم دے جوہر دکھا سکنا کوئی اسان گل نہیں سی۔
پر سلیم خان گمی ہوراں میرے کولوں دینا چہ لکھان دی ضد وی کیتی تے اک انوکھی قسم دی
پابندی وی لا دتی اے۔ اوہ پابندی ایہہ ہے کہ میں ایہناں کہانیاں نوں دو حیثیاں نال
پڑھاں..... اک عام قاری دی حیثیت نال تے دوجے اک شاعر دی حیثیت نال، تے
ایہہ گل میرے لئی اک عجیب گورکھ دھندا بن گئی اے۔ ”لہو دی خوشبو“ نوں اک شاعر دی
حیثیت نال پڑھن دی پابندی لا کے پہلا ظلم تے ایہہ کہتا کہ اک عام تے سادہ جیسے قاری
ہون دے مزے توں محروم کر دتا۔ میں کہانیاں وچوں شاعری لبھن دے شوق وچ آپ
وی کدھرے گواچ گیا ہاں۔ ”لہو دی خوشبو“ دی پہلی کہانی وچ پنجاب دے پنڈاں تے
شہراں دے کلچر وچ جیہڑے دو رنگ نظر آندے نیں، بھادریں اوہناں دی چھب اکوای
اے پر غور نال اوہناں دا مہاندرا ویکھتے تے فیروہ پنڈ پنڈ، شہر شہر دکھو دکھ نظر آون لگ پیندے
نیں، میں ایہہ تے نہیں کہندا کہ ”گل چہرہ“ وچ مہتاب خان تے باغ دے پیاری منڈے

برچھیاں کو ہاڑیاں تک پہنچن لگی تے فیصلہ اتھے مکیا کہ بیٹو تے شہری منڈیاں وچ کوڈی دا مقابلہ ہووے گا، نالے گل چہرہ دے حسن تے عشق دی منزل دا نکھیرا وی، ڈھول وچ رہیا سی۔ پڑ بھریا ہو یا سی۔ شہریئے پیاری منڈے تے پنڈ دے گھرو لیک کھچ کے آہنے ساہنے کھلوتے ہوئے سن تے رحیم داد خان جیہڑا کوڈی دا ہیرو منیا جاندا سی، اپنی ٹٹی بانہہ گل نال بنھ کے بڑی حسرت نال پڑ ول ویکھ رہیا سی۔ سارے پنڈ نوں یقین سی، ایہہ کوڈی شہریئے منڈے جت کے پنڈ دی عزت وی جت کے لے جان گے۔ شہریاں دے موہری لطیف نوں جدوں یقین ہو گیا کہ کوڈی دا میدان ہنئے جتیا کہ جتیا تے اوہ پڑ وچ بھڑکدا، کھوڑو پاندا کوڈی پان آیا تے اوہنے بڑھک مار کے آکھیا: ’وئے رجیمیا کپڑے، لاہ کے پڑ وچ آ، نہیں تے پیو نوں کہہ دے کہ من گھيو میرے ساہنے پڑ وچ رکھ دے۔‘

لطیف دی گل سن کے رحیم داد اپنی ٹٹی ہوئی بانہہ نوں آسرا دے کے زمین توں انج اُسریا جویں اوہدے پیراں پٹھ بھندے کو لے رکھ دتے ہون۔ رحیم داد جا گیا کس رہیا سی تے اوہدی کبھی بانہہ تے لہورنگی سفید پٹی بھھی ہوئی سی تے رحیم داد بڑھک مار کے پڑ وچ کند گیا۔ رحیم داد لطیف نوں اگے لا کے کوڈی پان ٹر پیا تے خلقت انج چپ ہوئی جویں اوہنوں سپ سنگھ گیا ہووے۔ لطیف نے رحیم داد نوں جھما مارن دی کوشش کیتی۔ رحیم داد چنگلی پٹ کے اجیہی لت ماری کہ لطیف دور جا ڈگا۔ کوڈی ہوندى رہی تے بیٹو دوواں دے نمبر ودھدے ودھدے شہریاں دے لاگے پہنچ گئے۔ ہن دوواں ٹیماں نوں جتن لئی اکو اک نمبر دی لوڑ سی۔ اخیر لا نمبر جتن لئی لطیف غصہ کھا کے کوڈی پان آیا تے رحیم داد، اپنی لہو لہان بانہہ پک نال لا کے زخمی چھیتے وانگ اوہدے اگے جا کھلوتا۔ لطیف نے پیر پٹ کے رحیم داد دے زخمی موڈھے تے اجیہا بلونا ماریا کہ رحیم داد زخ ہوندے بھید وانگ اڑایا ڈگیا۔ اٹھیا تے واپس سدے لطیف نوں بنے توں اک فٹ اُرانہہ جا پھڑیا تے اوہنوں زمین اُتے سٹ کے اوہدے پٹ وچ اپنے تکھے دند کھوب دتے، تے لطیف نے وی اوسے طرح چپک ماری جویں ہنئے ہنئے رحیم داد چکیا سی۔

رحیم داد جت گیا سی پر بے ہوش ہو کے زمین تے ڈگا ہو یا سی دھرتی تے لہو دا اک چھڑ لگا ہو یا سی تے اوہدے موڈھے توں ٹٹی بانہہ جتی جتی ہو گئی سی تے فیر..... شہری

منڈے وتی چھڈ کے شہر چلے گئے سن تے مہتاب خان بدمعاش گل چہرہ دا رشتہ لے کے رحیم داد دے گھر اپڑ گیا سی..... میں سلیم خان دی ایس اک کہانی دا ایڈی وڈی تفصیل نال تذکرہ ایس لئی کیتا اے کہ لہو دی خوشبو دا قاری ایہہ محسوس کر سکے کہ سلیم خان گمی دا اوہ انداز جیہدے نال اوہ نثر وچ شاعری کرن دی کوشش کر رہیا اے۔ کنا سچا تے کنا سچا اے۔ شعر الہام بن کے ساہنے آجاون دا مسئلہ کسے نہ کسے بھجال نال جُویا ہو یا ہوندا اے۔ ایہہ انج ای اے جویں دھرتی تے بھجال مگروں دھرتی دے سینے وچوں نوں چشمے پھٹ پیندے نیں۔ انج ای شاعر دی ذات دے اندر یا شاعر دے آلے دوالے دے معاشرے وچ کوئی بھجال آندا اے تے نظماں غزلاں الہام دے سومیاں راہیں باہر آجانداں نیں۔ میں ایہہ وی محسوس کرنا کہ ایہہ گل صرف شاعری تے لاگو نہیں ہوندى بلکہ ہر اوہ فن جیہدا تعلق لطیف احساسات نال ہوندا اے، شاعری، مصوری، بت تراشی، افسانہ نگاری یا تنقید دا فن جو کجھ وی ہووے اوہ کسے داخلی تحریک دا ای نتیجہ ہوندا اے۔ او گل شاعر ویکھے تے اوہ شعر کہہ دیندا اے۔ افسانہ نگار افسانہ لکھ دیندا اے۔ میرا مطلب ایہہ وے کہ فنکار اپنے دل دی، اپنے ویلے دی، اپنے معاشرے دی کوئی گل کہن واسطے جدوں قلم یا برش دا سہارا لید اے تے اوہدے جذبے وچ خلوص گھٹ یا ودھ نہیں ہوندا۔ ایہہ تے صرف گل کہن دا اپنا اپنا وکھرا وکھرا رنگ تے ڈھنگ اے۔

سلیم خان گمی اپنی ”گھوڑی“ وچ اک ایسے کردار نوں اُبھاردا اے، جیہدی زندگی دا ایہہ اک وڈا فخر اے کہ جیہدی گھوڑی اوہنے پال کے تیار کیتی اے، اوہدے اُتے اوہدے پُتر توں سوا ہور کوئی سواری نہیں کر سکدا۔ اوس اتھری گھوڑی تے کاٹھی پاؤنا جیہدے جوان داکم اے، اوہ اوہدا پتر ای اے۔ جدوں اتفاق نال اوہ گھوڑی پاکستان دی حد پ کے ہندوستان دے اک سکھ دے قبصے وچ چلی جاندى اے تے اوہدے بعد اوہنے اپنے پُتر نوں پُتر سمجھنا چھڈ دتا تے فیر اوہدا پُتر نموشی دے ایس پھٹ نوں برداشت کرن جوگا نہیں رہندا۔ اک دن رات دے انھیرے وچ بارڈر پ کے اوہ ہندوستان دے اوس پنڈ جا وڑدا اے تے اگلی سویر نوں نہ صرف اوہ گھوڑی واپس لیاندا اے بلکہ اوہ سکھ دی دھی وی چک لیاندا اے؛ پر اوہ عقیدت مند فوجی کردار جتھے اپنے پُتر دی بہادری اُتے فیر جیوندیاں

وچ آندا اے، اوتھے اک دھی نوں چک کے لیان اُتے فیر مر جاندا اے۔

گل لمی اے پر گمی اپنی ایس کہانی وچ دسنا ایہہ چاہندا اے کہ پنجاب دے واسی جتھے مرن مارن لڑن مرن تے غیرتاں دے ہڑھ وچ کدن لئی ہر ویلے تیار رہندے نیں، اوتھے اوہ دشمن دی دھی نوں وی دھی سمجھ کے اوبدے سر تے چُٹی دیندے نیں۔ ایہہ پنجاب دے کلچر دی شاعری اے جیہوں سلیم خان گمی کہانی دے روپ وچ پیش کر دا اے۔

سلیم خان گمی اپنی کہانی ”اُسارو“ وچ ساڈیاں اخلاقی قدراں تے انج روندنا چا پدا اے، جویں شاعر دی اکھ۔ تسیں آپ وی سوچو کہ اک نیک دل مولوی، جیہدے پچھے سارا پنڈ نماز وی پڑھدا ہووے، اوہنوں چنگیاں وی جان دا ہووے، اوہدیاں ذمے داریاں نوں محسوس وی کر دا ہووے تے جے اتفاق نال اوہ انھا ہو جاوے تے پنڈ دا پنڈ صرف اوہنوں لاوارث چھڈ دیوے بلکہ نماز ولوں وی مونہہ موڑ لوے تے دُکھاں دے ایس موڑ تے جدوں کوئی مسلمان ڈاکٹر، کوئی مسلمان انجمن، کوئی مسلمان سرمایہ دار اوہنوں اکھاں دا نور واپس دین دی تھاں دو مٹھے بول وی نہ دے سکے تے فیر اوہ دکھیرا دل کیہ کر سکدا اے! ایہہ اندازہ کوئی درد مند دل ای کر سکدا اے۔ جے نہیں تے فیر ایہہ حقیقت اے کہ جدوں عیسائی مشنری دے ڈاکٹراں اوہنوں پیار وی دتا، اخلاق وی دتا تے اکھاں دا نور وی واپس کیتا تے اوہ یسوع مسیح دا پیروکار ہوئے بنا نہ رہ سکیا۔

انج گمی دی ہر کہانی قاری دے ذہن وچ اک اجیہا بھجال لیاندی اے جیہدے نال اک نویں سوچ الہام بن کے اُتردی ہوئی محسوس ہوندی اے۔ ایس کتاب دی انجری کہانی دا ناں ”ٹھنڈا گرم تے کوڑا“ اے، ایہہ تساں آپ فیصلہ کرنا اے کہ تساں ایہدے وچوں ٹھنڈک گرمی کڑتن کیہ کجھ محسوس کیتا اے۔ میں تے ایہہ کجھ سمجھ سکیا کہ ساڈے معاشرے وچ جے کوئی خوبصورت جوانی، لاوارث ہو جائے تے سانوں اوبدی شرافت تے اعتراض ہوندا اے، پر جدوں اوہ مہذب طوائف دا روپ دھار کے کوٹھی تے کار دی مالک بن جاندی اے تے اپنے گھر آن والے مہماناں دی سیوا کرن واسطے اپنے اُچے سچے اخلاق دا ایس جملے نال مظاہرہ کردی اے: ”جی کیہ پیو گے..... ٹھنڈا، گرم کہ کوڑا“ تے اوبدی شرافت اُتے اعتراض کرن والے ایس ٹھنڈک وچ ڈب جاندے نیں، گرمی نوں

جھپیاں پالیندے نیں، گروتن نوں تریاق سمجھ کے پی جاندے نیں۔

انجری وچ میں اکو گل کہواں گا کہ میں ایس کہانیاں دی کتاب دے دیباچے دے رنگ وچ کوئی نظم لکھی ہوندی، تے شاید میں اپنا پریشان نہ ہوندا۔ رب جانے ایس ٹٹی پھٹی نثر وچ میں اپنے دل دی گل کہہ سکیا کہ نہیں۔ میں ایہدا فیصلہ وی ”لہو دی خوشبو“ دے قاریاں تے چھڈناں تاں جو ”لہو دی خوشبو“ نوں قاری وی محسوس کر سکن۔

ڈاکٹر رشید انور

ایڈیٹر ”پنجابی زبان“ لاہور

لمیاں لمیاں کہانیاں نہیں لکھیاں پر اوہناں دے کردا کہانی دیپلاٹ وچ جو کجھ وی اظہار کردے نیں اوہ بالکل سدھے سادے انداز راہیں دکھائی دیندے نیں۔

اوہناں دیاں کہانیاں دے موضوع زیادہ تر اوس تہذیب وچوں پیگنر والیاں قدراں دے بارے وچ اے۔ جیہڑی ونڈ توں پہلاں دے پنجاب دی رلی ملی رہتل سی۔

اوہ اک آفاقی انسان سن تے ہمہ صفت شخصیت دے مالک وی سن۔ یاراں دے یار، متھے تے وٹ پا کے ملنا اوہناں نوں آؤندا ای نہیں سی۔ اک باغ بہار شخصیت تے کہانی کار جیہڑا اپنی کہانیاں تے افسانیاں دے کرداراں وانگ اندوں باہروں اکو جیہے۔

نفرت، کدورت، کروڈھی رویے اوہناں دا منشور نہیں سی، پیار، محبت، بھائی چارا، لوکائی دی سانجھ، انسانی تے اخلاقی قدراں دا پالن، انسانی تے خونی رشتیاں دی کچھان اوہناں دی رت وچ رچے پلازے سی۔ مسئلیاں دی تہہ تیکر اپڑ کے اوہناں دے موزوں مل لہسن والا کہانی کار دی ایہہ کتاب ”لہو دی خوشبو“ دی دوبارہ چھاپن دا مقصد ایہہ ہی اے کہ 2016ء وچ آئین دی دفعہ 251 وچ ترمیم دا بل دتا۔ پاکستان دی سینٹ وچ پاس ہو یا کہ پنجابی، بلوچی، پشتو تے سندھی نوں ایس دا آئینی حق دتا جاوے۔ ایہدی چوتھی سند ایہہ سی کہ صوبائی اسمبلیاں پنجابی تے ہور بولیاں دی تعلیم تے فروغ واسطے پیسے راکھیں کھن گیاں تے ہور کارروائیاں وی ٹرن گیاں۔ بل تے پاس ہو گیا پر ایہہ قانون نہیں بنیا۔ جیہڑی دکھ دی گل اے۔

اک واری فیر اپنی ماں بولی تے اپنے پنجاب نال جڑے ہوئے سبھ کہانی کاراں دی خدمتاں دا اعتراف کردے ہو یاں سلیم خان گمی ہوراں دی ”لہو دی خوشبو“ تہاڈے ہتھاں وچ اے۔ ایس مان دے نال کہ ایس سارے انسان دا لہو دارنگ اک ای اے لال تے ساڈے دکھ وی سانجھے نیں۔ مل کے اگو ودھو، اپنی ماں بولی دے ادب نوں وی پڑھو تے مسئلیاں داخل وی مل، ملا کے کر سکنے آں۔ اپنے اپنے حصے دا دیوا بالن لگ پیسے تے ساری دنیا وچ پنجابیاں دا چانن ای چانن نظر آؤندا پیا اے۔

شگفتہ گمی لوڈھی

لندن، انگلستان

کجھ میرے ولوں

میرا کووڈ 19 دے دوران گمی ٹی وی یو کے تے پنجابی بیٹھک دے نال پروگرام انگلستان، پاکستان، انڈیا تے کینیڈا وچ کافی زیادہ پسند ہوں لگ پیا سی۔ اپنے والد سلیم خان گمی دے مشن تے ماں بولی نال جڑن دے جذبے نال میں اپنے حصے دا دیوا بالن دی کوشش کر رہی ساں کہ اک دن مینوں Whatsapp تے سُنیا آیا کہ: ”میں Jinder، جالندھرتوں آں تے مینوں سلیم خان جی دیاں کجھ کہانیاں چاہیدیاں نیں۔ میڈم مینوں کسے دسیا اے کہ تسیں اوہناں دی دھی رانی ہو۔ لندن وچ رہندے او، پنجابی پروگرام وی کردے او، انج کرو کہ 9 کہانیاں سکین کر کے بھیج دو۔ ایس گورکھی وچ چھاپنیاں نیں۔“ سوچ دی اک کھڑکی میرے اندر کھل گئی کہ والد صاحب دیاں کہانیاں دا کم وی دوبارہ پرنٹ کیتا جائے، بس اوس دن توں ”لہو دی خوشبو“ جیہڑی پہلی وار 1973ء وچ چھاپی سی۔ دوبارہ چھاپن دا پر بندھ بنیا۔ اوہناں دیاں کہانیاں وی اک کہانی کار دے اپنے ذن وچ آون والے خاکے دی تخلیق اے۔ جیہدے وچ اوہ پلاٹ، کردار، مکالمے تے کلائیکس دا ورتا کردے نیں۔ مزے دی گل ایہہ اے کہ جس طرحاں اسماں اوہناں نوں حقیقی حیاتی وچ عمل کردے دیکھیا اوہی کجھ اوہناں دیاں کہانیاں وچ نظر آؤندا اے۔ مثال دے طور تے اوہ کسے طور تے وی مصنوعی انسان نہیں سن تے اوہناں دیاں کہانیاں وچ وی تسیں کسے قسم دا مصنوعی پن یا بناوٹ دا پر چھاواں نہیں دیکھو گے۔ اوہناں دے کرداراں نوں اظہار لئی کسے وی Inhibition دی لوڑ نہیں۔ گمی جی کولوں اینا فالٹو ویلا ای نہیں سی کہ اوہ ون سونیاں، کھلریاں پکریاں گنجلد ار سوچاں وچ لے کے کرداراں نوں سمجھن لئی اپنے قاری نوں مجبور کرن۔ ایہہ چیز اصل وچ اک باعمل کہانی کار بندے دی نشانی اے۔ اوہناں نے

لیا، گل چہرہ دا ویاہ وی کر دتا تے اوہ کنواری دی کنواری وی رہی۔ اک دن چاچے خداداد خان نے مہتابے نوں کہیا: ”پتی توں ایہہ کیہہ کہتا“ مہتاب آکھیا: ”میں اپنے گھر بھاریں چھج و جاواں، بھاریں چھاننی کسے نوں کیہہ!“

وستی دے لوک مہتابے دے ایس روئے توں تنگ آچکے سن تے کہندے سن، وستی دی عزت سنبھلی اے۔ جد مہتابا کوئی بھیڑا کم کر دا اے، ایہدا مطلب ایہہ اے پتی سارا پنڈ بھیڑا اے۔ پر لوکاں دا ایہہ فلسفہ مہتابے نے کدی نہ سمجھیا۔ اوس ہمیش اپنے گھر چھج تے چھاننے وکھرے ای و جائے۔ چاچے خداداد دی گل سُن کے اوہ خواہ مخواہ چڑ جاندا سی، پتی چاچے نے اپنے منڈے رحیم داد لئی گل چہرہ دا رشتہ تن چار واری منگیا سی تے مہتاب خان دے انکاری ہون کارن چاچے نے اوہدی شکایت ٹھاندار اگے لائی سی۔

رحیم داد چاچے خداداد خان دا اکلا پتر سی۔ سوہنا گھرو، مونہہ چت لگدا۔ اٹھارہ اونی سال دی عمر وچ ای اوہ بھر کے جوان نکلیا سی۔ چاچے خداداد نے اوہدے واسطے دو مچھاں رکھیا ہونیاں سن۔ دُڈھ دہی دی اوس نوں کدے گھاٹ نہ آئی۔ اوہدی مالش لئی چاچے نے اک نوکر رکھیا ہویا سی، جس نوں روٹی، کپڑا تے پندرہاں روپے دیندا سی۔ جد رحیم داد کوڈی دے پڑ وچ کپڑے اُتار کے آؤندا سی، ویکھن والے توڑیاں مار مار کے خوش ہوندے سن، پتی رحیم داد دل دا نگر نہیں ہیگا جے نگر ہوندا تے مہتابا اپنی بھین گل چہرہ دا ویاہ اوہدے نال کر دیندا۔

اک دن چاچے نے اوس نوں پچھیا پتی جس جے نال توں گل چہرہ دا نکاح پڑھایا سی، اوہ دل دا نگر سی۔ مہتاب نے سکے انداز نال آکھیا: ”لوڑ پوری کیتی سی، ہن جدوں گل چہرہ دا ویاہ کراں گا، کسے دلیر جے نال کراں گا۔“

ہراوہ بندہ جیہڑا گل چہرہ نوں ویکھدا سی، سینے تے دوہتر مار کے اوسدا چاہن والا بن جاندا سی۔ دوجے تے خیر کتے رہے، وستی دے فارسی خواں ڈکاندار قدوس تے اوہدا نال گل چہرہ پایا ہویا سی، حالانکہ گل چہرہ دا اصل نال شریفان سی۔ قدوس کہندا سی، بدمعاش بھرا دی بھین شریفان نہیں ہوسکدی، گل چہرہ ہوسکدی اے تے ایسے گل توں اوہ مہتابے کولوں دو وار پھنڈ وی کھا چکيا سی۔

گل چہرہ

گل چہرہ دے سہین نے ساری وستی نوں وخت پا چھڈیا سی۔ گل چہرہ مہتاب خان دی بھین سی تے مہتاب خان تھانے دے کاغذاں وچ بستہ بدمعاش سی۔ اوس نوں دس نمبر یا بدمعاش بنن واسطے صرف اک نمبر ہور چاہیدا سی، تے وستی دے لوکاں دا خیال سی پتی گل چہرہ دا بدمعاش بھرا مہتاب خان ایہہ اک نمبر حاصل کرن لئی سر توڑ کوشش کر رہیا اے، ڈھل اے تے صرف علاقے دے ٹھاندار ولوں اے۔ اُنج تے لوک مہتاب خان توں وی ستے ہوئے سن، پر پچھلے اک مہینے تو اوہدی بھین گل چہرہ نے وستی نوں وخت پایا ہویا سی۔ ایس کر کے مہتاب خان دی بدمعاشی دیاں گلاں ٹھنڈیاں پے لگیاں سن تے گل چہرہ دے لکھڑے دے جادو نے لوکاں دے سراں اُتے جڑیاں دھوڑ دتیاں ہونیاں سن۔

گل چہرہ تے مہتاب خان دی نہ ماں سی تے نہ پیوسی، نہ کوئی ہور بھرا سی، نہ بھین سی۔ نہ انگ سی تے نہ ساک سی۔ مہتاب خان نے اپنی بھین دا رشتہ کر کے اک تھاں ساکا داری بنائی سی پر گوی دا تور تڑاوا ہون توں پہلاں ای طلاق لے لئی۔ ہویا اُنج پتی مہتاب خان دا اک یار بیلی چوری دے مقدمے وچ سزا کھا گیا۔ چور نے مہتاب خان نوں آکھیا پتی اچی عدالت وچ اپیل کرے۔ مہتاب خان من گیا، پر اوہدے کول وکیل صاحب نوں فیس دین لئی کچی کوڈی وی نہیں سی۔ سوچ وچار دے بعد اوہنے اپنی بھین گل چہرہ دا نکاح نالدے پنڈ پڑھا دتا تے رقم وصول کر کے سدھا وکیل کول گیا۔ اپیل کروائی، اپنے یار بیلی نوں رہا کروایا تے رپھڑ پا کے گل چہرہ دی طلاق لے لئی۔ طلاق لین لئی مہتاب خان نوں ڈیوڑھی رقم دینی پئی، پر ایہہ رقم اوس نے اپنے چور دوست کولوں کھٹ لئی سی۔

وستی دے لوک ہسدے سن پتی مہتاب خان چنگا رہیا اے۔ اپنے یار نوں وی چھڈا

گل چہرہ دا چہرہ مہرہ منگولیا دیاں کوار گندل ٹیاریاں دا تک سک سی..... گول مٹول، پتیل رنگا چہرہ جویں لاکھی ڈبل روٹی گو کے گھیو وچ تلی ہووے۔ ٹورانج سی جویں پٹ دی تر وچوں موتی سرکن۔ ہسدی سی تے انج لگدی سی جویں کشمیر دی جھیل ڈل وچ کمیاں دے پھل کھڑن۔ راہی ویکھدے سن تے راہ چھڈ دیندے سن، پئی اوہدے کول جا کے کدھرے اوہدے پیریں سیس نہ نوانا پے جاوے۔ گل چہرہ گڑی نہیں سی، مصیبت سی..... اوہ مصیبت جس نوں ہر کوئی سہیڑنا چاہندا سی۔

انباں دی بہار سی تے باغاں وچ پکن والے انباں دی خوشبو گھراں، کوٹھیاں، حویلیاں، بنگلیاں، بلیاں تے کھیتراں وچ کھنڈ گئی سی۔ ہر گھر و دیاں مچھاں اتے انباں دا رس سی۔ ہر ٹیاری دی کئی پلے انب دسدے سن۔ ہر بچہ پاگلاں وانگر انب چو پدا نظر آؤندا سی۔ انب چو پ کے ہر بڈھے ٹھیرے دے پنڈے وچ خون جبرلان لگ پیا سی۔ انباں دے موسم دی سبھ توں اچرج گل ایہہ سی پئی وستی دے سارے باغ شہروں آئے پنج منڈیاں نے رل کے خریدے سن، جیہڑے انب وچ دے گھٹ سن تے مفت وٹدے زیادہ سن۔ مولوی قدوس نے اک دن اندازہ لایا پئی انباں دے پپاری انب وچین نہیں آئے، انباں دی خیرات کرن آئے نہیں۔

باغاں دے پپاری آپوں لکھ بھن کے دُہرا نہیں سی کردے۔ سارا کم نوکراں کولوں کراندے سن۔ سویر نوں پھیری والے آندے تے جو جی کردا اوہناں نوں دے کے، ٹوکرے بھر بھر کے انب لے جاندے سن۔ اک انب چو پدے سن، دو جا روٹی کھاندے سن تے تيجا مالش کر کے ڈنڈ پیٹھکاں مار دے سن۔ اوہناں نوں چوتھا کم کوئی نہیں سی۔ وستی دے لوکاں نوں اوہناں دے ایہناں تنان کماں تے کوئی اعتراض نہیں سی۔ جے اعتراض ہے وی سی تے ایہہ سی پئی شہری منڈے مہتاب خان دے گھروں روٹی پکواندے سن۔

خیر ایہہ گل وی کوئی خاص خطرناک گل نہیں سی پئی اوہ ہولی ہولی مہتاب دے گھر وی آون لگ پئے سن، اوہناں باغ وچ گلی پائی ہوئی سی تے پنڈوں باہر رہندے سن، پر اوہ روز شام نوں مہتاب دے گھر آ جاندے، روٹی کھاندے، انب چو پدے تے ہس کھیڈ کے ادھی رات توں پہلاں ای گلی وچ چلے جاندے۔ دو جے دن چھاہ ویلے اٹھدے،

مالشاں کردے، ڈنڈ پیٹھکاں مار دے تے دوپہر نوں مہتاب دے گھروں گل چہرہ دے ہتھاں دی پکی روٹی کھا کے شام نوں وستی جان دی تیاری شروع کر دیندے۔

تیاری وچ بودے چو پڑنے، چیر کڈھنے، کبے ہتھ دی چچی اُنگی تے نوہنہ پالش لاؤنے (ہر منڈا اپنے کبے ہتھ دی چچی اُنگی نوں لہو رنگا کردا سی، پتا نہیں کیوں) بوٹ پالش کرنے، گلاں وچ لال رومال بنھنے تے ہور ایس طرحاں دے نخرے والے کم۔ کجھ دن تے شہری منڈے چنگے بھلے تڑدے رہے۔ فیر اوہناں دیاں ٹوراں وچ ول پے گئے۔ انج ٹرن لگ پئے جویں پہلوان ہون گلاں وچوں رومال اُتر گئے تے موڈھیاں اُتے لال رومالیاں آ گئیاں اوہ روز شام نوں وستی دیاں گلیاں وچ لٹک لٹک نال تڑدے۔ اک دو جے دے ہتھ تے ہتھ مار کے زور نال ہسدے تے گڑھکدے۔ اوہناں دے ایہہ چالے ویکھ کے وستی دے منڈیاں نوں بڑی کوڑ آئی۔

اک دن رحیم داد نے اوہناں نوں گلی وچ ڈک کے سبھایا پئی ایہہ پنڈ عزت آبرو والا اے، تہاڈے شہر ورگا نہیں، ایس واسطے ذرا سنبھل کے پیر پٹیا کرو۔ ایہہ گل سن کے اوہ چُپ کر کے چلے گئے۔ پر اگلے دن جدوں رحیم داد باغ دے نال والی پٹی ول گیڑا مارن گیا تے شہری منڈیاں داسر کردہ لطیف کھوہرا ہو کے آکھن لگا: ”رحیم دادا! اکھاں اُگھیڑ کے باغ دے لاگے پھریں، ساڈا کوئی انب نقصانیا گیا تے اسیں تیرے گل وچ پلا پاواں گے۔

جد پنڈ دے منڈیاں نوں پتا لگیا تے اوہ سارے شہری منڈیاں دے خلاف ہو گئے۔ چاچے خدا داد خان نے مہتاب خان نوں بلایا تے کہیا پئی اوہ انباں دے پپاریاں دی روٹی پکانی بند کر دو۔ پر مہتاب نے کہیا: ”اوہ نیک کم کر رہیا اے تے نیکی کرن توں باز نہیں آئے گا۔“ پنڈ دے لوکاں نوں ہور چپ چڑھ گئی۔

دو دن بعد شہروں ہور جھم مڈے آ گئے۔ ہن یاراں بندے مہتاب دے گھر روز شام نوں اکٹھے ہوندے سن تے کھپ پاؤندے سن۔ وستی دے منڈے ایہہ ویکھدے، سُدے تے کپڑیاں چوں باہر ہو پیندے۔

اک دن سویر نوں مہتاب خان تے شہری منڈیاں دا سر کردہ لطیف، چاچے خدا داد خان دی حویلی آیا۔ چاچے نے اُون دا مقصد پچھیا تے لطیف بولیا پئی اوہ وستی دے

منڈیاں نال کوڈی کھیڈنا چاہندے نیں۔ جے اوہ کوڈی ہار گئے تے باغ چھڈ کے چلے جان گے تے جے کوڈی جت گئے تے وتی دے لوک اک من گھیبو اکٹھا کر کے دین گے۔ چاچے خدا داد خان نے لاگے بیٹھے رحیم داد تے دو جے منڈیاں کولوں صلاح چکھی۔ اوہ آکھن لگے ٹھیک اے۔ سانوں شرطاں منظور نیں۔ کوڈی دی تیاری لئی دوواں دھراں نوں دس دن دتے گئے۔

کوڈی دیاں تیاریاں شروع ہو گئیاں۔ انباں دے پاری جو وندے کھدے سن اوہ گھیبو، آٹلیاں، لگواں تے تیل اُتے خرچ کر دیندے سن۔ اوہ آپوں وچ مل کے سویر، دوپہر تے شام نوں باغ وچ کوڈی کھیڈ دے سن۔ وتی آؤنا اوہناں چھڈ دتا سی۔ مہتاب خان سارا دن اوہناں نوں کھانے پکا کے کھواؤن اتے لگا ہویا سی۔ وتی دے لوک اوں نوں ویکھدے سن تے چول کہہ کے مونہہ پھیر لیدے سن۔

وتی دے مُنڈے روز شام نوں مہرے دے کھیتریاں وچ کٹھے ہوندے سن تے ادھی رات تیکر کوڈی کھیڈ دے رہندے سن۔ اوہناں دیاں ماواں تے بھیناں روز شام نوں گدائی شاہ دے مزار اُتے تیل چڑھا کے اپنے پُتریاں تے ویراں دی کامیابی لئی دعا منگدیاں سن۔

چاچے خدا داد خان دا پُتر رحیم داد خان وی کوڈی چنگی سُتھری پاؤندا تے جیسا وی ڈاڈھا ماردا سی تے نالے ساہ ست دا وی ڈاڈھا پکا سی۔

پر رحیم داد دے ہمدرداں دیاں سدھراں کھوہ کھاتے وچ پے گئیاں جس دن دوپہر نوں کوڈی دا مقابلہ سی اوں دن سویر نوں رحیم داد اپنے دو سنڈیاں نوں چھپڑ وچوں پانی پلاؤن گیا۔ سنڈے پانی پیندے پیندے اک دو جے نوں پے گئے۔ رحیم داد نے ایس خیال تے پئی بھیر وچ کسے سنڈھے دا سنگ نہ ٹٹ جائے، چھپڑ وچ وڑ کے اوہناں دا بھیر ہٹانا چاہیا۔ بھیر ہٹاندیاں ہٹاندیاں رحیم داد آپ وچ آ گیا تے کھی بانہہ ٹٹ گئی۔ لہو نال چھپڑ دا پانی لال ہو گیا۔ رحیم داد گھر گیا تے چاچا خدا داد خان اوں نوں ویکھ کے کنب گیا۔ اوہنے ہتھ چک کے رب اگے دعا منگی پئی اے مولا جے توں میرے پُتر دی بانہہ ضرور توڑنی سی تے اک دن ہٹ کے توڑ دیندا۔ ہُن تے میری تے میرے پنڈ دی ہار یقینی ہو

گئی اے۔ دس ہُن میں کیہ کراں؟

پنڈ دے اک دو بندیاں نے لطیف تے مہتابے نوں کہیا پئی کوڈی دا مقابلہ ملتی کر دیو پراہ نہ منے۔ اوہ خوش سن پئی رحیم داد دی بانہہ ٹٹن نال اوہناں دی فتح یقینی ہو گئی اے۔

مولوی قدوس نے کجھ پڑھ کے رحیم داد دی بانہہ بھنی تے فیر پنڈ دے سارے منڈے چاچے خدا داد خان دی حویلی اکٹھے ہو گئے۔ دوپہر نوں ڈھولاں دی گڑ گج وچ سارا پنڈ باغاں ول ٹر پیا، کیوں پئی کوڈی او تھے ای ہونی سی۔ رحیم داد وی موڈھے تے لال رومالی رکھ کے اپنے یاراں دوستاں دے نال ای پڑ وچ جُجا۔ لطیف نے اوں نوں ویکھیا تے اُچی دتی بولیا: ”سوتنا موڈھے توں لاه دے۔ بھیرا لگدا اے!“ رحیم داد نے لطیف دے طعنے دا کوئی جواب نہ دتا تے اپنے پنڈ دے کھڈاریاں دے نال پڑ وچ بہہ گیا۔

مقابلے دا منصف ٹھانیداری سی۔ اوں اشارہ کیتا تے دوواں ٹیماں دے جوان کپڑے لاه کے پڑ وچ آ گئے۔ ہر ٹیم دے یارھاں یارھاں کھڈاری سن تے کھیڈ دے گل نمبر ویبہ 20 سن۔

سارے علاقے نوں خبر ہو گئی سی پئی شرط لا کے کوڈی کھیڈی جاوے گی۔ کئی خولے کہندے سن پئی اصل شرط تے گل چہرہ اے۔ باغ چھڈ کے چلے جانا یا گھیبو دی گل تے ایویں کیتی گئی اے۔ کئی فکر مندے کہندے سن پئی کوڈی وچ اک دو بندیاں دی جان ضرور جاوے گی۔ عام لوکاں دا خیال سی پئی شہری منڈے جت جان گے کیوں پئی ایہناں نے سارے علاقے دا گھیبو مکا دتا سی تے دیہاڑی وچ تن تن واری کوڈی دی پریکٹس کردے سن۔ کوڈی دے بھیتی کہندے سن پئی وتی دے منڈے کدے نہیں ہر سکدے۔ کیوں پئی اوہ آن تے جان لڑا دین والے نیں۔

کوڈی شروع ہوئی۔ سبھ توں پہلوں لطیف کوڈی پاؤن آیا تے اپنے دشمن نوں دو ہٹڑ مار کے تے پراہنہ سٹ کے بھنگڑا پاؤندا چلا گیا۔ پنڈ دی ٹیم وچوں حشمت کوڈی پاؤن گیا تے جھیا گیا۔ فیر لطیف کوڈی دین آیا تے تیجا نمبر جت کے نچدا بھڑکدا تے کھوڑو پوندا اپنے پاسے چلا گیا۔

اُپر تھلی تن نمبر ہار کے پنڈ دے کھڈار منڈے تے کجھ سہم گئے تے کسے نے اُٹھ

کے کوڈی پاؤن دا ادم نہ کیتا۔ لطیف نے جد ویکھیا پئی کوڈی پاؤن کوئی نہیں آ رہیا تے اوہ پہلے طرحاں نچدا بھڑکدا تے کھورو پاؤندا کوڈی پاؤن آ گیا تے پڑ وچ کھلو کے بڑھک ماری: ”اوائے رجمیا کپڑے لاه کے پڑ وچ آ! نہیں تے پیونوں آکھ، اک من گھيو خلقت دے سائبنے میرے سائبنے رکھ دیوے۔“

لطیف دی گل سن کے رجم داد انج زمین توں اُسریا جویں اوہدے پیراں پٹھ بھندے کولے رکھ دتے ہون۔ اوہدا چہرہ غصے نال سُرخ ہو گیا سی۔ اوس نے سچے ہتھ نال اپنی قمیض دے بیڑے کھولے، مولوی قدوس نوں اشارے نال کول بلایا تے آکھیا، اوہدی قمیض اُتار دیوے۔ مولوی قدوس نے انج ای کیتا۔ جویں رجم داد نے ہولی ہولی سچے ہتھ نال جاگھیا اُپر چڑھایا، مولوی قدوس نے جاگھیا بھیا تے تھاپی دتی تے رجم داد نوں پڑ ول کردتا۔ لوکاں نے خوشی وچ پاگل ہو کے تاڑیاں ماریاں۔

چاچا خدا داد خان بکل وچ مونہہ دے کے رو رہیا سی تے دعا منگ رہیا سی۔ رجم داد خان دی کھبی بانہہ لہو رنگی سفید پٹی وچ بدھی ہوئی سی۔ مولوی قدوس نے اپنے حاجیاں والے رومال نال بانہہ نوں چھاتی نال گھٹ کے جُٹ دتا سی پئی ہلن نال بانہہ نوں گھٹ دھک جاوے تے رجم داد بے پٹھ بھار ڈگے تے بانہہ نوں زیادہ تکلیف نہ سچے؛ پر بے رجم داد چھاتی بھار ڈگے تے فیراہدا جواب کسے کول نہیں سی۔

لوکاں دیاں توڑیاں وجدیاں رہیاں تے غصے بھریا رجم داد لطیف داراہ ڈک کے کھلو گیا۔ توڑیاں داشور تے رولا گولا گھٹ گیا تے ٹھاندار نے لطیف نوں اشارہ کیتا پئی کوڈی پاوے۔ لطیف نے چنگی پٹی تے رجم داد دے کھبے پاسے نوں ہو کے اگانہہ ودھیا۔ رجم داد نے کچھی وٹ کے سندے ہوئے لطیف دی دھون دے پٹھیاں اُتے سچے ہتھ دی دھول ماری تے لطیف نوں پیراں لاگے ڈیگ کے اوہدے سینے اُتے اپنا سجا پیر رکھ دتا۔

باہتیاں وچ کھلوتی ہوئی خلقت نے خوشی وچ چیچ چھاڑا پادتا۔ پنڈ دے لوکاں نے خوشی نال دھالاں پاؤنایاں شروع کر دتیاں۔

رجم داد لطیف نوں اگے لا کے کوڈی پاؤن تڑ پیا۔ خلقت انج چپ ہو گئی جویں سب سنگھ گیا ہووے۔ جد لطیف نے رجم داد نوں چھامارن دی کوشش کیتی، اوس پیراں توں

اُبھر کے چنگی پُٹ کے کجھ ایس انداز نال لت ماری جیہڑی لطیف دی ہک وچ وجی تے لطیف دو کرم پرانہہ جا کے ڈگا۔ رجم داد خوشی وچ چیکاں ماردا بتاٹپ آیا۔

کوڈی ہوندی رہی تے جے کوڈی پاؤندے رہے تے چھے مار دے رہے۔ رجم داد دی ٹٹی ہوئی بانہہ وچوں لہو چو چو کے زمین تے ڈگدا رہیا۔ چاچا خدا داد بکل وچ مونہہ لے کے روندرا رہیا تے دعا منگدا رہیا۔ اخیر اُنی نمبر تے جا کے ہار جت دی بازی اڑ گئی۔ دوواں ٹیماں دے نمبر اُنی اُنی سن، صرف اک نمبر جتن نال عزت بے عزتی دا فیصلہ ہونا سی۔ کوڈی دیکھن والیاں دے پٹھیاں دے ساہ پٹھیاں تے اوپر دے ساہ اُپر۔ ایہہ حالت دیکھن والیاں دی سی تے کھیڈن والیاں دی حالت دا اندازہ آپ کر لئو۔

اک نمبر جتن لئی لطیف غصہ کھا کے کوڈی پاؤن آیا۔ خونی بانہہ نوں رجم داد ہک نال لا کے زخمی چترے وانگول اوہدے اگے جا کھلوتا۔ ہُن تیک اوہ دوویں اک دو بے دے کھیڈن دے ڈھنگ نوں سمجھ چکے سن۔ لطیف اگے ودھ کے پکھے ہٹیا۔ رجم داد اوہدے ول ودھیا۔ لطیف نے پیر پُٹ کے کھبا گوڈا زمین تے رکھ کے تے سجا ہتھ پکھوں لیا کے رجم داد دے کھبے موڈھے اُتے ہورا ماریا۔ رجم داد ذبح ہوئے ہوئے بھید و وانگ اڑایا، ڈگیا، اُٹھیا تے سندے ہوئے لطیف نوں بنے توں اک فٹ اُرا نہہہ جا پھڑیا، زمین اُتے سٹیا تے اوہدے پٹ وچ اپنے تکھے دند کھوب دتے۔ لطیف وی اوسے طرحاں چیکیا جویں ہُنے ہُنے رجم داد چیکیا سی۔

ٹھاندار نے آ کے جھجا چھڈایا۔ رجم داد بے ہوش ہو چکیا سی، پر اوہدے دندا بے تیک لطیف دے پٹ وچ کھبے ہوئے سن۔ سچی بانہہ نے لطیف دے لک نوں کلاوا پایا ہو یا سی تے کھبی بانہہ چنگ چنگ ہو گئی سی تے خون دیاں دھاراں بھوئیں اُتے ڈلھ رہیاں سن۔

اوسے رات شہری منڈے، ستی دے مولوی قدوس اگے سستا باغ وچ کے شہر چلے گئے تے اگلے دن مہتاب خان اپنی بھین گل چہرہ دارشتہ لے کے آپ چاچے خدا داد خان دی حویلی پہنچ گیا۔

پنی منڈے دے ہڈ پیر حالی کچے سن، اوہ فوج وچ جان دے قابل نہیں سی۔

مراد پور دے لوک بابے ملنگ خان دیاں کوڑیاں کسلیاں گلاں سُن کے غصہ نہیں سی کردے، اوہ اوس نوں اپنے پنڈ دا موہری خیال کردے سن۔ اوہ اوہدی بھلمانی دی قدر کردے سن۔ اوہ جاندے سن پنی بابا وچن دا پورا اے۔ اوہناں نوں ایہہ وی پتا سی پنی پنڈ اُتے کوئی اوکھی بھاری بن دی اے تے بابا ہمت دلیری دا پہاڑ بن کے دُکھاں تکلیفاں دے اگے سینہ ڈاہ دیندا اے۔

بابے دا ٹبر نکا سارا سی۔ اوہ تے اوہدا پوترا حشمت، حشمت دا ماں بیو اللہ نوں پیارے ہو گئے سن۔ حشمت دا کوئی بھین بھرا دی نہیں سی۔ بابے نے اوس نوں پالیاسی تے بابا ای اوہدا بیو، ماں، بھین، بھرا تے انگ ساک سی۔ بابا آپ اپنے ہتھاں نال روٹی پکا کے اپنے پوتے نوں کھواندا۔ جے اوہ چاہندا تے حشمت دی ٹہل سیوالی دو چار بندے نوکر رکھ لیندا پر اوہدا قول سی پنی بیگانے ہتھ دھیاں پڑاں نوں دگاڑ دیندے نیں۔

بابے دی عمر 65 سال سی پر جُسا گٹرا سی۔ اوہ آپ کچی گھانی دے تیل نال حشمت نوں مالش کردا، پیٹھ کاں مرواندا۔ ڈنڈ سپاٹے کڈھاؤندا تے چوری گٹ کے کھواؤندا۔ بابے دی ٹہل نال اٹھاراں سالوں دا حشمت پنجیاں چھبیاں سالوں دا جوان لگدا سی..... چتریا ہو یا جوان..... اجیہا جوان جس نوں ویکھ کے روح راضی ہووے تے ٹھنڈ پوے۔ لوک چچھدے، بابا توں حشمت دی اینی زیادہ ٹہل کیوں کرنا ایں۔ بابا بولدا، میں چاہنا میرا پوترا جد فوج وچ بھرتی ہون جاوے تے کپتان ایس نوں سینے نال لا لوے تے جد میرا پوترا جنگ دے میدان وچ دشمن نال مقابلہ کرے تے پورے بریگیڈ نوں تھم لوے۔

علاقے دے لوکاں نے حشمت دا بریگیڈ تھمن والا زور تے حالی نہیں سی ویکھیا، پر اوہ اوہدی شہسواری دے قائل سن۔ اوہ اپنے بابے دی عربی نسل گھوڑی جس ڈھنگ طریقے نال دوڑاؤندا سی، اوس نوں ویکھ کے محسوس ہوندا سی پنی حشمت دلیروی اے تے ہمت والا دی۔ جس رات دی گل اے، اوس توں دو دن پہلے حشمت دی گھوڑی بارڈر پار کر کے راوی ٹپ گئی۔ ہو یا انج پنی حشمت گھوڑی چارن اپنے نیلے وچ گیا۔ اوتھے مراد پور دے کچھ ہور منڈے ڈنگر چار رہے سن۔ ایہنے گھوڑی نوں ڈھنگا پایا تے چرن واسطے چھڈ دتا۔

گھوڑی

راتوں رات اک نویں تے نویکی گل ہو گئی سی پر مراد پور دے لوکاں نوں قطعاً کوئی علم نہیں سی کیوں پنی اوہ گھوک سٹے ہوئے سن۔ جے پتا سی تے بابے ملنگ خان تے اوہدے پوتے حشمت نوں پتا سی، ایس واسطے پنی ایہہ گل اوہناں اُتے واپری سی۔

مراد پور بارڈر دا اک پنڈ سی۔ راوی دریا دے لہندے پاسے درختاں دے جھنڈ وچ وسدا رسدا سی۔ ایس پنڈ دے وسنیک سارے دے سارے ہالی پالی سن۔ اوہناں دا رزق اللہ نے بھوکس وچ لگا دتا سی تے اوہ ہل واہ کے تے سہاگا مار کے زمین وچوں اپنا رزق لہندے سن۔ جے کسے منڈے کھنڈے دا دل ہل واہن توں چڑھ جاند تے اوہ بابے ملنگ خان دی سفارش نال فوج وچ بھرتی ہو جاند۔

بابے ملنگ خان دی سفارش بس فوج وچ چل دی سی تے ہور کسے محکمے وچ اوہدی پوری نہیں سی پیندی۔ ایہدی وجہ ایہہ سی پنی ملنگ خان سابق فوجی سی تے اوہ فوج دیاں اُچیاں رساں ریتاں توں واقف ای نہیں سی، ایہناں تے عمل وی کر چکا سی۔ استاد یا پٹواری نوں اوس کدے وی پسند نہ کیتا، اوہدا قول سی پنی اوکھے ویلے فوج دے جواناں دی قوم نوں لوڑ پیندی اے تے سوکھے ویلے استاد تے پٹواری وی۔ اوکھا ویلا مشکل لگھدا تے سوکھا ویلا آرام نال۔ ایس واسطے مرداں نوں اوکھے ویلے لئی تیار رہنا چاہیدا اے۔ سوکھے ویلے دا ترڈ د فضول اے۔

بابا ہاری ساری دی فرمائش تے سفارش نہیں سی کردا۔ کئی واری لوک اوہدے کول آئے تے عرض کیتی پنی فلاں منڈا فوج وچ بھرتی ہونا چاہندا اے، تسیں بھرتی کرن واسطے کپتان صاحب نوں کہہ دیو۔ پر بابے نے منڈے نوں ویکھ کے صاف انکار کر دتا کیوں

اوہ آپ منڈیاں کول آ گیا تے بنی پھڑن لگ پیا۔ بنی پھڑن دے بعد اوہناں ساریاں نے لنگوٹے کیتے تے کبڈی کھیڈن لگ پئے۔ جد کبڈی کھیڈ کے ہٹے تے دریا وچ نہاؤن ٹر پئے۔ اوہ دریا وچ نہا رہے سن تے جولہ منڈے رشیدو نے راوی دے پرلے کنڈھے ول اشارہ کیتا تے حشمت نوں دسیا پئی اوہدی گھوڑی پرلے کنڈھے تے جا پڑی اے۔ حشمت نے راوی دے دوجے کنڈھے ول دھیان ماریا تے کیہ ویکھدا اے۔ ہندوستان دی سرحدی فوج دے تن سپاہی گھوڑی نوں ول کے پھڑ رہے نیں۔ فیر اوہدے ویکھدیاں ویکھدیاں اوہناں نے گھوڑی نوں اگے لایا تے دوڑاؤندے دوڑاؤندے پرانہہ اوگرے ول لے گئے۔

اوگرے سکھاں دا پنڈیسی تے اتھے دا بچہ بچہ بابے ملنگ خان تے حشمت تے اوہناں دی گھوڑی نوں جان داسی۔ حشمت لوڈھے ویلے پنڈ آیا تے بابے نوں ساری گل دسی۔ بابا نمو جھان ہو گیا۔ اوس نوں ایہہ غم نہیں سی پئی اوہدی قیمتی گھوڑی بارڈر پار کر کے چلی گئی اے۔ اوہ اک نہیں اکی گھوڑیاں خرید سکدا سی۔ اوس نوں شرمندگی سی پئی اوہدے پوترے کولوں گھوڑی مونہہ زور ہو کے راوی ٹپ گئی اے۔ پنڈ دے لوکاں نے کہیا پئی جانو آپ چلا گیا اے تے چوری گیا اے، اوہدے وچ حشمت دی بے ہمتی دا سوال نہیں؛ پر بابا پنڈ والیاں دی ایہہ گل نہ منیا۔ اوہنے کہیا پئی لوکاں سچی گل نہیں کرنی۔ لوکاں نے ایہو کہنا اے پئی حشمت گھوڑی نوں قابو نہیں کر سکیا۔ اوگرے دے سکھاں نے سگوں ایہہ کہنا اے پئی بابے ملنگ دے پوترے کولوں ہندوستانی فوجیاں نے گھوڑی کھو کے لیاندی اے۔ اوسے دن شام نوں بابا پاکستان بارڈر پولیس دے پکتان کول گیا تے اوس نوں کہیا پئی گھوڑی مگوا دے، غلطی نال ڈنگر آر پار آ جان تے واپس کر دتے جان دے نیں۔ پکتان صاحب نے گھوڑی واپس کران دا وعدہ کیتا پر بابے نوں دسیا پئی ایس کم لئی دس پندرہاں دن لگن گے۔ بابا ہور غمگین ہو گیا۔ اوہنے سوچیا، دس پندرہاں دنوں وچ تے اوہدی عزت دا پھکا وچ جائیگا۔ دس پندرہاں دن اوہ کسے نوں کیہ مونہہ دکھائے گا۔

دوجے دن بابا آپ اوس تھان تے گیا جتھوں گھوڑی نے راوی دریا پار کیتا سی۔ اوہنے پارلے پاسے نگاہ جو ماری، اوس نوں اوگرے داسردار چتر سنگھ نظر آیا۔ اوہ اپنی تے

بابے دی گھوڑی چار رہیا سی۔ بابے نے اوس نوں دو چار ہاگاں ماریاں پر آواز چتر سنگھ تک نہ پہنچی۔ فیر اوہدے ویکھدیاں ویکھدیاں چتر سنگھ دوویں گھوڑیاں اگے لا کے اوگرے ول چلا گیا تے بابا دھون نیویں سٹ کے مراد پور آ گیا۔ پنڈ آ کے اوس نے حشمت نوں مسیت والے تھڑے تے بلایا تے سارے پنڈ دے سامنے اوس نوں گالیاں دتیاں پئی اوہدی کم ہمتی دی وجہ کر کے بابے دی بڑھے وارے بے عزتی ہوئی اے۔ حشمت نوں اچے تیک کسے نے بے ہمتا تے ڈراکل نہیں سی آکھیا۔ سارے علاقے دے لوک اوہدی ہمت تے دلیری دا ذکر کردے سن، پر ہن جد اوہدے اپنے بابے نے اوس نوں کم ہمتا تے ڈراکل آکھیا تے اوہدے تن بدن وچ اگ لگ گئی۔ جے کوئی ہور ہوندا تے اوہ اوہدا سردل دیندا، پر اپنے بابے دے سامنے اوہ کسک نہیں سی سکدا۔

(2)

اوسے رات حشمت ننگے پیریں ٹھاٹھا بنھ کے تے کچھے دراٹ مار کے راوی دے کنڈے بچا۔ چانن وچ راوی دیاں لہراں ہولی ہولی بچ رہیاں سن۔ نیلے وچوں جنوراں دیاں ون سونیاں اوازاں آ رہیاں سن۔ دور ٹالھی اُتے کوئی اُلو چڑیاں اُتے جھپٹا مار رہیا سی۔ کسے بوجے دے اولھے دوگڈ لڑ رہے سن تے راوی دے پرلے کنڈے ہندوستان دی سرحدی فوج دے سپاہی گشت کر رہے سن تے اوہناں توں پرانہہ چتر سنگھ دا اوگرے اے۔ ایسے اوگرے وچ اوہدی گھوڑی سی۔ راوی پار کر کے حشمت ڈنڈیو ڈنڈی اوگرے اپڑ گیا۔ اوہدی قسمت چنگی سی پئی اوہدا کسے نال ٹاکرا نہ ہویا۔ اوہنے سُنیا ہویا سی پئی چتر سنگھ دی حویلی پنڈوں لہندے پاسے راوی ول اے۔ اوہ سدھا حویلی ول گیا، کندھ اُتے چڑھ کے اوہنے اندر دھیان ماریا۔ حویلی سنی پئی ہوئی سی۔ نہ کوئی اندر بندہ سی تے نہ ای کوئی ڈنگر۔ اوہنوں دوروں پیراں دی اواز آئی۔ اوہ کندھ توں اُتریا تے حویلی دے نال اُگے ہوئے جنگل جھاڑ وچ لگ گیا۔ پیراں دی اواز اوہدے نیڑے ہوندی گئی۔ اوہنے دراٹ گھٹ کے ہتھ وچ پھڑ لیا فیر اوہدے سامنے دو بندے کنڈ کر کے کھلو گئے۔ اوہناں دا مونہہ چتر سنگھ دی حویلی ول سی۔ اوہناں وچوں اک نے چتر سنگھ نوں اواز ماری پر کوئی جواب نہ

آیا۔ فیر دو جا بندہ بولیا: ”اوس نوں سویرے چوکی بُلاواں گے۔ اوہ ایس ویلے گھر ہوئے گا دھی کول۔ چلو گھر چلے آں۔ گھوڑی دے بہانے ستونٹ کور نوں وی دیکھ لاں گے۔“
سپاہی تڑدے تڑدے سردار چتر سنگھ دے گھر بچے۔ اک نے دروازے اُتے ٹھوکر ماری۔ اندروں اک گڑی دی ترکھی آواز آئی:

”کون اے ادھی راتیں؟“

”میں واں درشن سنگھ سپاہی نمبر 575۔“

”کیہ گل اے ایس ویلے؟“

درشن سنگھ داسا تھی ہوئی نال ہس پیا تے زور نال بولیا:

”ستونٹ کورے تیرا پوکتھے اے؟“

”اوہ دارو پی کے سٹا ہو یا اے، سویرے چوکی آ جاوے گا۔“

”مراد پور دے ملنگ خان والی گھوڑی کتھے اے؟“ درشن سنگھ بولیا۔

”ایہہ کنڈ تے کھڑی پٹھے تے دانا کھا رہی اے۔ سویرے ایہہ وی باپو نال چوکی آ جاوے گی۔ جاؤ مینوں سون دیو۔“ ستونٹ کور اوکھی بولی۔

”چل بھئی چلیے۔ گڑی تے وڈھن پیندی اے۔“ درشن سنگھ داسا تھی بولیا۔ تے فیر اوہ بڑ بڑ کر دے گلی وچ وڑ گئے۔ تھوڑی دیر بعد حشمت نے چتر سنگھ دا دروازہ کھڑکایا۔ ستونٹ کور اکی ہوئی آواز وچ بولی۔ ”فیر آ گئے او۔“

چتر سنگھ سستی سستی آواز وچ بولیا: ”پتر دروازہ کھول کے اندر بلا لے۔ سرکاری آدمی نہیں، کوئی کم ہوئے گا۔“

”ہلا باپو،“ کہہ کے سکھ میار منجی توں اٹھی۔ حشمت کچھو کچھو ہو کے کندھ نال لگ گیا۔ ستونٹ کور نے دروازہ کھولیا تے دھون اگانہہ ودھا کے باہر جھاتی پائی۔ حشمت نے باز وانگر جھپٹا مار کے اوہدی بنی پھڑی تے پورا زور لا کے اوس نوں گلی وچ زمین تے سٹیا تے چنگی مار کے ویڑھے وچ وڑیا۔ دراث نال گھوڑی دارستا کپیا۔ گھوڑی دے ہنہنان تے ستونٹ کور دے چکیں دیاں اوازاں آپے وچ گھل مل کے اسماناں ول چڑھیاں۔ شرابی ”چتر سنگھ، کیہ ہو یا گڑو، کیہ ہو یا،“ کہندا مئے توں اٹھیا تے پاوے نال لگی بندوق لہسن لگ

پیا۔ حشمت نے گھوڑی گلی وچ کھلیاری، ستونٹ کور نوں اوہدے اُتے سٹیا، آپ چنگی پُٹ کے اوہدے اُتے بیٹھا تے اڈی لا کے راوی دا دایا کیتا۔ اوہدے کچھے رفلان تے بندوقاں دیاں گولیاں آئیاں پر ہف ہفا کے کچھے رہ گئیاں۔

(3)

اپنی حویلی وچ آ کے گھوڑی کھلے بنھی تے چپ چان گلی وچوں دی لنگھ گھر پہنچا۔ بابے نوں جگایا۔ ستونٹ کور اوہدے ول ودھا کے بولیا:
”بابا، اے جے ستونٹ کور، چتر سنگھ دی دھی تے تہاڈی گھوڑی حویلی وچ پٹھے پئی کھا رہی اے!“

بابے نے اُٹھ کے ڈور بھور ستونٹ کور دے سر تے پیار دتا۔ اپنی منجی اُتے بٹھایا تے کنبدی ہوئی آواز وچ بولیا: ”حشمتا! بھیڑا کم کیتا ای۔ گھوڑی لے آؤندا پر ساڈی دھی نوں کیوں چک لیاندا ای؟“

”ساڈا پلہ ہُن بھارا اے۔ بابا آپے ہُن چتر سنگھ ساڈیاں متاں کرے دا۔“ حشمت بولیا۔
”دھیاں بھیناں دے معاملے وچ اک دو جے توں متاں نہیں کروائی دیاں پتر!“
اوسے راتیں بابے ملنگ خان نے ستونٹ کور نوں گھوڑی تے بٹھایا تے اوگرے چھڈ کے مڑ پنڈ آ گیا۔ دساں دناں بعد بابے نوں گھوڑی مل گئی پر بابے نے اوس نوں وچ دتا، کیوں جے حشمت بھرتی ہو گیا سی۔

ایس سوال دا جواب پنڈ دے جانوں تے سیانے لوک ایہہ دیندے سن پئی جد بے بے جوان ہوئی تے اوس دے پیو دے اک دشمن کرم داد نے کنوال دے ہندو بدمعاشاں نال صلاح گھنڈھی پئی اہدے پیو دی عزت اُتے وٹا لایا جائے، بے بے دے پیو دی عزت خراب کیتی جائے۔ اوہ انج پئی بے بے نوں وساکھی والے دن میلے وچوں چک لیا جائے۔ آپے اوس دے پیو دی شہرت نیک نامی تے عزت خراب ہو جاوے گی۔

کرم داد نے کنوال دے نمبردار وریام نال سازش کیتی۔ وریام ہندو راجپوت سی تے نہ صرف پولیس دا ٹاؤٹ سی سگوں بدمعاشاں نال وی اوہدا میل ورتن رہندا سی۔ اک وار بے بے دے پیو نے وساکھی وچ وریام راجپوت داسر وی پاڑیا سی۔ وریام نوں ایہہ وی کہو سی۔ آخر اوہو ہویا جیہدا کرم داد تے وریام نے متا پکایا سی۔ بے بے پنڈ دیاں گڑیاں نال میلہ دیکھن گئی تے وریام تے اوہدے بدمعاش سنگی ساتھی اوس نوں گھوڑی اُتے چک کے سٹیا سی تے کرم داد کول کھڑا سی۔ ایس واسطے بے بے دے پیو دی بے عزتی وریام دی وجہ نال ہوئی سی۔ کرم داد نے قسم چک لئی پئی اوہدا ایس سازش وچ کوئی دخل نہیں سی تے جس دن وریام نے بے بے نوں وساکھی دے میلے وچوں چکلیا سی، اوسے دن شام نوں بے بے نوں اوہدے پیو دے گھر پہنچا دتا سی۔

بے بے تے اوہدے پیو دی بے عزتی دی سارے علاقے وچ شہرت ہو گئی۔ جیہڑے لوک بے بے دے رشتے لئی روز آؤندے سن، اوہناں مونہہ موڑ لئی تے اخیر بے بے دے پیو نوں اپنے پنڈ دے اک بے زمینے تے بے مالکے آدمی نوں نازاں پئی دھی دارشتا دینا پیا۔ ایہو وجہ سی پئی بے بے نوں لہجو سُنیا رے داسنیہا آیا سی پئی توہیتزیاں تیار ہو گئیاں نیں، گھرائی دے کے لے جاوے۔ حامد گھوڑی نوں نیلے وچوں چار کے آیا تے بے بے نے اوہدے نال گل کیتی۔ حامد لہجو کول جان واسطے اوسے ویلے تیار ہو گیا۔ گھوڑی اُتے کاتھی پائی تے بے بے نوں اوہدے اُتے بٹھا کے دورا ننگے ول تڑ پیا۔

بے بے تے حامد دوپہر ویلے گھروں تڑے سن تے تن کوہ پینڈا مار کے لوڈھے ویلے دورا ننگے اڑ گئے۔ جد اوہ لہجو سُنیا رے دی دُکان وچ وڑے تاں وریام راجپوت، اوہدی گھر والی تے اوہدی دھی، لہجو کول بیٹھے گہنا دیکھدے تے پسند کر رہے سن۔ بے بے

دُھوڑ تیرے قداماں دی

وساکھی سرتے آگئی سی تے بے بے نوں اپنے جوان پُتر حامد خان دیاں توہیتزیاں دا فکر محرقی تاپ وانگر چڑھ گیا سی۔ حامد نے پچھلے سال چاندی دیاں توہیتزیاں گل وچ پا کے وساکھی دیکھی سی تے ایدکی اوہ سونے دیاں توہیتزیاں پا کے وساکھی دیکھن دا وچن اپنی بے بے کولوں لے چکا سی۔ بے بے نے سارا سال پیسے جمع کر کے دو تالے نوں نکور سونا خریدیا سی تے ورائنگے دے لہجو سُنیا رے نوں چار توہیتزیاں بنان واسطے دے آئی سی۔ حامد سونے دیاں توہیتزیاں بارے سُن کے اینا خوش سی پئی اوس سو دی بجائے سوا سو ڈنڈ تے بیچ سو دی بجائے چھ سو بیٹھکاں مارن دا اعلان کر دتا۔ ایس اعلان نوں سُن کے بے بے بہت خوش ہوئی سی تے چٹی چادر وچ مونہہ چھپا کے ہسی وی سی۔

بے بے سال وچ مشکل نال اک یا دو وار ہسدی سی۔ ایہدا مطلب ایہہ نہیں پئی اوہ باقی سارا سال روندی رہندی سی۔ نہیں، ایہہ گل نہیں، بے بے باقی سارا سال نہ ہسدی نہ روندی سی۔ بس چُپ چان گھر دے کم کار کردی سی۔

بے بے دا گھر والا اُنی سال پہلے مر گیا سی۔ اوہوں حامد صرف تین سال داسی۔ بے بے دا گھر والا بے مالک سی۔ بے بے دے پیو نے دھی دے ناں پندرہاں گھماں زمین لا دتی سی۔ بس اوہدی وٹائی آؤندی سی تے بے بے تے حامد دی گزر اوقات ہوندی سی جے بے بے دا پیو سگھی زمین دا مالک نہ ہوندا تے تاں بھادویں گھر والے دے مرن توں بعد اوس نوں تے اوہدے پُتر خاندان نوں جہبا کے لگدے۔

کئی ناواقف لوکاں دے ذہن وچ سوال آؤندا سی پئی بے بے دا پیو زمیناں دا مالک، فیر اوس نے اپنی دھی دارشتہ اک بے زمینے تے بے مالکے آدمی نوں کیوں دتا؟

نے وریام نوں ویکھیا، دُکان تے چڑھن توں پہلاں ذرا دی ذرا رُکی۔ چادر وچ اکھیاں دے سوا سارا چہرہ چھپایا تے حامد دی بانہہ دا سہارا لے کے لہجو دی دُکان وچ وڑگئی۔ حامد دی اوہدے پچھے پچھے دُکان اندر چلا گیا۔ لہجو آرام نال بیٹھا تھہ پی رہیا سی۔ اوہدے دو نوکر، ٹھا کرتے وریام، اوہدی تیویں تے اوہدی دھی نوں زیور دکھا رہے سن۔

”لہجو! وریام نوں فیر گھنے دکھاؤندا رہویں، پہلاں میرے حامد دیاں تویتڑیاں دے۔ اسوں دور جانا اے۔“ بے بے نے رُکھی اواز وچ کہیا۔

لہجو حقے دی نزی چھڈ بیٹھا۔ وریام نے بے بے ول انج ویکھیا جو جس کسے نے اوہدے پیراں تھلے کولے رکھ دتے ہون۔ اوس نوں تاں وہم گمان وی نہیں سی کہ کوئی اوس نوں خالی خولی وریام کہہ سکدا اے اوہ تے ٹھا کر وریام سنگھ سی تے نالے اوہدی گھر والی تے سپڑی ساونتی اوہدے کول پٹھیاں سن۔

”کون.....؟ سردار بیگم؟ اچھا اچھا.....“ لہجو گھبرا کے بولیا تے فیر وریام ول مونہہ کر کے بولیا: ”ٹھا کر جی ایہہ بی بی رحمت خان دی دھی تے حسین خان دے گھروں اے۔“ ٹھا کر وریام سنگھ جی دا چہرہ غصے نال لال سی۔ اوہ غصے وچ بولیا ”سرداراں، تیرے سر دے وال چٹے ہو گئے۔ تینوں بولن دا وچ اچھے تیک نہ آیا۔“

”جو جس توں میرے نال کیتی سی۔ جے اوسے طرحاں کوئی تیری ایس دھی نال کرے تے ایس نوں قبر دیاں کندھاں تیک بولن دا وچ نہیں آون لگا۔“ بے بے نے تڑت جواب دتا۔

”میں کدے عورت ذات نال لمی گل نہیں کیتی۔“ ٹھا کر بولیا۔

”میرا پتر موجود اے۔“ بے بے نے حامد ول اشارہ کیتا۔

”کل دے چھو کرے نال میں گل کردا چنگا نہیں لگدا۔ ایہدے نال میرے تن شیر پتر گل کرن والے جیوندے نیں۔“ وریام نے دھون چک کے گل کیتی۔

”اپنے شیر پتراں نوں پرسوں وسا کھی وچ لے کے آ جائیں۔“ بے بے نے وی دھون چک کے گل کیتی۔

لہجو نے تویتڑیاں چھیتی نال بے بے دے حوالے کیتیاں تے گھڑائی پھڑ کے سہمے سہمے انداز وچ بے بے نوں ہتھ دے اشارے نال سلام کیتا۔ بے بے اٹھی تے حامد خان

دی بانہہ دا سہارا لے کے دُکان توں اتر آئی۔ دُکان توں اتر دیاں حامد نے ساونتی دا گلانی عنابی حُسن بھریا مکھڑا تکیا تے ڈگدا ڈگدا سنبھل گیا۔

رستے وچ بے بے نے حامد نوں کچی کیتی پئی وسا کھی والے دن شام نوں جد اوہ واپس اپنے پنڈ کمال پور آوے تے اوہدی گھوڑی اُتے جگت پور دے وریام سنگھ دی دھی ساونتی دی ہونی چاہیدی اے۔ جے انج نہ ہو سکے تے فیر گھوڑی اُتے وریام دی لوتھ ہووے۔ گھوڑی کمال پور خالی نہیں آونی چاہیدی۔

وسا کھی والے دن بے بے نے حامد نوں دہی وچ تیل پا کے سارے سریر دی مالش کیتی پئی جسم وی صاف ہو جاوے تے نرم وی۔ لٹھے دے نوں لیڑے اوہدے گل پائے۔ سر اُتے لہو رنگا چیرا بنھیا۔ تیلے دی کدھی ہوئی جتی پیریں پوائی۔ گل وچ سونے دیاں تویتڑیاں پائیاں۔ گھوڑی نوں مکھن دا پیڑا کھویا تے تھاپی دتی۔ سُم چڑھی تے تیل لگی برجھی اوہدے ہتھ پھڑائی، اوہدا مونہہ متھا چُمیا تے ”پترا مینوں پنجاں پیراں دی تھاپنا“ آکھ کے بنگلور ودیا ع کیتا جتھے وسا کھی دا میلہ بھرمالی وچ سی۔

بنگلور دا میلہ انباں دے باغ وچ ہوندا سی۔ جد حامد گھوڑی سر پٹ سٹ کے میلے وچ وڑیا، میلہ رونقاں نال بھریا ہو یا سی۔ گھروسداں، سُراں ڈھولے، ماہیے تے بولیاں گا گا کے پھاوے ہو رہے سن۔ ڈھولاں دی ہر پاسے گڑ گج سی۔ اک توں اک ودھیا بھنگڑا سی۔ چپے چپے تے حلوائیاں دیاں دُکاناں سن۔ حلوائیاں توں بعد منیاری وچکن والیاں دا نمبر سی۔ دُنیا جہاں دیاں چیزاں میلے وچ آ گئیاں سن۔ ٹیاراں دیاں ڈاراں دیاں ڈاراں پینیاں پھردیاں سن۔ اوہناں دا سٹپن تے ون سونا شنگھار وکھ کے مرداں دادل مچھی وانگ تڑفدا سی۔ کئی گھروں دیسی شراب پی کے آئے ہوئے سن تے جیہناں نے نہیں سی پیتی ہوئی، اوہ شرابیاں نالوں ودھ نشے وچ سن۔

حامد اک حلوائی دی دُکان تے کھلوتا ڈڈھ وچ جلیبیاں پا کے کھا رہیا سی تے اوہدے لاگوں وی گڑیاں دی اک ڈار لنگھی۔ اوس تردی تردی نظر ماری، اوس نوں ساونتی نظر نہ آئی پر اوہدا ویکھنا کتھائیں نہ گیا۔ اک گڑی نے اوس نوں انگوٹھا دکھایا تے دو جی نے چبھ کڈھ دکھائی۔ اوس نوں ہاسا آ گیا تے اُتھو لگدا لگدا رہ گیا۔

حلوائی نون پیسے دے کے اوس نے کنڈ پھیری تے اوہدے سامنے مولا داد کھلوتا ہویا سی۔ مولا داد دے ہتھ وچ کھونڈی سی تے اکھاں وچ چمک۔ مولا داد بگور دا قسانی سی تے حامد نال بل کے کدے کدائیں کوڈی کھیڈا سی۔ ایس ویلے اوس نے شراب پیتی ہوئی سی۔

”حامد! اسیں تیرے تابعدار آں۔ توں ساڈے پنڈ آیا ہویا ایں۔ کوئی ٹہل سیوا دس!“ مولا داد نشے وچ بول رہیا سی۔

”مینوں وریام سنگھ جگت پوریے دے منڈے ٹکرائیں، اپنی برجھی اوہناں اُتے تیز کرنا چاہنا آں۔“ حامد نے مولا داد دے موڈھے اُتے ہتھ رکھ کے کہیا۔

”اوہدے منڈیاں دا تے پتا نہیں کتھے نے پر اوہدی دھی ساونتی بھنے بھنے لکھی اے۔“

مولا داد نے اوسے پاسے اشارہ کیتا جدھر کڑیاں دی ڈارگئی سی۔

اوہ دوویں اوسے پاسے تڑپے۔ اگے جا کے اوہناں نون ٹیاراں دا جھر مٹ نظر آیا۔ کول جا کے ویکھیا، اوہدے وچ ساونتی نہیں سی۔ اوہ ساونتی نون لہن خاطر ہور اگانہہ ودھ گئے۔ ساونتی تے اوہناں نون نہ ٹکری پر وریام سنگھ تے اوہے تن پتر ضرور مل گئے۔

مولا داد نے اوہناں نون ویکھ کے بڑھک ماری تے کھونڈ سروں اُتاناہہ چکیا۔ وریام سنگھ تے اوہدے پتراں، مولا داد تے حامد نون ویکھیا تے تلواراں کھچ کے اگے ودھے۔ حامد نے پلاکی ماری تے گھوڑی اُتے بہہ گیا۔ میلہ دیکھن والیاں نے لڑائی دامڈھ بچھا ویکھیا تے پچھانہہ پچھانہہ ہٹ گئے۔ جد وریام سنگھ تے اوہدے پتر اگانہہ ودھے، مولا داد پڑ چھڈ کے دوڑ گیا تے میلے وچ جا لگیا۔ بھن حامد سی تے وریام تے اوہدے تن پتر۔

ایسے چر وچ تماشہ دیکھن والے لوکاں ولوں اک ٹیاری پڑ وچ دوڑ کے آئی۔ حامد نے ویکھیا، اوہ ساونتی سی۔ اوہ وی اپنے پیو تے بھراواں وچ شامل ہو گئی تے اُچی اُچی حامد نون گالیاں دین لگ پئی۔ حامد برجھی سجے ہتھ وچ تولی، کبھے ہتھ نال گھوڑی دی لگام کس کے، پھڑ کے سریر نون اکٹھا کر کے، لکڑ مار کے گھوڑی نون اڈی لائی۔ گھوڑی گولی وانگ وریام دل ودھی۔ حامد نے وریام دی ہک وچ تول کے برجھی ماری۔ وریام زمین تے ڈگیا تے گھوڑی منٹ وچ اگے نکل گئی۔ وریام دے پتر پیونوں سنبھالن لگ پئے۔ اوہدے سینے وچوں لہو دی دھار انج وگ رہی سی جویں گھراٹ دا پانی چلدا اے۔ ساونتی کھلوتی حامد نون

اُچی اُچی گالیاں دے رہی سی تے اوہدے بھرا اپنے پیو دی ہک وچوں برجھی پٹ رہے سن۔

حامد نے گھوڑی نون موڑیا، بھن اوہ خالی ہتھ سی۔ وریام دے نیکے پتر نے گھوڑی نون آوندیاں ویکھیا۔ گھوڑی سدھی ساونتی اوپر آ رہی سی۔ گھوڑی آئی، حامد پولو کھیڈن والے کھلاڑی وانگ نیواں ہویا۔ ساونتی نون لکوں پھڑ کے گھوڑی تے سٹیا تے اوہدا مہنا کمال پور دل کر دتا، جتھے اوہدی بے بے اوس نون اڈیکدی پئی سی..... اوہ بے بے جیہدے قدماں دی دھوڑ اوس جا کے چمینی سی۔

پلس دے سپاہیاں دیاں وردیاں ہور چمک پیاں سن۔ چکلا ڈیڑھ مہینے توں بندسی۔ تے ایہہ سپاہی ایس ڈیوٹی تے آئے سن پئی کوئی کنجری کوئی گاہک نہ پھاسے تے کوئی گاہک کسے کنجری لاگے نہ ڈھکے۔ سرکاری کپڑیاں وچ پُھست قد سپاہی سڑک دے اک سرے توں دوجے سرے تک گیرالا رہے سن۔ کجھ سپاہی سڑک وچ تھوڑی تھوڑی ورل تے کھلوتے ہوئے سن۔ تے سڑک دے اک سرے اُتے پلس دی جیب کھلوتی سی، تے اوہدے وچ اک ٹھانیدار بیٹھا سی جیہڑا بچھ لا کے ویکھ رہیا سی پئی سپاہی ڈیوٹی ٹھیک طرحاں دیندے نیں یا نہیں۔

مائی بشیراں نے گیرالا وُن والے سپاہیاں نوں، ڈیوٹی تے کھلوتے سپاہیاں نوں، پلس دی جیب نوں تے جیب وچ بیٹھے ہوئے ٹھانیدار نوں ویکھیا تے اوہدے اندروں نفرت تے غصے دا اُبال اُبھریا۔ اوس سوچیا جے ایہہ سرکاری بندے کنجریاں تے گاہکاں دے وچکار کندھ بن کے نہ کھلو جاندے تے ایس ویلے ایس سڑک اُتے گاہکاں دا میلہ لگا ہوندا تے اوہدی معصوماں نوں جیہڑی ایس ویلے پچھلے اندر گھسی ٹٹی حالت وچ چُپ چپتے منجی اُتے لمی پئی ہوئی اے، ویلہ نہ ملدی تے اوہدے بوجھے وچ نوٹ کھڑکھڑ کردے۔ مائی بشیراں نے اپنا بوجھا ٹوہیا جیہدے وچ صرف چھہ نویں پیسے سن۔ اوہنوں ہور وی غصہ آیا تے اوس نے زور نال زمین اُتے تھک دتا۔

اوہدے سامنے سڑک دے دوجے پاسے تن چار ہوٹل خالی پئے ہوئے سن۔ پہلے ایہناں ہوٹلاں وچ پیٹھن نوں جگہ نہیں سی ملدی تے ایہناں ہوٹلاں وچ کراچی دا ہر قسم دا بندہ آ کے بہندا سی، پر ہُن اوہناں ہوٹلاں وچ مرد گھٹ سن تے مکھیاں زیادہ۔ پہلے ہوٹلاں دے نال نال بوٹ پالش کرن والے چھوکرے پالو پال بہندے سن، پر ہُن اک دی نہیں سی۔ اگے ایس سڑک اُتے عطر پھیل تے پھلاں دے ہار وچن والے ہاکاں مار دے سن پر ہُن ہونجا پھر گیا سی۔ پہلے ایس سڑک اُتے چور، گنڈکپ، دغا باز، شرابی، قاتل تے بھیڑے کم کرن والے موڈھے مار دے لگھدے سن، پر ہُن ایہناں وچوں اتھے کوئی وی نہیں سی۔ پہلے اتھے سمگلر، نفع خور، چور بازاری کرن والے، زمیندار، سیٹھ، کاراں وچ بہہ کے آؤندے سن، پر ہُن اتھے ہونجا پھر گیا سی۔

”اماں کیہ پئی بیٹھی سوچنی ایس؟“

انھیرا

سڑکاں تے گلیاں دے کھمبیاں نال لمکدے بجلی دے بلب بل پئے سن۔ اوہ سارا دن سوچاں تے وچاراں دا پیہنا چھڈ کے اندروں باہر آگئی تے بُوہے وچ بہہ گئی۔ اوہدے سامنے نئی جیہی سڑک سی۔ سڑک اُتے کھبے تے کھمبیاں نال لمکدے بلب سن جیہڑے بل رہے سن۔ اوہنوں انج لگا جویں بلب ہوئی ہوئی بچھ رہے نیں، پر بلب ٹھیک ٹھاک سن تے اونی لو دے رہے سن جتی اوہ پہلاں دیندے سن۔ قصور اوہدی اکھیاں دا سی جیہڑیاں بڈھاپے دے سببوں کمزور پے گئیاں سن۔ ایس ویلے اوہدی عمر پچھہ سال توں ودھ تے سٹھ سال توں گھٹ۔ سی مونہہ اُتے کالوں آگئی سی تے جھڑیاں پین کارن ایہہ کالوں ہور وی کالی پئی لگدی سی۔ سردے وال چٹے سن تے ڈگ ڈگ کے ورلے ہو گئے سن۔ جدوں اوہ لو وچوں نکل کے ہنیرے وچ تے ہنیرے وچوں نکل کے لو وچ جاندی، اوہدیاں اکھیاں اگے ہنیرا نچ پیندا سی۔ ہُن جدوں اوہ اندر دی گھٹ لو وچوں نکل باہر دی زیادہ لو وچ آئی سی، اوہنوں بجلی دے بلب گھٹ لو دیندے تے کجھدے جا پدے سن۔

مائی بشیراں نے سوچیا اُج توں تیہہ جیتی ورھے پہلے اوہدا سریر لُس لُس کردا سی تے اوہدے ہاسیاں وچ کبوتر گنکدے سن۔ راولپنڈی، لاہور تے حیدرآباد وچ اوہدے ہزاراں چاہن والے سن۔ ایہہ چاہن والے اوہدے سریر تے ہاسیاں نوں نوٹاں تے سونے دی تکلڑی وچ تولدے سن۔ پر اُج ایہہ سریر کوڈیوں کھوٹا اے۔ تے کل دے ہاسے اُج دی کھنگ بن گئے نیں۔ ایہناں دا کوئی خریدار نہیں، ایہناں دا دھیلہ مل نہیں۔ معصوماں نہ ہوئے تے اوہ بھکی مر جاوے۔

سامنے سڑک اُتے کھمبیاں نال لگے بلب ہور مچ پئے سن تے سڑک اُتے پھر دے

معصوماں مائی بشیراں دے پچھے آکھلوتی سی۔ اوس لٹھے دی گھٹی سلوار تے ویل دی بھیڑی قمیض پائی ہوئی سی۔ اوہدے سر اُتے اُن دی بنی ہوئی پرانی فردسی۔ وال کھلڑے ہوئے سن تے چہرے اُتے لاچاری سی۔ اوہ ملوک تے لم سلمی گڑی انج چا پدی سی جویں ربڑ دی بنی ہوئی ہووے۔

”دھیے! میں کہنی آں، ساڈا کیہ بنے گا؟“

”سدھی گل اے۔ کراچی وچ ساڈا حال بھیڑا ہونا اے۔ میں تے سویر توں کہہ رہی آں پئی سانوں حیدر آباد، لاہور، لاکپور چلا جانا چاہیدا اے۔“

”اوتھے تے فیر چلے جاواں گے، پر انا سویر توں کچھ نہیں کھادا، آٹھ گوانڈھ والیاں دا وی ساڈے ورگا حال اے۔ ڈکانداراں نے وی ادھار دینا بند کر دتا اے۔ کرایے دار دے اتنی روپے دینے نیں۔“ مائی بشیراں مری ہوئی آواز وچ کہہ رہی سی۔

”توں کل میرے جھمکے وچ کے کرایہ دے دیویں۔“

”معصوماں بولی: ایہو کچھ ای کرنا پوے گا۔ پر آج رات دا کیہ بنے گا؟“

مائی انج بولی جویں اپنے آپ نوں نواں سوال کر رہی ہووے پر اوہنوں کیہ پتا ہووے پئی اوس نوں ایس سوال دا جواب نہیں ملنا۔

”اماں! میں اندر جانی آں۔ ایویں کسے سپاٹے ویکھ لیا تے ڈنڈا پھڑ کے دوڑیا

آوے گا۔

”آہو دھیے چل اندر بیٹھ!“

معصوماں اندر چلی آئی تے مائی اُٹھ کے دروازے وچ کھلو گئی۔ اوس سامنے نظر ماری۔ کھبے تھلے نذیر احمد کھلوتا سی..... انجمن اصلاح مستورات دا کارکن..... پیریں نوکدار جٹی، تیر لٹھے دی سلوار، گل وچ لٹھے دی قمیض، سرتے ٹوپی، اکھاں تے عینکاں، تکھانک، ڈونگھیاں اکھتیاں، تلوار مارکہ مٹھاں، تول تول گلاں کرن والا انجمن اصلاح مستورات دا کارکن، جیہڑا چکلہ بند ہون توں پہلے کچھ نہیں تے ہر تیجے دن مائی کول آؤندا سی، تے کہندا سی: ”مائی بشیراں! ایہہ کاروبار چھڈ دے۔ ایہہ قانون دے خلاف، ایہہ اخلاق دے خلاف، ایہہ صحت دے خلاف، ایہہ شرع دے خلاف، ایہہ تے انسانی فطرت دے وی

خلاف اے۔ معصوماں دا ویاہ کر دے میں پتلیوں پیسہ لاواں گا۔ میں منڈا لہجہ کے دیاں گا۔ شریف، بھلا مانس تے کمائی کرن والا، اوہ تینوں، معصوماں نوں ہر سٹکھ پہنچاوے گا۔ پھلاں وانگر رکھے گا۔ تے زندگی بھر غلام رہوے گا۔“

اوہدے ویکھیاں ویکھیاں نذیر کھبے تھلیوں سر کیا تے اوہدے ول نوں ٹر پیا۔ ڈیوٹی تے کھلوتا سپاہی ہوئل تے چا پین چلا گیا سی۔ گیزر لاؤن والا سپاہی سڑک دے پرلے سرے تے اپڑ گیا سی۔ اکھ دے پکارے وچ نذیر سڑک ٹپ کے مائی کول آکھلوتا۔ مائی نے دروازہ بند کر لیا تے چھیتی نال بولی:

”کدھر آیا ایں نذیر پیا؟“

”تیرے کول۔ ایہہ پچھن پئی میری مدد دی لوڑا اے تے میں حاضر آں۔“

”سانوں سو روپیہ چاہیدا اے۔ اتنی روپے کرایے دار لئی تے ویہہ روپے روٹی ٹکر لئی۔ ایہہ سو روپیہ تینوں چھیتی واپس کر دیاں گی۔“

”میرے کول صرف پنجاہ روپے نیں تے اوہ حاضر نیں!“

نذیر نے اپنے کھیسے وچوں پنچ روپے دانوٹ کڈھ کے مائی بشیراں دے ہتھ اُتے رکھ دتا۔ ایہہ پنجاہ روپے توں کل شامیں آکے لے جائیں۔ ساڈے کول ہن صرف جھمکے رہ گئے نیں۔ اسان اوہ وی وچ دینے نیں۔“

”میرے پنجاں روپیاں لئی نہ وچھنا!“ نذیر بولیا۔

”تیری بڑی مہربانی!“ مائی بشیراں بولی۔

”نہیں کوئی مہربانی نہیں۔ میں کیہڑے تہانوں مفت پیسے دے رہیا واں۔ ایہہ تے معصوماں نال گپ شپ مارن دی قیمت اے۔“ نذیر ہوئی نال ہسیا تے پردہ چک کے پچھلے اندر چلا گیا جتھے معصوماں ٹی گھسی چپ چیتی مجھے تے لمی پئی ہوئی سی۔

مائی بشیراں نے پنجاہ روپیاں دانوٹ پھڑیا تے نال دے بازار وچ تیکے کباب دی دکان ول ٹر پئی۔ جد اوہ واپس مڑی تے اندر کوئی نہیں سی معصوماں نذیر نال دوڑ گئی سی۔ مائی بشیراں دوڑ کے باہر آئی۔ سڑک تے کھمبیاں نال لمکدے بجلی دے بلب بچھ گئے سن۔ اوہدے چار چوہیرے ہمیراں سی..... ساں ساں کردا ہمیرا۔

بیراں کنجری بچی پنی گھرک کے ہُن کھتی پنی نوں گھرک رہی سی تے اوہدے
چڑھدے پاسے بیٹھا ہو یا اک پینڈو منڈا بڑے غور نال تک رہیا سی۔ اوہدے کول بیٹھا
پتن دا بڈھا ملاح کنجری دل تک رہے پینڈو منڈے نوں تک رہیا سی۔ منڈا بولیا:
”چاچا! میرا وس چلے تے میں ایس کنجری نوں سنے استاد دریا وچ سٹ دیاں، ویکھ
کئی بے حیائی نال لوکاں نوں پنیاں دکھا رہی اے!“

”اوہ دکھا رہی اے تے اسیں ویکھ رہے آں۔ قیامت دیاں نشانیاں نیں، ہور کیہ اے۔
پانی دا ہور رمکا آ گیا تے ایہہ سٹکی جگہ وی تتر بتر ہو جائے گی، جتھے اسیں بیٹھے ہوئے آں۔“
اوہناں دے سراں اُتے چار چوفیرے بڈل ای بڈل سن تے اگے چکھے پانی ای پانی۔
اوہ سارے اج دوپہر ویلے پانی دا چھرا پار کر کے دریا دے پتن اُتے آئے سن۔ ساؤن
دے دن سن تے پہاڑاں اُتے گہرے بڈل وسدے جا پدے سن۔ جد اوہ آئے سن تے
بڈھے ملاح نے اوہناں نوں دسیا پئی دریا لاگھا نہیں دے رہیا۔ پانی اُتر گیا تے اوہ بیڑی
دریا وچ پا دیوے گا۔ تے جے پانی چڑھ گیا تے فیر دوجے دن سویر نوں دریا لاگھا دیوے
گا۔ آؤن والیاں نے ملاح دی گل سنی اُن سنی کر دتی تے پتن دی سٹھی ریت اُتے
چادراں، کمبل، کھیس تے پھلکاریاں وچھا کے بہہ گئے۔ ایہناں دا خیال سی پنی دریا دا پانی
منٹ وچ چڑھا اے تے منٹ وچ اُتر جاندا اے۔ جے ہُن پانی چڑھیا اے تے گھڑی کو
نوں اُتر جاوے گا۔ فکر والی کیہڑی گل اے پر پانی اُترن دی بجائے ہولی ہولی چڑھدا رہیا
تے ہُن ساریاں نوں ایس سوچ نے گھیر لیا۔ پئی جے پانی نہ اُتریا تے کیہ بنے گا!

بیراں کنجری تے اُستاد رجمو اک جنج لٹ کے آئے سن۔ اوہناں دے باقی ساتھی
اک دن پہلے دریا ٹپ کے اپنے شہر چلے گئے سن۔ پر بیراں کنجری تے اوہدے استاد نوں
لاڑے دے شوقین پیو نے اک دن واسطے مہمان رکھ لیا سی۔ اوہ بیراں نوں اپنا مہمان نہ
رکھدا پر درزی نے بیراں دا ریشمی سوٹ ویلے نال سی کے نہیں سی دتا۔ ایہہ سوٹ لاڑے
دے پیو نے بیراں دے گیتاں تے ناچ توں خوش ہو کے دتا سی۔

”وے استاد! سوٹ تے سوہنا ای؟“ بیراں تے سوٹ دیکھدیاں ہو یاں چکھیا۔
”بی بی! تُوں پاؤنا اے!“ اُستاد رجمو سگے پگے مونہہ نال بولیا۔ ”تُوں وی تے

پانی دے پہاڑ

بیراں کنجری نے ریشمی سلوار چک کے گوری بچی تے گھر کیا تے فیر برا جیہا مونہہ بنا
کے سارنگی نواز استاد نوں پچھیا: ”وے استاد! پانی سر و سر اُتاناہہ چڑھیا جا رہیا اے، تھلے
کدوں اترے گا؟“

اُستاد رجمو نے ٹھانہہ ڈگدیاں مچھاں نوں تھک لا کے اُتاناہہ کھڑا کیتا تے بولیا:
”جیوندی رہو! لوکاں نوں ٹھانہہ تاناہہ لا کے ای ٹھانہہ جاوے گا!“

بیراں کنجری تُوں دس کرو پرانہہ سید ہری شاہ بادشاہ دا ڈیرا سی۔ اک سوئی دے نلے
وچوں وی لنگھ جان والے ماچڑو جیہے مرید نے ہری شاہ بادشاہ دے پیر گھنڈیاں ہو یاں
بڑی تمیز نال سوال کیتا: ”شاہ جی ہڑھ دا پانی ہولی ہولی ساڈے ول آرہیا اے۔ ایہہ ہولی
ہولی پرانہہ کیوں نہیں جاندا؟“

سید ہری شاہ بادشاہ نے اکھاں پٹ کے دریا ول نظر ماری، ”جو کرے سو ہو“ دا نعرہ
ماریا تے بولیا: ”پیارو، ہڑھ دے پانی نوں ایہو امر اے، پئی اگے ودھی چل۔“ ایہہ کہہ
کے پیر جی اکھاں بند کر کے فیر چپ تپ وچ لگ گئے۔

پیر توں دُور ہٹواں اک مزارع رکن الدین، چودھری قدرت اللہ دے پیراں دیاں
انگلیاں دے کڑا کے کڈھ رہیا سی تے دانہ کھانڈی گھوڑی نوں تک رہیا سی۔ کڑا کے کڈھ
کے اوہ چودھری قدرت اللہ نوں کہن لگا: ”چودھری جی! گھوڑی سوئی اے۔ بیج سو دی سستی
اے۔ ننگا چودھری باقی دو گھوڑیاں نالوں ایس نوں پسند کرے گا۔“

”آہو ایہہ گل تے تیری ٹھیک اے پر گھر اپڑنا مشکل نظر آؤندا اے۔ ہڑھ دا زور ہوندا
جا رہیا اے۔ مینوں تے ایہہ سمجھ آؤندی اے پئی اُتے پہاڑاں ول بہت بارش ہوئی اے۔“

لکھاں وچوں اک ایس بی بی۔ میں ویکھدا ساں جد توں پہنچے اُتاناہہ کر کے نچدی سیں،
مُنڈے دا پیو لَف کے تینوں ویکھدا سی۔“

”تے مچھاں وی مروڑ دا سی استاد!“ بی بی اکھیاں نچا کے بولی تے استاد ہَس پیا۔
”توں ہُن آپ سیانی ایں۔ ایہو جیہیاں بندیاں نوں مچھنا بڑا سوکھا ہوندا اے۔ بس اکھ
دے اشارے تے جان دیندے نیں۔“

”تے نوٹ وی!“ اُستاد نے لُقمہ دتا۔

دریا دا ہڑھ پیرو پیرا گے ودھ رہیا سی۔ لمے چوڑے دریا وچ گھممن گھیریاں تے
چھلاں پے رہیاں سُن۔ لکھ کان تے لمے لے شہتیر دریا وچ پئے رڑھدے جاندے سن۔
قسم قسم دے چھی خور جانور اُتے اُڈدے پھر دے سن۔ دور گرجاں بولدیاں سن۔ خورے
اوہناں نوں کوئی مُردہ ڈنگر لہھ گیا سی۔

پیر ہری شاہ بادشاہ اکھاں میٹ کے اللہ ہو اللہ ہو کر رہیا سی۔ سوئی دے نلے
وچوں وی نکل جان والا ماچڑو جیہا مرید اکھاں پاڑ پاڑ کے ہڑھ ول ویکھ رہیا سی تے اک
موٹا بالکا پیر جی دیاں لتاں گھٹ رہیا سی۔ ”شاہ جی ہڑھ نوں رُک جانا چاہیدا اے۔ تُسیں
پھوک ای مار دیو!“ ماچڑو مرید بولیا:

”سانوں حالی امر نہیں ہو یا پھوک مارن دا۔ جد ہووے گا پھوک مار کے ہڑھ روک
دیاں گے۔“ پیر جی انج ڈونگی اواز وچ بولے۔ جویں کوئی ٹوہبا کھوہ وچ بول رہیا ہووے۔
”تے فیر دریا وچ پانی گوڈے گوڈے ہو جائے گا شاہ جی؟“ مرید نے پچھیا۔

”ہاں پچڑا، فیر دریا لانگھا دے دیوے گا۔ سارے انسان پار لنگھ جان گے۔“

”ریت اُتے لمی پئی ہوئی کجھری تے اوہدے نال بڈھا استاد وی؟“

”ہاں اوہ وی پار لنگھ جان گے۔ ساڈی رحمت ساریاں لئی اے۔“ شاہ جی نے کہیا
تے اکھیاں نوٹ لئیاں۔

”قربان سچی سرکار دے!“ مرید نے کہیا تے لمی پئی کجھری ول غور نال تکلن لگ پیا۔
چھرا چڑھ گیا سی تے اوہدے پانی وی گھوکر دریا وچ آئے ہوئے ہڑھ دی گھوکر
نال مل گئی سی۔ چھرا دریا وچوں نکلا اسی تے دریا وچ ای اگے جا کے بہہ جاندا سی۔ پانی

دی ایس چھوٹی جیہی ندی وچ سارا سال پانی نہ آؤندا، بس جدوں ساؤن بھادوں نوں پانی
دے دریا وچ ہڑل آجاندے تے ایہہ ندی ایہہ چھرا اپنے تھاں اک چھوٹا جیہا دریا بن
جاندا تے جے بہت زیادہ ہڑھ آؤندا تے فیر دریا تے چھرا اک مک ہو جاندا۔ چھرا اپنی
ہستی گوا کے دریا وچ مل جاندا، جُگل بن جاندا تے کُل آ لے دوالے دے سارے
علاقے نوں اپنی مٹھی وچ لے ک ہلون سُدا، تباہ کر دیندا۔ مکان ڈگ جاندا۔ حویلیاں
تباہ ہو جاندیاں۔ ڈنگر رڑھ جاندا تے لوک درختاں دے اُتے چڑھ کے اپنی جان
بچاؤندا۔ پر ایس قسم دا ہڑھ پنج چھہ سال بعد آؤندا۔ پنج چھہ سال بعد پانی دے پہاڑ
دریا دے کنڈھے ون والے لوکاں نوں تباہ کر کے کتے گم ہو جاندا۔

مزارع رُکن الدین نے گھوڑی ول خیال ماریا، اوہنے دانہ کھانا چھڈ دتا سی۔ تے کن
چُک کے چھرے تے دریا دی گھوکر سُن رہی سی۔

”چودھری! گھوڑی نے دانہ کھانا چھڈ دتا اے تے مونہہ چک کے دریا ول پئی تکلدی اے۔“

رُکن الدین مزارع جا گو میٹی قدرت اللہ نوں بلاؤندیاں ہو یاں بولیا۔

چودھری قدرت اللہ کھیس وچھا کے ریت اُتے لتا پیا ہو یا سی۔ چھیتی نال اُٹھیا، پگڑی
دوواں ہتھاں نال ٹھیک کیتی تے آنے پاڑ کے دریا ول ویکھن لگ پیا۔ تے بولیا:

”رُکن الدین بھراوا! ایہہ طوفانی ہڑھ جا پدا اے، اُٹھ چھیتی کر واپس چلیے۔ رُکن الدین
نے چودھری دے مونہہ وچوں پہلی وار بھرا دا لفظ سُنیا۔ اوہدے سینے ٹھنڈ پے گئی، پر اوہ
پرائی تابعداری تے چلدا ہو یا بڑی حلیمی نال بولیا:

”چودھری جی! واپس مرننا مشکل اے۔ چھرا بوتھ بوتھ ہو یا پیا اے۔ اوہدے وچوں وی ہڑھ

دا پانی گولی دی سٹ وانگر لنگھ رہیا اے۔ کسے وی انسان حیوان دے پیر نہیں جم سگدے۔“

”توں اٹھ تے سہی، ڈھگی کیوں ڈھا بیٹھا ایس؟“ چودھری رُعب وچ آ گیا۔ رُکن الدین
نے چودھری دی بختی چُکی، صاف کیتی تے کچھ وچ مار لئی۔ فیر اوہ لگام پھڑ کے چھرے ول

ہو پیا۔ چودھری اوہدے پچھے پچھے تڑ پیا۔

جتنے بیڑی دا پور بیٹھا ہو یا سی، پانی آگوں پچھوں اتھے خرگوش دی چال نال چلیا آ
رہیا سی۔ دور تک دریا وچ کپراں پے رہیاں سن۔ پھلاں دیاں پہاڑیاں چار چو فیرے

اُس ر ہیاں سن تے بیڑی دا پورا ایہناں پہاڑیاں دے وچکار انج بیٹھاسی جویں کسے وادی وچ بیٹھا ہویا ہووے۔ پتن دی جگہ بھاویں اُپنی سی، پر دریا تے چھرے وچ اٹھن والیاں پھلّاں، لہراں، موجاں تے کپراں دے مقابلے وچ نوان پئی جا پدی سی۔ اسمائیں بدل ہو رگہرے تے بھارے ہو گئے سن۔ مچھی خور جنوراں دا پُکارا ہور ودھ گیا سی۔ تے بیڑی دے پُور دے دلاں وچ ایہہ سوال نیزے دی اُنی وانگر گھب گیا سی پئی اوہ بچن گے یا رُٹھ پُوجان گے۔

چودھری قدرت اللہ تے رکن الدین چھرے توں ہو کے واپس پرت آئے سن، اوہ بچ گئے سن؛ پر گھوڑی اُڑ گئی سی۔ اوہناں دے سارے کپڑے بچھے ہوئے سن۔ اوہ اپنی پہلی تھاں تے آ کے کپڑے نچوڑن لگ پئے۔

بیراں کنجری ننگے پیریں ریت اُتے ٹہل رہی سی۔ اوہدے سوٹ وچوں عطر پھلیل دے بھبھا کے ہوا راہیں پینڈو منڈے تے بڈھے ملاح تک اپڑ رہے سن۔ ملاح اپنیاں ناساں انج چڑھا رہیا سی جویں کوئی نرک دی بدبو سَنگھ رہیا ہووے۔ پر پینڈو جوان اپنا لوٹے ورگا مونہہ کھول کے انج لکے لکے ساہیں خوشبو پی رہیا سی جویں مٹھے دُڈھ دا گلاس پی رہیا ہووے۔

”بڑی دکھڑا جوان اے!“ جوان پینڈو منڈے نے بیراں دا قد کاٹھ اکھیاں وچ بیونت کے آکھیا۔

”حرام دی کمائی اُتے پئی ہوئی اے!“ ملاح نے آکھیا۔

”ایہدے نال دا ہڈھا تے قبر دا مردہ جا پدا اے۔“ جوان منڈا بولیا۔

”بھنگ، چرس، افیم تے دوجے نشے زیادہ کردا ہووے گا۔ وکھ نا، اکھاں انج میٹیاں ہوئیاں نہیں جویں ککڑونوں محرقی تاپ چڑھیا ہووے۔“

بیراں، اوہ ہرنی سی جیہڑی دو پانیاں دی قید وچ پھنس گئی سی۔ اوہ سُبجان اللہ کہن والیاں اکھاں تے قربان جاواں بولن والے ہتھاں توں دور پانی دے پہاڑاں وچ جا ڈگی سی۔ اوہ سمجھ رہی سی اوہدا بچنا محال اے۔ کٹھور دل ہڑھ اوہدی سندر تا دا جانو نہیں، کٹھور دل ہڑھ لئی اوہدے نخرے فضول نہیں۔

”وے استاد! اُٹھ کیہ سُسری وانگوں سوں گیا ایں؟“

اوہ فکر مند دی نال بولی۔ استاد بیراں دی پھلکاری اُتے مزے نال مودھا پیا رہیا۔ اوہنے اگے ودھ کے ہلونا:

”وے استاد! سر اُتے موت گھوک رہی اے تے توں لتاں لمتاں کر کے سٹھا ہویا ایں۔“

”بی بی کٹھیاں کر کے سوں جانا واں۔“ استاد بولیا۔

”اُٹھ نہیں تے میں دو ہتھڑاں ماراں گی۔ آہو!“ بیراں نے اُستاد نوں ہور ہلونا۔

”دو ہتھڑاں نہ ماریں بی بی۔ پھلّاں ورگیاں نازک انگلیاں چکڑیاں جان گیاں۔“

غصے وچ آ کے بیراں پھلکاری اُتے بہہ گئی۔ تے ریشمی سلوار دا پونہچا اتانہہ چک کے تے پنی کھر کن لگ پئی۔ پیر ہری شاہ بادشاہ دے ڈیرے وچ اک دم کھلبلی چج گئی۔ اہدے مرید تے بالکے رولا تے کھپ پاؤندے پچھوڑے نس پئے۔ ماچڑو مرید تے موٹے بالکے نے گرلاوا پا دتا۔ ”سپ اوئے سپ اوئے سپ اوئے۔“ ملاح اپنا ڈنڈا لے کے دوڑیا، اوہدے نال پینڈو منڈا وی تسیا۔ ایہناں ویکھیا سپ مُنڈی چک کے کھلوتا ہویا اے۔ اکھاں تاڑے لگیاں ہوئیاں نہیں۔ ملاح نے ڈنڈے دے اکو وار نال اوس نوں لتا پادتا۔

”بڑا زہری سپ سی۔“ پیر جی بولے۔

”نہیں جی! مٹھاسپ سی پانی دا۔ ایہہ اکل تے لڑا نہیں۔ تے بے لڑے تے ایہدا اثر کوئی نہیں ہوندا۔ ایہہ زہری سپ نہیں سی۔“

ملاح نے سب نوں ڈنڈے تے لکایا تے پرانہہ پانی وچ سٹ دتا۔ پیر جی نوں پہلی واری محسوس ہو یا پئی ملاح نے ایہہ کہہ کے ایہدی بے عزتی کیتی اے پئی سپ زہری نہیں سی۔ ماچڑو مُرید بولیا: ”ایس ملاح نوں کیہ پتا پئی زہری سپ کیہ ہوندا اے!“

سارے بالکے تے مرید بولے: ”آہو ایس بڈھے نوں کیہ پتا اے!“

پیر جی گھروں سالانہ دورے تے نکلے سن۔ اوہ ہر سال اپنے مریداں دے گھریں جاندے سن۔ نیازاں وصول کر دے تے تعویذ دھاگے دیندے سن۔ نذر نیازاں دے چھہ ست ہزار روپے قابو کرن دے بعد اوہ اپنے گراں آؤندے سن تے میلہ لواؤندے سن جیہدے وچ کنجریاں، ناچے، بھنڈ، بھگتے تے راس دھاریے اپنے فن دا مظاہرہ کر کے

لوکاں دے کھیسے خالی کر دے سن۔ میلے اُتے فساد وی ہوندا سی تے چوری چکاری تے انخوا دیاں وارداتاں جتیاں زیادہ ہوندیاں سن، میلے تے بیر دی اوئی زیادہ مشہوری ہوندی سی۔ شاہ جی دا اوہناں زیادہ جی خوش ہوندا۔

شاہ جی نماز روزہ حج زکوٰۃ دے قائل نہیں سن۔ اوہ کہندے سن، اوہ شریعت توں (نعوذ باللہ) اُچھے نیں۔ اوہ طریقت تے معرفت تے چلدے نیں۔

اصل گل ایہہ سی پئی شاہ جی نوں نہ شریعت دا پتا سی۔ نہ طریقت دا تے نہ ای معرفت دا۔ تعلیمی اعتبار نال اوہ دوجی جماعت پاس سن۔ اوہناں اکڑ بکڑ قسم دیاں چیزاں یاد کیتیاں ہوئیاں سن، جیہناں نوں اوہ تاپ توں لے کے جادو ٹونے تک ورتدے سن۔ جے کسے مرید دی تیویں نس جاندی تے مرید دے ڈولے نال تعویذ کجھ جاندا پئی تعویذ دے زور نال زانی مُڑا وے گی پرتسی ہوئی زانی تعویذ دے زور نال کدی نہیں مُڑی۔

شاہ جی نے ملاح نوں بلایا تے پچھیا۔ پئی ہن کیہ بنے گا۔ ”بنا کیہ اے“ اوہ بولیا: ”معلوم تے ایہہ ہوندا اے پئی پانی ساڈے سراں توں وی لنگھے گا۔“

”بھیڑے بول مونہوں نہیں کدھی دے بڑھیا!“ شاہ جی جلال وچ آگئے۔ اوہناں دی پھ کنجری بیراں، استاد رحمیو، مزارع رکن الدین، زمیندار قدرت اللہ تے پینڈو منڈے نے سُنی تے شاہ جی دے کول آگئے۔ شاہ جی اوہناں نوں ویکھ کے ہور غصے وچ آئے تے بولے: ”جے اسیں چاہیے تے سارا دریا خشک کر دیے۔“

”ایہہ ہو جائے تے ہور کیہ چاہیدا اے۔ مارو پھوک!“

”پرسا نوں امر نہیں ہیگا۔“

بیراں اکی ہوئی بولی ”بکواس اے!“

شاہ جی ہور غصے تے جلال وچ آگئے۔ گئے: ”ناپاک وجود والی عورت! ساڈے بولاں بچناں نوں بکواس کہنی ایں؟“

کنجری غصے وچ آگئی۔ اوکھی ہو کے بولی: ”جھوٹھیا پیرا، مونہہ سنبھال کے گل کر!“ تیرے ورگے پاک صاف میرے کچھے پھر دے نیں۔ شاہ جی نے اپنے مریداں تے بالکیاں نوں اشارہ کیتا۔ اوہ کد کے بیراں ول ودھے۔ پر ملاح تے پینڈو منڈے رکن دین

تے قدرت اللہ نے روک لئے۔ استاد رجمو نے سارنگی دا گز ماچڑو مرید دے سروچ ماریا، اوہ ترف کے کچھے ہٹا تے اُستاد نوں بد دعاواں دین لگ پیا۔ چودھری قدرت اللہ، بیراں نوں سمجھا کے پیر توں پرانہ لے گیا۔

ہُن ہڑھ دے پانی کولوں کنال کوریت نیگی ہوئی سی۔ پانی برابر اودھرای ودھ رہیا سی۔ چھرے تے دریا وچ ہڑھ دا طوفان مچ پیا سی۔ چاروں پاسے پانی دیاں گھوکر اں سن۔ مسافراں دے نکلن دی کوئی جگہ نہیں سی نظر آؤندی۔ گر جاں، بگلے، ٹولیاں تے دو جے جنور، مچراں، بھدڑاں، ڈڈیاں تے دو جا مردار کھا رہے سن تے چیرکاں مار رہے سن سارے مسافر سوچ رہے سن پئی پانی دی لہر آئی تے آئی کہ اوہ رڑھے کہ رڑھے۔ جی بھیاننا ہو کے چودھری قدرت اللہ نے ملاح نوں پچھیا۔ پئی اوہدی بیڑی کسے کم نہیں آسکدی۔ ملاح بولیا: ”چڑھدے دریا وچ بیڑی پاؤنا۔ کم عقلاں دا کم اے۔“

”نہیں۔ چڑھدے دریا وچ بیڑی پاؤنا بہادر اں تے دلیراں دا کم ایں، کم عقلاں دا نہیں۔“ رکن دین بولیا، ”مینوں کسے نہ کسے طرحاں سکے لاہ دے۔ میں تینوں پنجاہ روپے دیاں گا۔“ چودھری قدرت اللہ بولیا۔

”تسیں چودھری جی مینوں اک سو روپیہ دے دیوتاں وی میں بیڑی دریا وچ نہ پاواں۔“

”چل میں تینوں اک سو روپیہ دینا واں مینوں پار لنگھا دے۔“ چودھری نے ہمت کر دیاں ہویاں آکھیا۔

”تے میں چودھری جی؟“ رکن دین مزارع نے پچھیا۔

”تیرا کیہ اے۔ توں تر کے پار لنگھ جاویں گا۔ چودھری لا پرواہی نال کہیا۔

”تے میں جے تردیاں ہویاں مر جاواں تے فیر؟“ رکن دین نے آکھیا۔

”میں تیری گھر والی تے نیانیاں نوں بھگھے نہیں مرن دیندا۔ بہت زمین اے میرا۔“

ملاح نے سو روپیہ لے کے چودھری قدرت اللہ نوں بیڑی وچ بٹھایا تے رکن دین تے پینڈو منڈے نوں بیڑی دارتہ پھڑا کے آکھیا پئی دُھو کے چھرے والے پاسے لے چلو۔ اوہ آپ ونجھ پھڑ کے بیڑی وچ کھلو گیا۔

جد بیراں کنجری، اُستاد رحیمو، پیر ہری شاہ بادشاہ تے اوہدے مریداں تے بالکیاں نے ایہہ گجھ ویکھیا تے اوہ وی بیڑی ول نئے۔ پیر جی بیڑی تک نسن دے دوران تن واری، تے بیراں کنجری دو واری ڈگی۔ پر جد اوہ بیڑی نیڑے پینچے، ملاح نے ونجھ سروں اُتانبہ چک کے اوہناں نوں ڈراؤندیاں ہویاں آکھیا۔ ”فی سواری سو روپیہ، جے منظور اے تے بہہ جاؤ، نہیں تے بیراں تے کھلو تے رہو۔“

شاہ جی نے ڈب وچوں سودا نوٹ کدھیا تے بولیا: ”لے پئی ملّا حاسو روپیہ، مینوں بہن دے بیڑی وچ۔“

جد اوہنے پیر پٹیا تے اوہدے سارے مرید تے بالکے جیہڑے تعداد وچ نوں سن، اوہنوں چمبڑ گئے تے لگے رولا پون۔ مینوں وی لے چل۔ مینوں وی لے چل۔ شاہ جی بادشاہ جی!

موٹے بالکے نے ہتھ مار کے پیر دی ڈب وچوں سارے نوٹ کدھے۔ نوٹ رگن کے ملاح نوں دتے تے باقی اپنے لے چوئے دی جیب وچ پالئے۔ پیر مریداں تے بالکیاں نوں گالیاں دیندا بیڑی وچ بہہ گیا تے اوہدے نال اوہدے باقی سگئی ساتھی وی۔ جس ویلے بیراں نے دو سو روپے ملاح نوں پھڑائے تے پیر ہری شاہ اُپٹی اواز نال بولیا: ”بڈھیا! ایس ناپاک عورت نوں بیڑی وچ نہ بٹھا۔ بیڑی ایہدے وجود نال غرق ہو جاوے گی!“

ملاح بولیا: ”پاک ناپاک دا فیصلہ اللہ دے ہتھ اے شاہ جی!“

ایہہ کہہ کے اوس، پینڈو جوان تے رکن الدین مزارع نوں اشارہ کیتا۔ اوہ پٹ پٹ پانی وچوں دی بیڑی دھو کے چھرے ول لے ٹرے۔ جتھے پہلے مسافر کھلو تے ہوئے سن، دو منٹاں وچ اوہ وی ہڑھ دا پانی چڑھ آیا۔

چھرے وچ پانی بہت تیز سی تے اُچیاں اُچیاں کپراں پے رہیاں سن۔ ملاح دے اشارے اُتے پینڈو جوان تے رکن دین چھالاں مار کے بیڑی وچ بہہ گئے تے ملاح ونجھ دے آسرے اُتے بیڑی پانی وچ لے ٹریا۔ اوہ بیڑی لے کے حالی تھوڑی دُور گیا سی جے پانی دی چھنڈ بیڑی نال وچئی تے سارا پور نہاتا گیا۔ بیراں دے ریشمی کپڑے جسم نال چپک

گئے تے اوہدا سونے ورگا سریر ساریاں دیاں اکھیاں وچ گھب گیا۔ ملاح گھبرا کے بولیا، ”اللہ نوں یاد کرو، اللہ نوں۔ اوہو بیڑی بے لاون والا اے۔“

چودھری نے اپنا کھیس چکھیا تے بیراں دے آ لے دوالے لھویٹ دتا۔ ونجھ بے فائدہ ہو گیا سی تے بیڑی ڈگو ڈولے کھاندی پانی وچوں دی شوٹ نسی جاندی سی۔ پیر تے پیر دے بالکے تے پیر دے مُرید اُپٹی اُپٹی رو رہے سن۔ ترکالاں دے ہنیرے اوہناں دارونا بڑا خوفناک جا پدا سی۔

دو جے دن سویرے دریا دے لاگے شاگے دے پنڈاں وچ ایہہ خبر پہنچی پئی سی کہ رات چھرے وچ بیڑی موڈی ہوئی اے۔ باقی سارے بچ گئے۔ نروال دا پیر، سیالکوٹ دی کنجری، رحمت پور دا چودھری ڈب کے مر گئے۔ چودھری دی لاش تے لاپتا اے۔ پر پیر تے کنجری دیاں لاشاں مل گئیاں نیں۔ اوہناں دیاں لاشاں کما د وچ لگیاں ہوئیاں سن تے دوواں نے چھھی پائی ہوئی سی۔

سائیں لوک نے بیمار دے پھوک ماری، پر پھوک بے اثر رہی۔ بیمار پہلے دی طرحاں بیمار رہیا۔ ہاں سائیں لوک بچواں دے گئے وانگر ضرور پھٹ گیا سی۔

اخیر اوہناں نوں دس پئی اک دو بے ضلے وچ اک تجربہ کار حکیم اے، اوہ صرف اک پیسے دی دوائی دیندا اے تے مریض نوں آرام آجاندا اے۔ اوہ نذر نیاز وی نہیں لیددا۔ ایہہ اوس نوں کوئی اللہ مست سنیا سی، نئے دے گیا اے تے حکیم کارخیر سمجھ کے ایہناں دا علاج کردا اے۔

بیمار دے بھراواں اوس نوں گڈے اُتے لڈیا تے سفر کر کے اوس نوں حکیم کول لے گئے۔ حکیم نے بیمار نوں دیکھیا تے آکھیا پئی میں ایہدا علاج نہیں کرسکدا کیوں بے ایہدی بیماری دائنسہ میرے کول تیار نہیں، تے نسخہ تیار کرن وچ گھٹ توں گھٹ چھ مہینے لگن گے، پر جدوں ایہہ نسخہ تیار ہونا اے، مریض نے مرجانا اے۔

اے اوہ حکیم دے پنڈ ای سن، بیمار نے کہیا مینوں بھکھ لگی اے۔ اوس ویلے بھلا روٹی کتھے؟ اوہدا اک بھرا نال دی اک پہلی وچ گیا۔ اوتھوں اک مولي پٹ کے لے آیا۔ چھل کے اوس اوہ مولي بیمار بھرا نوں دتی پئی کھالے تاں پئی بھکھ کجھ گھٹ جائے۔

مریض نے مولي کھانی شروع کیتی۔ جیوں جیوں اوہ مولي کھاندا گیا۔ اوہدے چہرے تے رونق آؤندی گئی۔ اوہنے محسوس کیتا پئی اوہ نگڑا ہو رہیا اے۔ اوہدے سریر وچ ہمت آ رہی اے۔ اوہدا ساہ سوکھا آؤن لگ پیا اے۔

بیمار نے اک ہوہر مولي منگوا کے کھادی تے نوہر نو ہو گیا۔ اوہدے بھرا حیران سن پئی ایہہ معجزہ کیوں ہويا۔ اوہناں ساریاں نے گڈا اوتھے کھلایا ریا تے دوڑے دوڑے حکیم کول گئے۔ حکیم نے گل سنی تے بڑا حیران ہويا۔ اوہنے کہیا، مینوں اوہ جگہ دسو جتھوں مولي پٹی اے۔

بیمار تے بیمار دے بھراواں حکیم نوں نال لیا کے اوہ جگہ دکھائی جتھوں مولیاں پٹیاں سن۔ حکیم نے اوہ جگہ پھولی تے مولیاں دی تاثیر دا راز بھتیا۔ مولیاں کھڑپتے سپ دے کرنگ اُتے اُگیاں ہوئیاں سن۔

حکیم نے اوہناں نوں دسیا پئی کھڑپتے سپ دا زہر مولیاں وچ آ گیا سی تے ایس زہر نے بیماری دے زہر نوں مار کے بیمار دی زندگی بچالئی اے۔

جیون والا

اوہ بیماری کولوں بالکل ہٹ گیا سی۔ کوئی نہیں سی کہندا پئی اوہ بچ جائے گا۔ شروع شروع وچ اوس نوں نزلہ ہويا۔ فیر نزلہ اوہدے پھیپھڑیاں اُتے ڈگن لگ پیا۔ اوہدے بعد کھنگ لگ گئی۔ اک نالائق حکیم دے مشورے اُتے اُس نے اسی دیاں پنیاں بنا کے کھادیاں تاں پئی اوہ نگڑا ہو جاوے۔ اسی کھان نال اوہدی بلغم سک گئی تے کھنگ سنگی ہون لگ پئی۔ فیر اوہدی لک دی سنگی وچ درد اُٹھیا تے چھوٹے موٹے علاج کراؤن دے بعد وی آرام نہ آیا۔ نزلہ، کھنگ تے لک دی پیڑ بعد اوہدا جگر خراب ہو گیا۔ ہولی ہولی اوہدے جسم دی لالی پیلک وچ بدل گئی تے اوہ انج دکھائی دین لگ پیا جویں مردہ ہووے۔

اوہدے بھراواں پوراٹل لایا پئی اوس نوں آرام آ جاوے۔ پر کسے حکیم ڈاکٹر دی کوئی واہ پیش نہ گئی۔ اک حکیم نے موتیاں دا نسخہ تجویز کیتا پئی ایسی دوائی تیار کیتی جائے جیہدے وچ سچے موتی پین۔ نسخہ تیار ہويا تے اوہدے اُتے اک سو پندراں روپے خرچ آئے۔ ایہہ خرچ اوہناں اپنا بولد وچ کے کیتا۔ دوائی کھادی پر آرام نہ آیا۔

اک پیر نے 25 روپے لے کے اک توبت دتا جیہنوں سونے وچ مڑھا کے اوہدے گلے وچ پایا۔ پر کوئی فائدہ نہ ہويا۔

اک دن اوہناں دے پنڈ اک سائیں لوک آیا۔ اوہناں اوہدے پیر پھڑ لے تے عرض کیتی پئی اوہ پھوک مارے شاید سائیں لوک دی پھوک دے اثر نال اوہناں دے بیمار بھرا دی بیماری کٹی جاوے تے اوہ فیر زندگی دیاں موجاں مانن لگ پئے۔ سائیں لوک نے آکھیا پئی اوہ اک مہینے بعد پھوک مارے گا، حالی اوس نوں اوہدے مُرشد دا امر نہیں ہويا۔ بیمار دے بھرا اک مہینے تیکر سائیں لوک دی خاطر داری کر دے رہے۔ اک مہینہ پگیا تے

سن تے پرائمری تیکر۔ صرف اک منڈا رمضان علی لاہور دے کالج وچ پڑھدا سی۔ اوہ بارھویں وچ سی۔

رمضان دا پوپوشکر دین بڑا بھلا مانس آدمی سی۔ کدے کدے نوں اوہدے کولوں شکایت نہیں سی ہوئی۔ پر رمضان آپ مومنہ زور منڈا سی۔ بعض آدمی رمضان نوں بے وقوف کہندے سن۔ پر جدوں دا اوہ کالج وچ پڑھن واسطے شہر گیا سی، لوک اوہنوں داہوا سلاہندے ہوندے سن۔ ہن رمضان ہوڑا مارتے بے وقوف نہیں سی رہیا۔

قصہ کوتاہ، رمضان تے سکینہ دا ویاہ ہو گیا۔ چودھری کرم الہی نے اپنی دھی نوں بڑی دت دات دتی۔ گھوڑی تے مجھ دے علاوہ کوئی اٹھ ہزار روپے دے کپڑے لیزے، بھانڈے ٹینڈے، میزیاں کرسیاں تے ریڈیو وغیرہ دا ج وچ دتا۔

ویاہ دے گجھ دن بعد رمضان دا ایف اے دا نتیجہ نکلیا تے اوہ فیل ہو گیا۔ اوہدے پوپوشکر دین نے اوس نوں آکھیا پئی توں پڑھائی لکھائی چھڈ تے گھر آ کے پہلی بنے دا خیال رکھ۔ پر اوہ نہ متیا۔ اوہنے گھوڑی تے مجھ وچج کے اک وار فیر لاہور دے کالج وچ داخلہ لے لیا۔ اوہنے شہر وچ سٹھ روپے دا مکان کرایے اُتے لیا تے سکینہ نوں وی زبردستی لاہور شہر لے گیا۔

دو مہینے دے اندر اندر رمضان نے اپنے سوہرے دی ساری دت دات وچج لئی۔ ہوٹلاں وچ بہہ کے کھانے کھادے۔ باغاں دیاں سیراں کیتیاں۔ فلماں ویکھیاں۔ شراب پیتی تے کباب کھادے تے دو مہینے بعد جد پیسہ دھیلا ختم ہو گیا، سکینہ دے ہتھ وچ طلاق دا کاغذ پھڑایا تے بس اُتے بٹھا کے اوہدے پیکے بھیج دتا۔

سکینہ روندی چندی پیو دے گھر پہنچی۔ حال حقیقت دسی پہلے سارے پنڈ نوں، فیر سارے علاقے نوں پتا لگاتے دو دناں وچ چودھری کرم الہی دا سارا ٹوہر پٹا ختم ہو گیا۔ اوہدی چودھراہٹ مٹی وچ مل گئی تے کتے مومنہ دین جوگا نہ رہیا۔

ٹوہر پٹیا

اک سی تے اک سی پنڈ، اوس پنڈ دے وسنیک سارے دے سارے زمیندار پیشہ سن۔ اوس پنڈ دی زمین بڑی تھ سی، بندہ وڈھ کے بیجوتے اگ کھلوندا سی۔ لوک سوکھے سن تے بڑی سوکھی زندگی گزار دے سن۔ نہ فکر نہ فاقہ۔

اوس پنڈ دا سبھ توں سوکھا آدمی چودھری کرم الہی سی۔ اوہدے کول دو گھوڑیاں، چار مچھاں، تن گائیاں، دو سنڈے تے تن بولدسن۔ اوہدے دوہل وگدے سن، تے ہل چلاؤن واسطے اوہنے تن نوکر رکھے ہوئے سن..... دونوکر ہل واہی لئی تے اک چٹھے دتھے لئی۔

چودھری کرم الہی دی اک دھی سی تے اک پُتر۔ دھی جوان سی تے پُتر نادان۔ دھی دے سپین دی شہرت سارے علاقے وچ سی۔ چودھری نوں چنگے چنگے گھرانے دے رشتے آؤندے سن، پر حالی ویاہن دا فیصلہ نہیں سی کیتا۔

چودھری دی سرکارے دربارے بڑی ڈھوئی سی۔ ٹھاندار تے تحصیلدار علاقے وچ آؤندے تے چودھری اوہناں دی روٹی پکاؤندا۔ چودھری ٹھانے یا پکھری جانداتے اوس نوں کُرسی ملدی۔ گل کیہ، چودھری دا علاقے وچ سوہنا ٹوہر پٹیا سی تے اوہ بڑے مزے دی زندگی گزار رہیا سی۔ جے اوہنوں کوئی فکر سی تے اوہ صرف ایہہ سی پئی اوہدی دھی دا ویاہ کسے چنگے گھر ہو جاوے۔

چودھری نے دھی دے ویاہ بارے بہت سوچیا تے اخیر اوہنے اپنے دل نال فیصلہ کیتا پئی اوہ اپنی دھی دی شادی اپنے پنڈ دی برادری وچ ای کرے تاں پئی دھی اوہدے کول ای رہے۔

چودھری دے پنڈ دے منڈے عام طور تے ان پڑھ سن۔ جے پڑھے ہوئے وی

ملکھی اکلا سی۔ ہن اوہناں دی کوشش سی پئی اوہ کسے نہ کسے طرحاں ملکھی نوں اعتبار وچ لے لین۔ ایس غرض نال اوہناں اک حوالاتی نال ساز باز کیتی پئی اوہ کسے نہ کسے طرحاں ملکھی نوں اوہناں دے بیان دس دیوے۔ حوالاتی نے بری ہون تے حوالات چوں نکلن توں پہلے قول دتا سی پئی اوہ اپنا وعدہ پورا کرے گا۔
پولیس ملکھی دے، موراں تے چڑھی ہوئی سی۔ اوہناں اوہدا حلقہ گھیر لیا سی تے اخیر ملکھی جان بچاؤ نڈا پھر دا سی۔

اک دن چوری چوری ملکھی اک واڑے وچ گیا تے خربوزیاں تے ہدوانیاں دے بیوپاری نوں کہن لگا پئی اوہنوں کوئی ہدوانہ کھلا، کیوں پئی اوہ تن دن دا بھکھا اے تے جنگل وچ چھپیا ہویا نکلیا اے۔ جد بیوپاری نوں پتا لگا ملکھی ڈاکو اوہدا پروہنا اے، اوہنے خوشی خوشی اوس نوں ہدوانہ کھویا تے حقے تے آگ رکھ کے ہتھ چا سامنے کیتا۔ ملکھی اوہدے درتاوے توں بہت خوش ہویا تے کہن لگا: ”جیوندا رہیا تے تینوں ہدوانہ کھواؤن تے حقہ چھکاؤن دا دس ہزار روپیہ دیاں گا۔

اے اوہ ہتھ پی رہیا سی جے پولیس اوس نوں گھیر کے گرفتار کر لیا۔ جد پولیس نے اوس نوں ہتھ کڑیاں تے بیڑیاں پہنا کے حوالات ول لے جا رہی سی، بری ہون والے حوالاتی نے اوس نوں اوہدے ساتھیاں دے بیان بارے دسیا۔ ملکھی بولیا پئی اوہ ایہہ بیان دیوے گا پئی اکلا سی تے اوہدے ساتھی بے گناہ نیں، پر اوہدے ساتھی فلانے خربوزیاں تے ہدوانیاں دے بیوپاری نوں دس ہزار روپیہ تار دین۔
کجھ چر بعد بیوپاری نوں اک راتیں دس ہزار روپیہ مل گیا تے روپیہ ملن دے نوں دن بعد ملکھی نوں پھانسی ہو گئی۔

قول قرار

اوہ چور اُچکا تے بدمعاش ڈاکو سی۔ پولیس اوہدے پچھے لگی ہوئی سی۔ اوہنے تے اوہدے چار دوسرے ساتھیاں اک ساہوکار دے گھر ڈاکہ ماریا سی تے ساری دولت قابو کرن دے بعد ساہوکار دی دھی نوں پستول مار کے مار دتا سی، کیوں پئی ساہوکار دی دھی نے ٹرنکاں تے پیٹیاں دیاں چابیاں تے کنجیاں دین توں انکار کیتا سی۔
پولیس نے ایڈھر اوڈھر چھاپے مارے۔ اوہدے چارے ساتھی گرفتار کر لئے تے اوہناں کو لوں ڈاکے دا مال نکل آیا۔ صرف اک اوہ قابو نہ آیا، کیوں جو اوہ کتے چھپ چھپا گیا سی۔

پولیس ڈاکوؤں دے سردار ملکھی سانسی نوں چھیتی توں چھیتی پھڑنا چاہندی سی، کیوں پئی اوہ اصلی مجرم سی۔ ڈاکہ مارن دا سارا منصوبہ ملکھی نے ای بنایا سی۔ اوہدے نال دے ڈاکو تے ایٹھوں تیک کہندے سن پئی ملکھی تے ساہوکار دی دھی بملا دا ناجائز تعلق سی تے بملا نے ملکھی نوں قول دتا سی پئی اوہ ساری عمر اوہدی رہوے گی۔ پر جد بملا دا بیو اوہدا ویاہ کرن لگا تے اوہنے چپ چپیتیاں ویاہ کروا لیا۔ ملکھی غصے وچ آ گیا۔ اوہ کل مگلا ساہوکار دے گھر گیا تے بملا نوں تھان مار کے واپس آ گیا۔

ملکھی دے ساتھیاں تے پولیس نوں آکھیا پئی اوہ نہ تے ملکھی دے نال سن، نہ اوہناں نوں پتا سی پئی فلانے دن ملکھی بملا نوں قتل کرے گا۔

پولیس ملکھی دے نال دے ڈاکوواں دیاں گلاں نتارن واسطے پولیس دا اک خاص دستہ مقرر ہو چکا سی۔

ملکھی دے چارے ساتھی جان دے سن پئی اوہناں پولیس نال جھوٹھ بولیا اے پئی

وسا کھی دا میلہ پوری شان نال بھریا ہو یا سی۔ گوردت سنگھ ٹھاٹھا بٹھ کے تے بلم ہتھ وچ پھڑ کے چاندی نوں ٹول رہیا سی۔ چاندی اوہدے پنڈ دی سی۔ چاندی دے بھراواں نوں وی پتا سی پئی اوہناں دی بھین گوردت سنگھ نوں چوری چوری ملدی اے۔ اوہناں پچھلے سال وسا کھی دے میلے وچ گوردت سنگھ نوں قتل کرن دا منصوبہ وی بنایا سی۔ پر ایہہ منصوبہ توڑ نہ چڑھیا۔ اوہ اینکاں دی گوردت سنگھ نوں مارنا چاہندے سن، تے تلواراں کرپاناں تے برچھیاں لے کے میلے وچ آئے ہوئے سن۔ چاندی نے گوردت سنگھ نوں بچن دتا ہو یا سی پئی اوہ اوس نوں میلے وچ ضرور ملے گی بھادیں کجھ وی ہو جاوے۔ گوردت سنگھ ٹھاٹھا بٹھ کے تے بلم ہتھ وچ پھڑ کے اپنی پیاری نوں وسا کھی دے میلے وچ تلاش کر رہیا سی۔

اخیر اوس نوں چاندی مل گئی۔ اوہ انب دے اک بوٹے تھلے کھلوتی ہوئی سی، تے گوردت سنگھ نوں اشارے کر رہی سی۔ گوردت سنگھ چنگی پٹ کے اوہدے کول جج گیا تے بولیا: ”چاندی! میں تے تینوں لہ لہ کے پھاوا ہو گیا ہاں۔“

اوسنے اے اپنا فقرہ مکمل نہیں کیتا جے چاندی دا وڈا بھرا ہر بھجن سنگھ بولیا: کوئیے، توں پرانہہ ہٹ جا۔ تیری ڈیوٹی ختم ہو گئی اے!“ ایہہ کہہ کے ہر بھجن سنگھ نے اکھ دے پاکارے وچ تلوار میان وچوں کدھی تے گوردت سنگھ تے وار کر دتا۔ گوردت سنگھ دی اڈھی دھون کھی گئی پر اوہ ہر بھجن سنگھ دے فقرے توں چاندی دی ڈیوٹی دا مطلب سمجھ گیا۔ اوسنے بچے ہتھ نال بلم تانی تے چاندی دے اٹھے ہوئے سینے وچوں دی لنگھا دتی۔ چاندی زمین تے ڈگی تے اوہدے نال گوردت سنگھ وی۔ ہر بھجن دے دوجے وار نے گوردت سنگھ دی دھون علیحدہ کر دتی۔ چاندی نے اخیر ی ساہ لیا تے ٹھنڈی ہو گئی۔ اوسنے اپنے بھرانال کیتا وعدہ نبھایا سی۔

رُلدو جولہہ سی تے چھڑ چھڑا۔ نہ اوہدا انگ سی نہ ساک۔ اوہ پنڈ پونا چار دا سی تے انج اوہدی گزر ہوندی سی۔

رُلدو طبیعت دا بڑا غریبڑا سی۔ اوہدے کولوں کدے کسے نوں شکایت نہیں سی ہوئی، جو کوئی وی اوس نوں کم کاج ولوں کہندا، اوہ دوڑ کے کردا۔ جے پنڈ دے لوک اوہنوں آکھدے پئی کھوہ وچ چھال مار دے، اوہ کھوہ وچ چھال مار دیندا۔ جے اوہ کہندے پئی سر بھار کھڑا ہو جا، اوہ سر بھار کھڑا ہو جاندا۔ گل کیہ پئی رُلدو پنڈ دے ہرجی دا خدمت گار سی تے جو کجھ اوس نوں آکھیا جاندا، اوہ کردا۔ رُلدو دا پنڈ راوی دے کدھے تے سی۔ جد ہڑھ آؤندا، اوہدا سارا پنڈ ہڑھ دے پانی وچ آجاندا۔ کندھاں کوٹھے ڈگ جاندا۔ ڈنگر وچھا رُڑھ پڑ جاندا تے لوک درختاں اُتے جا کے رات گزار دے۔

لوک ہڑھاں کولوں تنگ آگئے سن۔ اک واری ہڑھ آؤن توں اک دو دن پہلاں پنڈ دے لوکاں صلاح گندھی پئی اپنا پنڈ چھڈ کے دو کوہ پرانہہ اک دوجے پنڈ ٹر جائیے تے ڈیرا ڈنڈا اوتھے لے جائیے۔ پنڈ دے سارے ڈنگر رُلدو دے کول رہن گے، تے رُلدو پنڈ رہے گا۔

جد رُلدو نوں پنڈ دے لوکاں دی ایس سکیم بارے دسیا، اوسنے کہیا ٹھیک اے جو حکم دیو پورا کراں گا۔ پر جے ہڑھ وچ ڈنگر رُڑھ گئے تے فیر کیہ ہووے گا۔ پنڈ دے لوکاں آکھیا پئی ڈنگر رُڑھ جان تے کوئی گل نہیں۔ ڈنگراں دے رُڑھن دی ذمے داری رُلدو اُتے نہیں ہووے گی۔ رُلدو بولیا ٹھیک اے۔

تو جی، پنڈ والیاں کپڑا لیرا بھانڈا ٹینڈا تے دانہ پھکا چکلیا تے اپنا پنڈ چھڈ کے دو کوہ

دُور اک دو بے پنڈ چلے گئے۔ ڈنگر رُلدو دے حوالے کر گئے۔ جس دن لوک پنڈ چھڈ کے گئے، اوسے دن بارش شروع ہو گئی تے دو دن بعد بڑا وڈا ہڑھ آ گیا۔ رُلدو آپ اک بوہڑ اُتے چڑھ گیا تے ڈنگر سارے دے سارے دریا وچ پے کے رُڑھ گئے۔

کل مکلا رُلدو دو دن بوہڑ دی ٹیسی اُتے بیٹھا جاگدا رہیا تے اخیر جد دو دن بعد ہڑھ مگا، اوہ اُتر کے دریا کنڈھے گیا پئی ویکھے دریا کتھے وگدا اے۔

دریا دے کنڈھے اُتے اوس نوں اک لوتھ لُبھی۔ پہلاں تے اوہ لاش ویکھ کے ڈریا۔ غیر ہمت کر کے اوہ دے کول چلا گیا تے ڈنگر چارن والے ڈنڈے نال ٹوہیا تے اوہنوں انج لگا جوں اوہدا ڈنڈا لوہے اُتے وچا اے۔ رُلدو نے دوڑ دیاں ہویاں لوتھ دے ڈھڈ اُتوں کڑتا ہٹایا۔ ویکھدا کیہ اے پئی لوتھ دے پیٹ نال کوئی چیز بچھی ہوئی اے۔ اوہنے کپڑا کھولیا تے وچوں سونے دیاں لشکدیاں ہوئیاں سُلاخاں نکلیاں۔ اوہنے سُلاخاں اپنی چادر پتے بٹھیاں تے لوتھ کھچ کے دریا وچ سُت دتی۔ اوسے شام اوہ اپنے پنڈ دا سبھ توں امیر آدمی بن گیا۔

لوفر

لوفر نے اپنے موبہ اُتے پانی دا چھٹا ماریا تے اپنی گندی غلیظ تے ہنیر کوٹھڑی وچوں نکل کے بازار وچ آ کھلوتا۔ اوہ ادھی رات نوں کوٹھڑی وچ وٹیا سی تے دری اُتے سوں رہیا سی۔ رات نوں اوس نوں کیڑے، کاہڈے، پُوتے کھٹل وڈھ دے رہے۔ پر اوہ خواب وچ اپنے محلے دے چودھری دولت علی دی ات ٹیاردھی نال چھپی پا کے سُتا رہیا۔ رخشندہ اوس نوں پچھلے تن مہینیاں توں اپنی باری وچ کھلوتی نظر نہیں سی آئی۔ پر اوہ ہفتے وچ اک دو واری اوہدے سُفناں وچ ضرور آ جاندی سی۔ لوفر نے بازار وچ کھلوتیاں اداسی لئی تے سریر نوں چھنڈ دیاں ہوئیاں سوچیا: ”چلو اپنا ای غنیمت اے۔ رخشندہ سُفناں وچ تے آؤندی اے نا!“

لوفر دی کوٹھڑی بازار دے سر اُتے سی۔ اوس کوٹھڑی دے ساہمیوں کھلو کے بازار وچ نظر دوڑائی۔ فضلو حلوائی بھانڈے دھو رہیا سی تے اوہدا پُتر کریمادھی دے گونڈے سنبھال سنبھال کے اپنے ٹھوہ ٹھکانے رکھ رہیا سی۔ جمعدارنی تے جمعدارنی دی دھی بازار وچ بوکر فیروہیاں سن۔ خدا بخش دَرزی مسیتوں نماز پڑھ کے کھنگدا ہويا اپنی دُکان ول جا رہیا سی۔ حمید پان والا اپنی دُکان دا جنڈرا کھول رہیا سی۔ کریسے للاری دا سُتتا اوہدی دُکان دے تھڑے تے سُتا ہويا سی۔ جیرا قسائی تے اوہدا چھوٹا بھرا دو بکرے ذبح کر کے اوہناں دی کھل لاه رہے سن۔ لوفر نے سوچیا، ایہہ دن وی عام دنوں وگا اے۔ اوس بازار ولوں نظر ہٹائی تے اپنی کوٹھڑی دے بوہے ول تکیا، بوہا کھلا سی۔ اوس آگاہہ ودھ کے کوٹھڑی دے بوہے دی گنڈی چٹھائی تے بازار وچ نکل کے ٹر پیا۔

نیندر پوری نہ ہون کارن اوہدا سریر ٹر رہیا سی۔ اوہ ادھی رات تیکر شاہ نُر سٹوڈیو دے اک فلور تے تیار ہون والی فلم ”تیری جھولی میرے ہنجو“ وچ ایکڑ دی حیثیت نال

جیب کترے دا رول ادا کردا رہیا سی تے جد فلم دی شوٹنگ پیک ہوئی پندرہ روپے فلم پروڈیوسر کولوں لے کے تے پروڈکشن دی کار وچ بہہ کے گھر آ گیا سی..... اوہ گھر جس وچ نہ چُٹھا سی نہ چونکا، نہ غسناخانہ سی نہ ویرھا، بس لے دے کے اک کوٹھری سی۔

جد لوفر فضلو دی دُکان دے سامنے اپڑیا، حلوائی دا پُتر کریم دھون چک کے زور نال بولیا۔ لوفرا! تُوں تن روپے کیوں نہیں دیندا؟

”آپے دے دیوے گا، جد ہون گے۔“ فضلو نے اپنے پُتر کریمے نوں ڈانٹ دتی۔
 ”چاچا فضلو، تیرا پُتر بڑا کاہلا اے!“ لوفر نے ایہہ کہہ کے میلی پتلون دی ہپ پا کٹ وچوں پندراں روپے کڈھے، گنے تے تن روپے کریمے دے اگے رکھ دتے۔ کریمہ تھوڑا جیہا شرمندہ ہویا تے مڑ روپے چک کے ہسن لگ پیا۔

لوفر کول ہُن صرف باراں روپے سن۔ اوہ اوہناں روپیاں نوں رگن دا ہویا بازار وچوں دی لنگھ رہیا سی۔ جمعدارنی نے اوہنوں ویکھیا تے بوکھر مارنی بند کردتی تے ڈھا کاں تے ہتھ رکھ کے بولی: ”لوفرا! رات کس نوں لٹیا اے بڑا مال پانی کمایا اے۔“

جمعدارنی دی دھی چاننی نے اپنی ماں دی گل سنی تے اوہ وی بوکھر پھڑ کے اپنی ماں تے لوفر کول آکھلوتی۔ لوفر نے روپے کھبے ہتھ وچ گھٹ کے پھڑ لئے تے سبے ہتھ نوں اُلاں کے چاننی دے موڈھیاں تے ماریا۔ چاننی نے بوکھر چک کے زور نال لوفر دے گوڈیاں اُتے ماری تے مڑ اوہ تے زور زور نال ہسن لگ پئے۔ لوفر نے ہسنا بند کیتا تے اک روپے دا نوٹ چاننی ول ودھایا۔ چاننی دو قدم کچھے ہٹ گئی۔ لوفر دو قدم اگے ودھ کے بولیا۔

”شرماؤندی کیوں ایس؟ میں کیہڑا اک روپیہ تینوں بھیڑی نیت نال دے رہیا آں۔ خراب نیت والے تے گڑیاں نوں سبزے وکھاؤندے نیں۔“

چاننی دی ماں بولی: ”پھڑ لے روپیہ۔ لوفر بھرا بن کے تینوں اک روپیہ دے رہیا وے چوڑیاں واسطے“ چاننی نے روپیہ پھڑ کے سلوار دے نیفے وچ لکالیا۔

”ماسی؟ رات اک فلم وچ بزنس ملیا سی۔ اوہنوں پندراں روپے لہھے۔ تن حلوائی نوں دتے۔ اک چاننی تُوں۔ باقی رہے گیاراں۔ تے ایہناں گیاراں روپیاں وچوں ڈیڑھ روپے دی بنیان خریدیاں گا۔ تے باقی ساڈھے نوں روپیاں نال عیش کراں گا۔“ لوفر نے

جمعدارنی نوں حساب لا کے دسیا۔

”کس طرحاں دی عیش کریں گا؟“ جمعدارنی نے پُچھیا۔

”روٹی کھاواں گا۔ ٹھرا پیواں گا۔ تے شاہدہ کجری کول جاواں گا۔“

جمعدارنی نے بوکھر سروں اُتاناہہ اُلااری پر لوفر ہسدا ہویا بازار وچوں دی دوڑ پیا۔

جد اوہ خدا بخش درزی دی دُکان سامنے آیا، دُکان اندر بیٹھے ہوئے ٹیلر ماسٹر نوں اوس زور نال سلام بولیا۔ پر خدا بخش نے جواب دینا مناسب نہ سمجھیا۔ لوفر نے حمید پان فروش کولوں سگریٹاں دی ڈبی لئی تے سگریٹ لا کے پیندا ہویا اگانہہ ٹریا۔ کریمے۔ لاری دی دُکان سامنے جا کے لوفر کھلو گیا تے کریمے دے سٹے ہوئے گتے نوں گتے دی اواز کڈھ کے جگاؤن لگ پیا۔ گتے نے ہولی نال اپنیاں اکھاں اگھیریاں تے فیر بند کر لئیاں۔

لوفر نے اوس نوں ایس توں ودھ چھیڑنا مناسب نہ سمجھیا تے قسائی دی دُکان ول تریا۔ دُکان کول اپڑ کے اوہ زور نال بولیا:

”جیرے پہلوان چھپھڑے کیہ بھاء لائے نیں؟“

جیرے نے متھے توں مڑھکا پُنجھیا تے ہسن کے بولیا۔

”زناں نوں بھاء نہیں پچھنا چاہیدا۔ کیوں پئی تہاڈے لئی چھپھڑے مفت وکدے نیں۔ لوفر نے ”جیرا پہلوان زندہ باد“ دا نعرہ لایا تے سگریٹ دا گل چنگلی مار کے جھاڑیا تے اگانہہ تریا۔ ہُن اوہ بازار دے آخری سرے اُتے اپڑن والا سی۔ اوہدے تک وچ حلوہ پوری دی خوشبو آئی تے اوہ بلھاں اُتے زبان فیر کے اگے ودھیا۔

بازار دے سرے تے دس باراں بندے گول دائرہ بنا کے کھلوتے ہوئے سن۔ لوفر نوں ویکھ کے اک بندہ زور نال بولیا: ”تو! اوہ آ گیا ای،“ تے فیر سارے بندے لوفر ول تنگن لگ پئے۔ لوفر پیراں تے کھلو گیا تے خوف دی اک لہر اوہدے سر پر دے انگ انگ وچ گھسن گھیری وانگر چھلاں مارن لگ پئی تے آپ مہارے اوہدے مونہہ وچوں نکلیا:

”خدا خیر کرے۔“

”تکدے کیہ او۔ پھڑ لیاؤ!“

لوفر نے چودھری دولت علی دی اواز بچھانی۔ دو گھبرو گول دائرے وچوں نکلے تے دوڑ کے لوفر کول آئے۔ اوس نوں بانہواں توں پھڑپھڑاتے گول دائرے کول لے گئے۔

”تک، ایہہ کیہ اے؟“ چودھری دولت علی نے لوفر دی گچی وچ ہتھ دے کے اوہنوں گول دائرے دے اندر کیتا۔

گول دائرے دے اندر لال پھلکاری وچ اک دن دا بال اکھیاں بند کر کے لٹا پیا ہو یا سی۔ لوفر نے بچے نوں غور نال تکیا۔ اوہ بڑا سوہنا سی۔ اوہدا جی کیتا، اوہ بچے نوں چک کے پیار کرے پر اوہدیاں بانہواں قابو وچ سن۔

”لوفر! ایہہ بچہ اج سویرے پٹرول پمپ دے پچھے نالی وچوں ملیا اے۔ دس ایہہ کس دا بچہ اے؟“ چودھری دولت علی خٹک نے بارعب اواز وچ بولیا۔

”ایس گل دا جواب تے بچے دی ماں یا بچے دا پیو دے سکدا اے۔ مینوں کوئی پتا نہیں۔“ چودھری دولت علی نوں اک دم غصہ آ گیا۔ اوس زور نال لوفر دی گچی وچ پٹھ ماریا تے کڑک کے بولیا: ”بکواس کرنا ایس۔ تینوں سارا پتا اے۔ ایہہ حرامی بچہ کس دا اے؟ توں نہ دسیا تے میں تیریاں ہڈیاں دی پھک بنا کے بازار وچ وچ دیاں گا۔“

لوفر نوں غصہ آ گیا سی تے اوہ چودھری دولت علی دی دھمکی سُن کے غصہ پین دی کوشش کر رہیا سی۔ چودھری لوفرنوں پُپ وکھ کے اک واری فیر گجیا:

”بول۔ بولدا کیوں نہیں؟ بک ایہہ کس دا کارا اے؟“

”مینوں نہیں پتا ایہہ کس دا کارا اے۔“ لوفر نارٹل اواز وچ بولیا۔

چودھری دولت علی نے اک دم ترن تھپڑا دے مومنہ اُتے جڑ دتے تے غصے وچ بولیا: ”ایس محلے وچ جو بد معاشی ہوندى اے، اوس دا تینوں علم ہوندا اے۔ بول ایہہ بچہ کس دا اے؟“

مینوں نہیں پتا ایہہ کس دا بچہ اے، پر مینوں اک گل دا پتا اے۔“ لوفر بولیا۔

”اوہ کیہ؟“ کئی اوازاں اک دم اُبھریاں۔

”اوہ گل ایہہ اے پئی بچے دی شکل تے نقش چودھری دولت علی نال ملدے نیں۔“

چودھری نے گرگابی پیروں اتاری تے تاڑ تاڑ لوفر دے سر وچ مارن لگ پیا۔ جدا اوہ

ہف گیا، اوس دو منٹیاں نوں حکم دتا پئی لوفرنوں مارو۔ حکم دی تعمیل شروع ہو گئی۔ تھوڑی دیر بعد لوفر بے ہوش ہو کے زمین اُتے بچے دے قریب ڈگ پیا۔ اوس دا سارا مومنہ لہو لہان ہو چکا سی۔

جدا اوہنوں ہوش آیا، اوہ اپنی کوٹھڑی دے فرش اُتے لٹا پیا ہو یا سی تے بچہ جمعدارنی دی گود وچ سی۔ چاننی رُوں دے تُو بنے راہیں بچے دے مومنہ وچ قطرہ قطرہ دُدھ پارہی سی۔ لوفر ہمت کر کے اٹھیا تے اُٹھ کے بچے ول نکلن لگ پیا۔ بچہ سُشش سُشش کر کے دُدھ دیاں قطریاں نوں سواد لے کے پی رہیا سی۔

”مینوں تے ایس بچے نوں ایس کوٹھڑی وچ کون لیا یا سی؟“ لوفر نے جمعدارنی کولوں پچھیا۔

”مولوی کرم الہی تینوں چک کے لیا یا سی تے ایس بچے لئی دُدھ فضلو حلوائی دی دکان توں چاننی نے لیاندا اے۔“ جمعدارنی بولی۔

”پر ایہہ بچہ ہے کس دا؟“ چاننی نے لوفرنوں پچھیا۔

مینوں اپنے مرے ہوئے پیو دین محمد دی قسم اے، مینوں نہیں پتا ایہہ بچہ کس دا اے۔“ لوفر دی اواز وچ دُکھ سی۔

”پر مینوں پتا اے۔“ جمعدارنی ہولی نال بولی۔

لوفر تے چاننی حیران ہو کے جمعدارنی ول نکلن لگ پئے۔ ”دس کس دا اے؟“ لوفر نے التجا کیتی۔

”ایہہ بچہ چودھری دولت علی دی دھی رخشندہ دا بچہ اے تے اج سرگھی ویلے میں ایس بچے نوں پٹرول پمپ دے پچھے نالی وچ سٹ کے آئی ساں۔ مینوں رخشندہ دی ماں نے ایس خدمت دے پنجاہ روپے دتے سن۔“

لوفر دیاں اکھیاں گجھ چر تاڑے لگیاں رہیاں تے مڑ اوہ فرش اُتے لٹا پے گیا۔ فیر اوہ منت کرن دے انداز وچ بولیا: ”ماسی جمعدارنی! تینوں یسوع مسیح دی قسم، کسے ہور نال ایہہ گل نہ کریں کیوں پئی ایہدے وچ رخشندہ دی بے عزتی اے!“

”تو تا تک دا اثر عشق دے معاملے وچ وی نظر آیا یا نہیں؟“

اوہ زور زور نال ہسن لگ پیا۔ جد ہا سا تھمیا تے بولیا:

”اسیں تے ٹھیکیدار دی دھی دے عشق دی اُکھلی وچ سر دے بیٹھے آں۔ ہُن ہتے یا

بئے۔ ہُن یاں تے عشق سرے چڑھیا یا اپنا کوٹھا ہو یا۔“

ٹھیکیدار کرم الہی کچیاں سڑکاں نوں پکیاں بنان دا ٹھیکیدار اے۔ اوہدیاں شہر وچ چار کوٹھیاں نیں۔ اک کوٹھی وچ اوہ آپ رہندا اے تے تن کوٹھیاں کرایے تے نیں۔ اوہ سُودی کاروبار وی کردا اے۔ ٹھیکیداری، کوٹھیاں دے کرایے تے سُودی کاروبار نے اوس نوں شہر دا اک امیر آدمی بنا دتا اے۔ اوہدا وڈا پتر نور الہی ٹھیکیداری وچ پیو دا مددگار اے تے چھوٹا پتر ظہور سُودی کاروبار دا دھندا پیو نال رل کے کردا اے۔ دوویں ویاسے ہوئے نیں۔ ٹھیکیدار کرم الہی دی اکو دھی اے جیہدا ناں دلشاد اے تے کالج وچ پڑھدی اے۔ پیارو ایسے دلشاد دے پیار وچ اُلو بنیا پھر دا اے۔

میں آکھیا: ”پیارو، عشق دی کھیڈ ڈاڈھی اولڈی اے۔ ایویں کتے جان نہ گوا بیٹھیں۔“ پیارو نے بگلے دے سگریٹ دا زور نال سونا ماریا، دھواں ناساں راہیں کڈھیا تے گل چٹکی و جا کے جھاڑیا تے لہر وچ بولیا۔

”ساڈی جان تے دلشاد دے قبضے وچ اے۔ اوہ کڈھے بھوایں نہ کڈھے اوہنوں پورا اختیار اے۔“

”میں دلشاد دی گل نہیں کر رہیا، ٹھیکیدار دی گل کر رہیا واں۔ اوہنے تیریاں پسلیاں توڑ دینیاں نیں۔“

”دو واری تے اوہنے مینوں تونی چاڑھی اے۔ ہُن ماردا ای جاوے گا۔ اوہنے ٹھیکہ تے نہیں لیا ہو یا مینوں مارن دا؟“

اسیں گپاں مار رہے ساں تے اک دو جا ہا کر منڈا آیا تے پیارو نوں نال لے کے راجہ بازار ول چلا گیا۔

پیارو میری گلی وچ رہندا اے۔ اوہدے کول تکی جیہی کوٹھری اے، جیہدا اوہ دس روپے کرایہ دیندا اے۔ اوہ نماز ویلے اٹھدا اے، نیوز ایجنٹ کولوں اخبار لیندا اے تے فیر

پیارو

جتنے گلی تے سڑک ملدی اے، اوہ تھے میری پان سگریٹ دی تکی جیہی دکان اے۔ ایس دکان اُتے روز قسم قسم تے رنگ رنگ دے لوک آوندے تے پان یا سگریٹ خرید کے اگانہہ لنگھ جاندے نیں۔ پر اک اجیہا گاہک وی اے جیہدا صرف سگریٹ یا پان ای خریدن واسطے نہیں آونداسی، میرے نال اپنے دُکھ سکھ پھولن وی آونداسی..... ایس گاہک دا ناں پیارو مشہور سی۔

پیارو دا اصل ناں اللہ دتاسی۔ عام لوک اوس نوں ڈو کہندے سن، پر اوہ اپنے خاص خاص بیلیاں وچ اللہ دتا عرف پیارو سی۔ ستاراں، اٹھاراں، سالاں دا لم سلٹا منڈا اے۔ اوہدا جھنڈ، ہڈیاں دا پنجر سی۔ چہرے اُتے تو تا تک لگی ہوئی سی۔ انج لگدا سی جویں کسے نے پیارو دا چہرہ پہلاں بنایا تے تک بعد وچ بنا کے مونہہ دے اُتے تے اکھیاں دے تھلے ٹکا دتا۔ ہر انسان دے چہرے وچ کوئی نہ کوئی خصوصیت ہوندی اے۔ بعض چہرے گول مٹول تے تھن متھے ہوندے نیں۔ کئی چہرے، چہرے گھٹ ہوندے نیں تے کھا ہڈیاں تے ہڈاچاں زیادہ۔ پیارو دا چہرہ دوجی قسم داسی۔ اوہدیاں کھا ہڈیاں پہلے نظر آوندیاں سن تے چہرہ بعد وچ۔ انج لگدا سی جویں دو کھا ہڈیاں اُتے تو تا تک رکھ دتا ہووے۔

اک دن میں اوس نوں مخول نال آکھیا: ”پیارو! تیرا اپنے تو تا تک بارے کیہ خیال اے؟“ ہس کے بولیا: ”نیک خیال اے۔ میں اک سیانے بندے نوں چکھیا سی، اوہ بولیا تو تا تک بندے دا پکا ارادہ ظاہر کردا اے۔“

پیارو نے سچی گل کیتی سی۔ اوہ پچھلے پنج سال توں اخباراں، رسالے وچ رہیا سی۔ میں اوس نوں چھیڑن واسطے چکھدا:

دوپہر تیکر اخبار وچ کے ویلھا ہو جاندا اے۔ دوپہر توں لے کے رات دس باراں و بے تیکر آوارہ گردی کردا اے، فضول جیہے ہولٹاں وچ بہہ کے چاء تے چرس پیندا اے۔ تیجے درجے دے سینمیاں، تیجے درجے دے ٹکٹ لے کے فلماں ویکھدا اے۔ فلم پسند آجائے تے اوہناں دے پلاٹ خرید دا اے۔ گیت یاد کردا اے۔ تے فیر رات نوں اپنی کوٹھڑی دا بوہا بند کر کے دلپ کمار، راج کپور، سنتوش کمار، سدھیر تے کمال دی ایکٹنگ دی نقل اتار کے گیت گاؤندا اے۔ اوہدی کوٹھڑی وچ پری چہرہ نسیم، سورن لتا، نرگس، ثریا، نیلو، صبیحہ، مسرت نذیر، نور جہان توں لے کے ناصرہ، رخسانہ، شیریں تے آشا پوسلے تک ساریاں ایکڑاں دیاں تصویراں ٹنگیاں ہونیاں نیں۔ ہاسے دی گل اے پئی پیارو دی کوٹھڑی وچ کسے ہیرو دی تصویر نہیں۔ ہاں نذر، آصف جاہ، لہری تے دوجے مخولے ایکڑاں دیاں تصویراں ضرور نیں۔ شاید ایہدی وجہ ایہہ وے پئی پیارو دی اپنی زندگی دکھاں نال بھری ہوئی اے تے اوہ محبت دی کھوج پچھے لگا رہندا اے تے ایس محبت تے خوشی وچ کسے دلپ کمار یا سنتوش کمار نوں بھائی وال نہیں بناؤنا چاہندا۔

میں رات بارہ و بے دکان بند کر کے گلی وچ وڑیا تے میرے کتاں وچ کسے بیمار دی ہونگن آئی۔ اگانہہ ودھ کے ویکھیا تے پیارو دی کوٹھڑی وچ لائین بل رہی سی۔ میں کوٹھڑی دے اندر گیا۔ پیارو منجی تے لما پیا ہو یا سی تے ہونگ رہیا سی۔ میرے چھن تے اوس دسیا پئی اوہ اچ فیر ٹھیکیدار دی کوٹھی تے دلشاد نوں ملن گیا سی تے اوہناں اوسدے مگر کُتتا پا دتا تے کُتے نے پیارو نوں وڈھ کھادا۔ پیارو دے نال دوجا ہاکر مُنڈا نہ ہوندا تے بھاویں کُتتا اوس نوں جانوں مار چھڈ دا۔

میں پیارو نوں پچھیا: ”سورے اخباراں وچ کون جاوے گا؟“ بولیا: ”میرے پکے گاہکاں دے پتے اوس مُنڈے کول ہے نیں، جیہڑا میرے نال گیا سی۔ اوہ اوہناں دے گھر اخبار سٹ دیوے گا۔ جس ویلے اوہ بیمار پیا، میں اوہدے پکے گاہکاں دے گھر اخبار سٹ دیاں گا۔

میں محسوس کیتا، پیارو اکلا نہیں۔ اوہدے دُکھ سکھ وچ اوہدی برادری دے بندے وی شامل نیں۔

دو دنوں وچ پیارو ٹھیک ہو گیا تے فیر سائیکل تے چڑھ کے اخبار وچن لگ پیا۔ تیجے دن شام نوں اک لمی کار آ کے میری دکان ساہنے کھلوتی۔ کار وچ اک مانی بیٹھی ہوئی سی۔ ڈرائیور جیہڑا کہ چھٹی گوسال داصحت مند نوجوان سی، کار وچوں نکل کے میرے پاس آیا تے میتھوں پیارو دا پتا پچھیا۔ میں اوس نوں پیارو دی کوٹھڑی دکھائی۔ ڈرائیور کوٹھڑی ویکھ کے واپس آیا تے کار وچ بہہ کے چلا گیا۔ کار گئی نوں ادھا گھنٹہ ہو یا سی تے پیارو آ گیا۔ میں اوس نوں کالی کار، مانی بڈھی تے نوجوان ڈرائیور بارے دسیا۔ خوش ہو کے بولیا: ”کار دلشاد دی اے۔ مانی بڈھی دلشاد دی نوکرانی اے تے صحت مند ڈرائیور دلشاد دا ڈرائیور اے۔“ کار کیوں آئی سی، ایہدے بارے وچ پیارو گُجھ نہ دس سکیا، تے فیر سوچدا ہو یا اپنی کوٹھڑی ول چلا گیا۔

بارہ بجے رات میں اپنی دکان بند کیتی تے گھر جا کے سو گیا۔ مینوں سٹے نوں حالی اک ڈیڑھ گھنٹہ ہو یا سی، کسے نے میرے بوہے دی کنڈی کھڑکائی۔ میں باہر نکل کے ویکھیا، پیارو کھلوتا سی۔ مینوں ویکھ کے چھیتی نال بولیا:

”میں کوٹھڑی چھڈ رہیا واں، میرا اچ رات دلشاد نال ویاہ ہو رہیا اے۔ کار مینوں لین واسطے آئی ہوئی اے تے باہر سڑک تے کھلوتی اے۔“

پیارو نے مینوں دس روپے تے کوٹھڑی دی چابی پھرائی تے بولیا: ”ایہہ کوٹھڑی دے مالک صوفی صاحب نوں دے دینا، میں اوہنوں مل نہ سکاں گا۔“

ایہہ کہہ کے اوہ پریتا تے فیر گلی وچوں دی نسدا ہو یا میریاں اکھاں توں اولھے ہو گیا۔ دو بجے دن مینوں پیارو نہ ملیا۔ تیجے دن اوہ میری دکان تے آیا..... کالی لمی کار وچ۔ اوہنے پک اینڈ داسوٹ پایا ہو یا سی۔ اوہدے بچے ہتھ دی چچی اُلنگی وچ سونے دی چھاپ سی۔ گٹ تے دوسو روپے دی گھڑی سی۔ بیڑیں پنجاہ روپے دے بوٹ سن۔ تے گلے وچ لال رنگ دی ٹائی سی۔ اوہنے اپنے کوٹ دے کھیسے وچوں بگلے دی بجائے تھری کیسل دے سگریٹاں دی ڈبی کڈھی۔ سگریٹ نوں اگ لائی، مونہہ وچوں دھوئیں دا بمبا کڈھیا تے بولیا:

”میں تیرے کول کل آؤنا سی۔ پر میں اپنی نوں کوٹھی وچ داج دا سامان لگاؤندا

رہیا۔ ایہہ کوٹھی شہروں باہر وڈی سڑک تے اے۔ کوٹھی وچ ست کمرے، دو غسل خانے دو باورچی خانے نیں۔ اک میرا تے اک میرے نوکر دا۔ میں کوٹھی دے بلب گئے سن۔ اگلی بلب ہوئے سن۔

میں اوہدی گل سُن کے حیران پریشان ساں۔ حیرانی ایہہ، پئی پیارو جو کجھ دس رہیا اے، ٹھیک اے؟ پر پیارو واسوٹ بوٹ تے کار کہہ رہے سن پیارو ٹھیک کہہ رہیا اے۔

”پر پیارو ایہہ سبھ کجھ ہو یا کوں؟“

میں اپنی حیرانی تے پریشانی چھپاؤندیاں ہو یاں پُچھیا۔

”ہونا کیہ سی، ٹھیکیدار اخبار کڈھنا چاہندا اے تے اوس نوں میرے ورگے تجربہ کار آدمی دی لوڑ سی تے نالے دلشاد وی راضی سی۔ مُنڈا کڑی راضی تے کیہ کرے گا قاضی؟“

اوہ زور نال ہسیا تے ہوا وچ ہتھ بلاؤندا ہو یا کار وچ ٹر پیا۔

ایس ملاقات دے پورے پنج مہینے بعد پیارو کالی لُٹی کار وچ میری دُکان دے سامنے اک واری فیر آیا۔ اوہ کار وچوں نکلیا، اوہنے مٹھیائی دی ٹوکری چُکی ہوئی سی۔

ٹوکری میری گود وچ رکھ کے بولیا: ”میںوں مبارک دے!“

”کس چیز دی مبارک دیواں؟“

”اللہ نے کل رات میرے گھر پُتر دتا اے۔“ میرا اُتے داساہ اُتے رہ گیا۔ میں مٹھیائی دی ٹوکری پرانہہ کر دیاں ہو یاں پُچھیا: ”پیارو! اوئے تیرے ویاہ نوں تے حالی پنج

مہینے ہوئے نیں تے پُتر ہو وی پیا؟“

”آہو، حرامدا اے۔“ اوہنے لاپرواہی نال کہیا۔ تے میںوں انج لگا جوں تو تاک والا پیارو میاں مٹھو اے تے پنجرے وچ بیٹھا چوری کھا رہیا اے۔ رات نوں گھر جا کے مٹھیائی

دی ٹوکری اپنی گھر آلی نوں دتی اوہ رنگ برنگی مٹھیائی وکھ کے بہت خوش ہوئی۔ پر جد میں اوس نوں پیارو دے پنج ماہیے پُتر بارے دسیا، اوہنے غصے وچ ٹوکری گلی دی ویہنی وچ

سُٹی تے دودن میرے نال رُسی رہی۔

اسارو

میراناں لہجو رام تے میرے پنڈ داناں ہرنام پورہ اے۔ 1947ء توں پہلاں ایس گراں وچ مسلمان تے سکھ رہندے سن۔ پر پاکستان بنن توں بعد مسلمان راوی پار کر کے سیالکوٹ دے ضلع وچ چلے گئے تے گوجرانوالہ دے سکھ ہرنام پورے آگئے۔

ہرنام پورے وچ میری دُکان اے تے ساہوکارا چلدا اے۔ پاکستان بنن توں پہلاں بہتا چلدا سی تے ہن گھٹ چلدا اے۔ پر چلدا اے وی اے۔ تے جد تیک میری حیاتی اے، چلدا ای رہے گا۔

لوک میںوں پنڈ دا اسارو سمجھدے نیں تے پنڈ دی رہتل وسیبا میری اکھ دے پکارے تے ڈگدا اٹھدا تے جیوندا مردا اے۔ ایہدی وجہ ایہہ پئی میرے پلے چار کوڈاں دی نیں تے میرے بول وی مٹھے نیں۔ کسے دے اکھی ویلے میں گھپانی مار کے اپنا وِتر سانجھ لینا۔ آکاش والے دی کرپا اے۔ لوک میرے تھلے لگدے رہندے نیں۔ میں کدے کسے دے تھلے نہیں لگیا۔

تھلے لاؤن تے نہ لگن دیاں اک نہیں اکی مثالاں دے سکناں آں پر فائدہ کوئی نہیں۔ تُساں اپنے کم دھندے لگنا ہووے گا تے میریاں اپنیاں بہت ساریاں بھوڑیاں نیں۔ حالی میتھوں تُسیں اگو مثال سُو۔

ایہہ گل اودوں دی اے جدوں حالی پاکستان نہیں سی بنیا تے ہرنام پورے وچ مسلمان تے سکھ اکٹھے وسدے سن۔ اکٹھے ڈنگر چار دے سن۔ ڈھول دے ڈنچے تے لتاں چک کے بھنگڑا پوندے سن۔ رَل مل کے ٹھرا پیندے سن تے بکرو واٹ کردے سن۔ 107/151 دی کارروائی ہوندی تے کٹھے حوالا تے جاندے سن۔ لوڑ ویلے کٹھے ہو کے

میرے کول قرض چکن آؤندے سن۔

اوہناں دناں وچ گور بچن سنگھ تے سلکھن سنگھ دا بڑا یارانہ سی۔ یارانے دی اک وجہ گور بچن سنگھ دی ملوک جیہی تیویں ہر نام کور سی۔ گور بچن سنگھ دے ہور دو بھرا سن..... بلیر سنگھ تے کچھن سنگھ، ایہہ دوویں کنوارے سن۔ سلکھن سنگھ دا کوئی بھرا نہیں سی۔ بس اک بڑھڑی مائی سی۔ سلکھن سنگھ نے حالی ویاہ نہیں سی کرایا۔

ہر نام کور چانک دی چانک کڑی سی، بڑی سوئی، سوہنے نیناں والی تے بھر جوانی وچ لوکاں دا عام خیال سی پئی سلکھن سنگھ۔ گور بچن سنگھ دے راہیں اوہدے تے قبضہ کرنا چاہندا اے۔ گور بچن سنگھ دے بھراواں بلیر سنگھ تے کچھن سنگھ دا وی ایہو خیال سی۔ پر گور بچن سنگھ، سلکھن سنگھ نوں ہل تے نہاتا ہویا گرو جا پدا سی۔

میں مسلمان منڈیاں نوں تار دتا، اوہناں گور بچن سنگھ دے بھراواں نوں طعنے مہنے دتے۔ اوہ دوویں گور بچن سنگھ نال لڑکے حویلی وچ وکھرے ہو گئے۔ گور بچن سنگھ نے بھراواں نوں چھڈ دتا پر اپنے یار سلکھن سنگھ نوں نہ چھڈیا۔ کئی لوک بولے: ”واہ اوئے سکھا، تیرا یارانہ!“ تے کئی بولے: ”سکھ بے حیا ہو گیا اے۔“ سلکھن سنگھ ہنیر سویر گور بچن سنگھ دے گھر گھلا ڈلھا آؤندا جاندا سی۔ میں منڈیاں نوں کہیا: ”ذرا بڑھک رکھو!“ اک دن گور بچن سنگھ کتے وانڈھے گیا ہویا سی۔ گور بچن سنگھ دی تیویں ہر نام کور گھر کئی سی۔ سلکھن سنگھ شام توں اوہدے گھر وڑیا تے سویرے سورج دی ٹکئی نکلن تے باہر آیا۔ مسلمان منڈیاں کچھیا: ”اندر کیہ کردا سیں؟“ بولیا، ”کجھ نہیں۔ مجھ دی راکھی ستا ہو یا ساں۔“

دو جے دن گور بچن سنگھ پنڈ مڑیا تے لوکاں کچھیا: ”توں سلکھن سنگھ نوں مجھ دی راکھی کرن واسطے کہہ گیا سی؟“ اوہ بولیا: ”نہیں، پر اوہ ”نہیں“ توں آگے نہ ودھیا۔ اوہ ویلے سلکھن سنگھ نوں لہے کے اپنے گھر لے آیا تے اوہدے نال بہہ کے گھٹ لان لگ پیا۔ ولایتی شراب اوہنے وانڈھیوں آندی سی۔

اوسے شام، میں گور بچن سنگھ نوں بلایا تے اوہدے نال کجھ ایس ڈھنگ نال گلاں کیتیاں پئی اوہ میرے سامنے بیٹھا بیٹھا اُتر پیا۔ میں اوہنوں آکھیا: ”گرمی وچ آؤن نال ساڈا کم و گڑسکدا اے۔ بھلا ایہدے وچ اے سلکھن سنگھ نوں گچھانی مار کے قابو کرے۔“

”اوہ کیویں.....“ اوہنے میتھوں کچھیا۔

”انج پئی جھوٹھ موٹھ اوہدے نال گل کر پئی توں کجھ دناں لئی باہر جا رہیا ایں۔ ایہہ کہہ کے پنڈوں نکل جا۔ ادھی رات نوں گھر آ جا، اسیں سارے تیار ہوواں گے۔ چھاپہ مار کے اوہنوں گھروں پھڑ لواں گے۔ میں اوہنوں سمجھایا۔

اگلے دن گور بچن سنگھ نے کپڑے دھوئے، تیویں نوں کہیا آئڈے تے پروٹھے پکائے۔ تے سلکھن سنگھ نوں دسیا پئی اپنا بیلے قتل دے مقدمے وچ پھنس گیا اے۔ اوہدے بڑے ٹور نوں گھر لیا ونا اے دو گونہ دن لگ جان گے۔

گور بچن سنگھ ڈانگ نال پنڈو کلی نبھی تے ٹیشن ولے پے گیا۔

ادھی رات نوں میں گور بچن سنگھ دے دوویں بھرا تے مسلمان منڈے اوہنوں پیل والے کھراس اُتے بیٹھے اڈیکدے رہے۔ اوہ آیا تے ساریاں نے جا کے اوہدی تیویں نوں کہیا پئی بوہا کھولے پر اوہنے نہ کھولیا۔ اخیر چوتھیاں پٹ کے اسماں ہر نام کور تے سلکھن سنگھ نوں پھڑ لیا۔ گور بچن سنگھ دے نئے بھرا نے اپنی بھابھونوں گھوڑی تے لڈیا تے اوسے ویلے اوہنوں لے کے اوہدے پیکے ٹر گیا۔ پنڈ دے منڈیاں نے سلکھن سنگھ نوں پہلاں پھنڈ چاڑھی، فیر اندر بند کر دتا۔ گل بنی چوری کرن آیا سی۔ گور بچن سنگھ تھانے اطلاع دین چلا گیا۔

دو جے دن سویر نوں ٹھانیوں دو سپاٹے آئے تے سلکھن سنگھ نوں ٹھانے لے گئے۔

گور بچن سنگھ تے اوہدے بھراواں نوں وی جانا پیا۔

چھاپہ ویلے سلکھن سنگھ دی ماتا میرے کول آئی تے پنج سو دیاں ٹومہاں رکھ کے دو سو روپیہ لے گئی، جیہڑا اوہنے گھڑی کو بعد فیر مینوں دے کے آکھیا پئی میں اوہدے منڈے نوں چھڈ لیا واں۔

دو پھر ویلے میں ٹھانے پہنچیا تے دیکھیا پئی ٹھانے دار سلکھن سنگھ، گور بچن سنگھ تے کچھن سنگھ نوں سامنے بٹھا کے گالھاں دے رہیا اے۔ مینوں دیکھ کے اوہ اٹھ کھلوتا تے مینوں اک دوجے کمرے وچ لے گیا۔ میں اوہدی خدمت کیتی تے دسیا پئی قصور سلکھن سنگھ دا نہیں، گور بچن سنگھ تے اوہدے بھراواں دا اے، جیہناں گلی وچوں لنگھدے سلکھن سنگھ

نوں چٹھا مار کے اندر سٹ لیا تے مار مار کے سُر بنا دتا۔

ٹھانے دار غصہ کھا کے باہر آیا، تھانے دا منشی وی نال سی۔ جد ٹھانیدار نے گور بچن سنگھ نوں گڈ ڈکٹ چاہڑی تے اوہ من گیا پئی چوری دی گل نہیں سی تے سلکھن سنگھ بے قصور اے۔ اوہنے تن سو روپیہ دتا تے جان چھڈائی۔ ہر نام کور نے گور بچن سنگھ نوں چھڈ دتا تے سلکھن سنگھ نال ویاہ کر لیا۔ ہر نام کور اک وار فیر ہر نام پورے آگئی۔

گور بچن سنگھ تے اوہدے بھراواں متا پکایا پئی مینوں، سلکھن سنگھ تے ہر نام کور نوں بلے لا چھڈیے۔ میں خط لکھ کے بگنی بگنے دے تن بد معاش منگوا لئے۔ جیہڑے چھٹھاں تے تا دے کے ہر نام پورے دیاں گلیاں وچ پنج چھہ دن تڑ دے پھر دے رہے۔ اوہدے بعد پنڈ وچ امن چین ہو گیا تے بد معاش سلکھن سنگھ کولوں تن سو روپیہ لے کے واپس چلے گئے۔ میرا دھیلا خرچ نہ آیا۔

اودوں توں لے کے ہُن تیک میرا تے سلکھن سنگھ دا بڑا یار نہ اے۔ اوہدی ماتا پر لوک سدھار چکی اے تے جد اوہ وانڈھے جاندا اے، میں اوہدی مجھ دی راکھی کرنا واں!!

انھا موڑ

اک سی تے اک سی پنڈ۔ اوس پنڈ دا ناں سی فرید پور۔ فرید پور وچ کئی لوک رہندے سن۔ ایہناں لوکاں وچ اک مولوی نور الہی وی سن۔ نور الہی دی صرف اکو دھی سی، جیہدا ناں سی سکینہ۔ بس ہور اوہدا کوئی نہیں سی۔ مولوی ہوریں پنڈ دی مسیت وچ لوکاں نوں نماز پڑھاؤندے سن یعنی کہ پیش امام سن۔

اک دن اللہ دا کرنا ایہہ ہویا پئی پنڈ وچ وا ورولا آیا تے پنڈ دی گلی وچ چکر لاؤن لگ گیا۔ مولوی جی ایس گلی وچوں لنگھ رہے سن، اوہ وا ورو لے دے چکر وچ آگئے تے اوہناں دیاں اکھیاں وچ لکھ پے گئے۔ جد اوہ وا ورو لے دے چکر وچوں نکل کے گھر پہنچے تاں اوہناں دیاں اکھیاں وچ رٹک پے رہی سی۔ مولوی ہوراں شیشی وچوں سُر مہ کڈھ کے اکھیاں وچ پایا پئی آرام آجاوے۔ پر اوہ سُر مہ بڑا رڈی سی کیوں پئی اوہناں ریل گڈی وچوں خریدیا ہویا سی۔ کرنا خندا دا ایہہ ہویا پئی آرام دی تھان اکھیاں ہور خراب ہو گئیاں تے سویر چڑھ دیاں نال سچ کے ڈبل روٹی بن گئیاں۔

مولوی ہوراں دے دو تن ہمدرداں نے اوہناں نوں مشورہ دتا پئی اوہ سرکاری ہسپتال جان۔ مولوی ہوریں مشورہ سُن کے اپنے علاقے دے سرکاری ہسپتال وچ گئے۔ ڈاکٹر چھٹی تے سی، ایس لئی کمپاؤنڈر نے مولوی ہوراں دیاں اکھیاں تے مرہم بٹھ دتی۔ ایہہ مرہم پنج چھہ سال پُرانی سی۔ اللہ دا کرنا ایہہ ہویا پئی پہلے اکھیاں وچ پیڑ ہوندى سی تے اوہ سچیاں ہونیاں سن، ہن اُبل کے باہر آگئیاں۔ مولوی ہوریں، جی بھیا نے ہو کے تحصیل دے اک ماہر امراض چشم کول گئے تے اکھیاں دکھائیاں ماہر نے پنچی روپے لے کے سچ لکھیا تے تیہہ روپے دی دوائی دتی۔

دوائی لے کے مولوی نور الہی گھر آگئے تے دوائی دا استعمال شروع کیتا۔ کرنا خدا دا
پئی مولوی صاحب دو دن دے بعد اُٹے اُٹھے ہو گئے۔

جد پنڈ والیاں نوں پتا لگا پئی مولوی صاحب اُٹھے ہو گئے نیں، اوہ دوڑے دوڑے
مولوی صاحب دے گھر آئے تے اوہناں نال افسوس کرن لگ پئے۔ مولوی صاحب
اکھیاں جان نال ایسے گھاہرے پئی مونہہ وچوں گل نہیں سی نکدی۔ اوہناں دی دھی سکینہ
نے رو رو کے اپنا بُرا حال کرلیا۔ خطرہ سی پئی اوہ وچاری پیو دے دُکھ پاروں پاگل نہ ہو
جاوے۔ اوڑک پنڈ دے لوکاں نے چندہ جمع کیتا تے مولوی جی نوں تے اوہناں دی دھی
نوں لاہور اکھیاں دے علاج واسطے گھلیا۔ لاہور مولوی جی دیاں اکھیاں دا علاج ہوندا رہیا
تے سکینہ اپنے پیو دی خاطر خدمت کر دی رہی۔ مولوی نور الہی، سکینہ تے پنڈ دیاں لوکاں
نوں بڑی امید سی پئی مولوی ہوراں دیاں اکھیاں ٹھیک ہو جان گیاں تے اوہ اک واری فیر
صحیح معنیاں وچ دنیا تے آجان گے۔ پر اللہ نوں ایہہ منظور نہیں سی۔ اکھیاں دا اپریشن ناکام
ہو گیا تے مولوی صاحب واپس پنڈ آگئے۔ ظاہر اے پنڈ والیاں نوں بڑا دُکھ ہو یا۔ ہُن پنڈ
کیہ، سارا علاقہ ای کہنداسی پئی مولوی ہوراں دیاں اکھیاں دا نور واپس نہیں آسکدا۔

تن مینے ایسے طرحاں گزر گئے۔ فیر اک دن پنڈ دی جمعدارنی جیونی دا پتر جان گھر
آیا۔ اوہ امریکی پادریاں دے ہسپتال وچ چڑاسی سی۔ جان نوں پتا لگا تے اوس اپنی ماں
نوں مولوی ہوراں دے گھر گھلیا پئی جے مولوی ہوریں چاہون تے اوہناں دیاں اکھیاں دا
علاج امریکی پادریاں دے ہسپتال وچ مفتو مفتی ہو سکدا اے۔ جد جیونی نے مولوی
صاحب نال گل کیتی تے اوہ سوچیں پے گئے۔ مُڑ اوہناں ایہہ کہہ کے انکار کر دتا پئی
اوہناں دیاں اکھیاں دا علاج کسے طور وی نہیں ہو سکدا۔ پر جیونی جمعدارنی تے سکینہ دے
زور دین تے مولوی صاحب پادریاں دے ہسپتال وچ علاج کراؤن واسطے تیار ہو گئے۔
جد جان دی ست دن دی پھٹی مکی، اوہ مولوی ہوراں نوں اپنے نال گوجرانوالے
علاج واسطے لے گئے۔ سکینہ پنڈ ای رہی۔

امریکی پادریاں دے ہسپتال وچ مولوی جی نوں جان دی سفارش پاروں سیشیل وارڈ
وچ کمرہ مل گیا تے اوہناں دا علاج شروع ہو گیا۔

مولوی جی دیاں اکھیاں دا علاج ہوندا رہیا۔ آخر اوہ دہاڑا آ گیا جس دن اکھیاں دا
اپریشن ہونا سی۔ مولوی صاحب نوں بے ہوشی دا ٹیکا لگایا گیا تے اپریشن ٹیبل تے لمیاں
پادتا۔ ڈاکٹر آئے تے اوہناں اکھیاں دا اپریشن کر کے مولوی نوں اوہناں دے کمرے وچ
بھیج دتا۔ کمرے وچ آ کے مولوی ہوراں نوں ذرا سُرت آئی پر اوہناں دے حواس جے
تیکر پوری طرحاں قائم نہیں سن ہوئے۔ مُڑ اُکڑ دُکڑ اوہناں دے کمرے وچ کئی لوک آئے
تے اوہناں لوکاں دیاں اوازاں مولوی ہوراں دے کناں وچ پین لگ پیاں۔

پادری کہہ رہیا سی: ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

چھوٹا ڈاکٹر کہہ رہیا سی ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

نرس کہہ رہی سی: ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

کمپاؤنڈر کہہ رہیا سی: ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

خادم کہہ رہیا سی: ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

جان کہہ رہیا سی: ”اکھیاں دی لویسوع مسیح دین والا اے۔“

اوازاں دا ایہہ وا ورولا پنج دن قائم رہیا۔ چھبویں دن جد پٹی گھلی، مولوی ہوراں

دیاں اکھیاں وچ نور آچکا سی، پر اوہ آپ نور الہی توں نور مسیح بن چکے سن۔

ہاسیاں وچ پھس جائیے، ناں پئی تئیں ہمیشہ تیکر ساڈے اپر، کشمیریاں اپر کاٹھی پائی رکھو۔
 پروفیسر نے رحیم بٹ دیاں گلاں سُنیاں تے سدھا پرنسپل دے کول گیا۔ مریج مسالہ
 لا کے گل سُنائی تے رحیم بٹ نوں ہندوستان لئی نہایت خطرناک لڑکا ثابت کر کے واپس
 آ گیا۔ پرنسپل نے رحیم بٹ نوں بلایا تے اوہدی گل سُنن توں پہلاں اوس نوں نالائق،
 نامعقول، بدتمیز تے عنڈہ کہہ کے پکاریا۔ دو چار ہور گلاں کیتیاں تے اخیر تے اوس نوں خبر
 سُنائی پئی اوس نوں کالج وچوں کڈھ دتا گیا اے۔

دو جے دن ڈوگرہ پولیس تے انڈین آرمی دے سپاہیے اوہدے پچھے لگے ہوئے سن۔
 تیجے دن پولیس دے دو سپاہی اوہدے گھر آئے تے اوس نوں ہک کے ٹھانے لے گئے۔
 ٹھانے جا کے اوس نوں پتالگا پئی اوس نوں چوری دے جھوٹے مقدمے وچ شامل کر لیا گیا
 اے۔ گواہ تے مجسٹریٹ تیار نہیں، ایس واسطے اوہدا جرم ثابت ہو یا کہ ہو یا۔

اوہ سارا دن ٹھانے وچ بیٹھا رہیا۔ جد شام ہوئی تے اوس نے روٹی کھان دی
 اجازت منگی۔ ٹھانے دار نے اجازت دین توں انکار کر دتا۔ اوہ بھکھا بھاناں اڈھی رات
 تیکر ٹھانے وچ فرش تے بیٹھا رہیا۔ کسے نے اوس نوں روٹی پانی ولوں نہ پچھیا۔ اخیر
 ٹھانے دے منشی نے اوس نوں دس روپے لے کے اوس نوں چھڈ دتا۔ پر ایہہ تاکید کیتی پئی
 اوہ صبح سویرے فیر ٹھانے آ جاوے۔

پر اوہ اگلے دن ٹھانے نہ گیا۔ اوہ سری نگر دے لاگے اک پنڈ وچ چلا گیا۔ دو دن
 بعد اوس پنڈ چھاپہ پیا، اوہ کسے نہ کسے طرحاں جان بچا کے نکل گیا۔ ایہدے بعد اوہ اگے
 اگے تے پولیس پچھے پچھے۔ فائلاں تے فائلاں تیار ہون لگ پئیاں۔ مختلف ٹھانیاں وچ
 فائلاں پہنچ گئیاں۔ ایہناں فائلاں وچ اوہدا نوٹو تے اوہدا پورا حلیہ سی۔ اوہدے بھرا دے
 گھر پولیس دے سپاہی روز چکر لاؤن لگ پئے۔ اوہدے رشتے داراں دے گھراں اگے
 پولیس دا پہرہ لگ گیا۔ اوہدے یاراں دوستاں دے بیان قلمبند ہو گئے۔ بارڈر تے موجود
 فوجی یونٹاں نوں خبردار کر دتا گیا پئی اک بد معاش بارڈر پار کر کے آزاد کشمیر جان دی
 کوشش کرے گا۔ اوس نوں زندہ یا مردہ پھڑ لیا جائے۔ گل کیہ پئی رحیم بٹ اشتہاری ملزم
 بن گیا تے اوس نوں جان بچاؤنی مشکل ہو گئی۔

دیس نکالا

ڈوگرہ پولیس تے انڈین آرمی دے سپاہیے اوہدے پچھے لگے ہوئے سن۔ اوہ اوس
 نوں پھڑ کے جیل وچ قیدی بنانا چاہندے سن۔ پر ایہہ دیر دی گل اے۔ ہن تے ڈوگرہ
 پولیس تے انڈین آرمی دے سپاہیے ایہہ چاہندے سن پئی رحیم بٹ اک واری کتے نظر
 آ جاوے۔ اوہ دس پنڈراں گولیاں مار کے اوہدے گورے چٹے جسم دا قیمہ بنا دین گے۔
 اصل وچ اوہ کھج گئے سن۔ اوہ اوس نوں تلاش کر کے تنگ آ چکے سن۔ پر انقلابی تے باغی
 رحیم بٹ ایہناں دے قابو اچے تیک نہیں سی آیا۔ ڈوگرہ پولیس، انڈین آرمی دے افسراں
 تے سپاہیاں نوں ہُن اپنے اپر غصہ آؤن لگ پیا سی۔ اوہ رحیم بٹ ورگے کالج دے
 چھوکرے نوں پھرن وچ ناکام رہے سن۔ ایہہ ایہناں دی بڑی وڈی بے عزتی سی۔

تن مہینے پہلاں رحیم بٹ نوں کالج وچوں کڈھ دتا گیا سی کیوں پئی اوہ کالج وچ
 سیاسی گلاں کردا سی۔ اوہ کہندا سی کشمیر کشمیریاں دا اے۔ ہندوستان دے فوجیاں تے
 کارخانے داراں دا نہیں۔ اوہ کہندا سی ہندو مت تے اسلام کدے اک تھان نہیں
 ہو سکدے۔ پر جے اوہ تھان ہندوواں دی اے ہندو ہمیشہ چلاک تے تنگ نظر رہے نیں۔
 تے مسلماناں دے ویری۔ اوہ کشمیریاں نوں غلام سمجھدے نیں تے غلام رکھنا چاہندے نیں
 تے جدوی اوہناں دا داء لگا، اوہناں مسلماناں نوں بھدھ کر لینا اے۔

ایہہ گلاں کالج دے اک پروفیسر نے سُنیاں تے رحیم بٹ نوں بلا کے آکھیا۔ عقلمند
 بن، بیوقوفان والیاں گلاں نہیں کری دیاں۔ رحیم بٹ نے ہندو پروفیسر دی گل آرام نال
 سُنی تے بولیا عقلمند تے تئیں او جیہڑے چاہندے او پئی اسیں خالد تے طارق دیاں
 تلواراں دے جادو بھلا کے مندرراں دیاں دیو داسیاں دے کالے کلوٹے تے گولے

اوہ ڈھائی تن مہینیاں توں جنگلاں، جھیلاں تے فصلاں وچ لگیا پھر داسی۔ اوہدے دوست تے انگ ساک اوہدی مدد کرن واسطے تیار سن پر اوہ آپ ای اوہناں دی جان خطرے وچ پاؤنا نہیں سی چاہندا۔ اک دن اوس نوں اک نیلے وچ اطلاع پچھنی پئی پر نیل دی لڑکی ششی اوس نوں ملنا چاہندی اے۔ رجیم بٹ نے خبر سنی تے سوچ وچ ڈب گیا۔ ششی اوس نوں کیوں ملنا چاہندی اے؟ اوہ پولیس نال تے نہیں مل گئی۔ اوہ کتے اوس نوں پھڑانہ دیوے۔ ہوسکدا اے اوہدے ذہن وچ کوئی تجویز ہووے جیہدے تے عمل کر کے بچ سکدا ہووے۔ ہوسکدا اے اوہدی جدائی نے اوس نوں ہلکان کر دتا ہووے۔ اوہ صرف اک نظر اوس نوں ویکھنا چاہندی ہووے۔

ادھی رات نوں اوہ ششی دے گھر اپڑیا تے ششی جاگ رہی سی۔ اوہ اپنے پڑھن والے کمرے وچ سی۔ اوس نے ہولی ہولی دروازہ کھڑکایا۔ ششی نے دروازہ کھولیا۔ رجیم بٹ نوں ویکھیا تے چنگی پٹ کے اوہدی چھاتی نال جمبڑ گئی تے دیر تک ہو کے بھر بھر کے روندی رہی۔ ایہدے بعد اوس نے اک ٹرنک وچوں سو روپے کڈھے تے رجیم بٹ نوں دتے اوہدے گوڈیاں نوں ہتھ لاکے بولی پئی اوہ آزاد کشمیر چلا جاوے۔ مقبوضہ کشمیر وچ اوہدی زندگی خطرے وچ اے۔ مقبوضہ کشمیر وچ اوہدا بچ رہنا محال اے، مشکل اے، ناممکن اے۔

(2)

اوہدے ہتھ لہولہان سن۔ اوہدیاں ہاتھوں لہولہان سن۔ اوہدیاں پنیاں لہولہان سن تے اوہدا چہرہ لہولہان سی۔ اوہدا ساہ پھلپھلایا ہو یا سی۔ اوہدا جوڑ جوڑ پیڑاں وچ پرویا ہو یا سی۔ اوہدے بچے پاسے اُچا لٹنا کالا پہاڑ سی تے اوہدے کھبے پاسے ڈور تھی کھائی سی۔ اوہدے کناں وچ جنگلی جانوراں دیاں قسم قسم دیاں ڈراونیاں اوازاں آرہیاں سن۔ اوہدا سریر کنب رہیا سی تے دل دھڑکوں دھڑکوں کر رہیا سی۔ اوس نوں کوئی پتا نہیں سی پئی اوہنے کنا کو پینڈا کیتا اے۔ تے آزاد کشمیر اپڑن واسطے اوس نوں کنا کو پینڈا کرنا پوے گا۔ اوہدے کھیسے وچ اک پیسہ نہیں سی۔ کیوں پئی ششی والا سو روپیہ اوہدے کولوں اوس کشمیری چرواہے نے لے لیا سی جیہنے اوس نوں آزاد کشمیر دا راہ دسیا سی تے وعدہ کیتا سی پئی اوہ انڈین ملٹری نوں نہیں دے گا پئی کوئی بندہ بارڈر پار کر رہیا اے۔

79

اوہدے ذہن نے آکھیا رجیم بٹ واپس مُر جاتے ڈوگرہ پولیس دی جیل وچ قید ہو جا۔ پر اوہدے دل نے آکھیا پئی گولی کھا کے مرنا یا کھائی وچ ڈگ کے مرنا یا شیر، بگھیاڑ دا شکار ہو کے مرنا ڈوگرہ پولیس دی جیل وچ اڈیاں رگڑ رگڑ کے مرن نالوں سو درجے بہتر اے۔ اوس اپنے رب داناں لیا تے اک وار فیر پینڈے پے گیا۔

شاماں ہو گئیاں سن اوہدے چار چوپھیرے جنگلی جانوراں دا چنچ چھاڑا سی۔ اوہنے سوچیا ایہہ سارے جانوراں نوں مارن واسطے صلاح مشورہ کر رہے نیں۔ کئی واری اوہدے کناں وچ سڳاں دیاں چیرکاں تے اوازاں پئیاں تے اوہدے پیر آپے آپ رُک گئے۔ پر اوہ ٹردا رہیا۔

گجھ دور جا کے اوس نے دھون چک کے اپنے ساہمنے ویکھیا۔ اوس نوں دو فوجی دُور کھلوتے نظر آئے۔ اک سکھ سی تے اک ڈوگرہ۔ موت اوہدیاں نظراں اٹے آکھلوتی۔ اچے اوہدا دماغ گھاؤں گاؤں ماؤں سی تے اوہدے کناں وچ پتھر وانگ اک اواز آئی: ”ہالٹ، پینڈز آپ“ اوہنے چھیتی نال ہتھ اُپر کر دتے۔

سکھ تے ڈوگرہ سپاہی اوہدے ول آ رہے سن۔ اوہدا ذہن کہہ رہیا سی، موت قریب اے۔ پر اوہدا دل کہندا سی، توں بچ جاوین گا۔

دووں فوجی اوہدے کول آکھلوتے تے سکھ فوجی زور نال بولیا: ”میںوں غور نال ویکھ، میںوں پچھان!“

رجیم بٹ نے غور نال اوس نوں ویکھیا تے چکے ہوئے ہتھ پٹھاں کر لئے فیر اوہنے ہولی نال سلام علیکم کہیا تے دوواں فوجیاں نال ہتھ ملائے۔ آزاد کشمیر بارڈر آرمی دے جواناں نے اوس نوں اپنے نال لیا تے روٹی ٹک کھلون واسطے پرانہ اپنے ڈیرے ول لے ٹرے۔

(3)

اک مہینے بعد اوس نوں راولپنڈی اطلاع ملی پئی اوہدے خلاف ڈوگرہ پولیس تے انڈین آرمی دی تفتیش اوسے طرحاں جاری اے، سوائے اک فرق دے۔ تے اوہ اک فرق ایہہ وے پئی تفتیش وچ ششی وی شامل اے۔ تے ڈوگرہ پولیس تے انڈین آرمی نوں پورا پورا یقین اے، اوہ ششی دے ذریعے رجیم بٹ نوں قابو کر لین گے۔

80

مزدور تے ٹھیکیدار ہمیشہ اوہناں کولوں خوش گئے نہیں تے اوہناں ہمیشہ ملک صاحب دی سو بھا کیتی اے۔ ملک صاحب کول دو کاراں نیں..... اک بیوی بچیاں لئی تے اک اپنے لئی۔ دو ڈریور نیں تے دو باڈی گاڑ جہڑے پستول لا کے ہر ویلے اپنی ڈیوٹی اُتے کھڑے رہندے نیں تے ملک صاحب دے اشارے اُتے مرن مارن واسطے تیار۔ پر ملک صاحب نے پچھلے دساں سالوں وچ اک واری دی اجیہا اشارہ نہیں سی کیتا۔ پئی اوہناں نوں مرنا مارنا پیا ہووے۔ ہاں اک واری اوہناں خورشید نتھ والی دے کوٹھے تھلے کھلو کے پھوکے فائر ضرور کروائے سن۔ ہويا ایہہ سی پئی خورشید دا دماغ خراب ہو گیا۔ ملک صاحب اوس نوں مہینے دا دس بارہ سو روپیہ دیندے ہوندے سن تے کدے کدائیں اپنے دوستاں یاراں نال اوہدا گانا سنن اوہدے بالاخانے تے چلے جاندے سن۔ خورشید سمجھن لگ پئی، ملک صاحب اوہدے تھلے لگ پئے نیں تے اوہ جس طرحاں چاہوے ملک صاحب تے رعب پاسکدی اے۔ ایس خیال دے تحت اوہنے دوجے بندیاں نوں وی آپی آپ گانا سنانا شروع کر دتا۔ ملک صاحب نوں پتا لگا تے اوہ اپنے باڈی گاڑ لے کے اوہدے بالاخانے تے گئے تے فائر کر کے بالاخانے دے کنکرے اڑا دتے۔ خورشید نتھ والی راتوں رات ساز سامان لے کے لدگئی تے انج پتھر دل ملک، ہور پتھر دل مشہور ہو گئے۔

ملک صاحب دے دو پتر نیں تے اک دھی۔ تے ایہہ اولاد اوہناں دی گھر والی وانگوں گوری چٹی تے صحت مند اے۔ بچیاں نال پیار دی حالت ایہہ اے پئی کئی واری اوہناں نوں ٹیلی فون تے اطلاع ملی پئی بچی یاد کر دی اے۔ تے اوہ ہوائی جہاز تے بہہ کے سویرے پشاور پہنچے۔ تے شام نوں بچھی تے اوہدی نوکرانی نوں ہوائی جہاز تے بٹھا کے لاہور لے آئے۔

ملک صاحب دا قد پنج فٹ چھ انچ اے۔ سر پر چھیڑکا اے۔ نقش تکھ، داڑھی مچھ تے روز بلیڈ فیر دے نیں۔ باہر جانا ہووے تے تھری پیس سوٹ پاؤندے نیں۔ گھر ہون تے سلوار قمیض تے پشاوری چپل کم آؤندی اے۔ کھانا کدے وقت سر نہیں کھاندے۔ سگریٹ، پشاوری گھٹھ تے شراب دے رسیا نیں۔ ساری رات پیندے رہن گے پر بے ہوش نہ ہون گے۔ کسے خاص براؤنڈ دے عادی نہیں۔ جو مل گیا واہ وا۔

پتھر دل

ملک صاحب دا ٹیلی فون آیا اے پئی اوہ پشاوروں لاہور آگئے نیں تے اپنے خاص ہوٹل وچ ٹھہرے نیں۔ میں شام نوں اوٹھے اپڑ جاواں، رت جگا ہووے گا پر میں فیصلہ کیتا پئی اوہناں دے رت جگے وچ شامل نہ ہوواں۔

ایہہ وی کوئی دس والی گل سی۔ اوہ اپنے خاص ہوٹل وچ ٹھہرے نیں تے رات نوں رت جگا ہووے گا۔ اک تے ملک صاحب کسے دوجے ہوٹل وچ ٹھہر ای نہیں سکدے تے دوجے جد اوہ لاہور آون، اوہ جاگن آؤندے نیں۔ سون نہیں آؤندے۔ اچنجاتے ایس گل دا اے پئی اوہناں فیر مینوں بلایا اے حالانکہ میں ہمیشہ اوہناں دی محفل وچ گڑ بڑ ہی پائی اے۔

ملک صاحب زیادہ پڑھے لکھے بندے نہیں۔ اٹھویں پڑھے تے فیر دوڑ لاگئے۔ جگر، عدم تے شیرانی دے گیت اوہناں نوں بہت یاد نیں۔ تے اپنی بھیڑی اواز وچ گاؤندے وی نیں۔ ہاں بے سُرے کدے نہیں ہوئے۔ گانا سنن چلے جان تے گانا گاؤن والی نوں اک دو وار ضرور ٹوکدے نیں۔ سازندے ہمیشہ اوہناں کولوں ڈردے نیں۔ طبلہ بھیڑا وچ رہیا ہووے تے ملک صاحب مونہہ نال وجاؤن لگ پیندے نیں۔ لکھ پتی بندے دیاں ایہناں حرکتاں ول ویکھ کے میرا خون اُبالے کھان لگ پیندا اے تے میں ملک صاحب نال جھگڑن لگ پینا واں۔ اوہ مینوں مناؤندے نیں پر میں اوہناں نوں پتھر دل سمجھنا واں۔ ملک صاحب پتھر تے بجری دا کاروبار کردے نیں۔ پتھر سڑکاں تے ریلوے لائناں اُتے سڈے نیں تے وچھاؤندے نیں۔ ایس غرض لئی اوہناں کول مزدوراں تے ٹرکاں دیاں قطاراں نیں۔ اوہناں کدے کسے مزدور دے پیسے نہیں مارے تے نہ کسے نال بے ایمانی کیتی اے۔

ملک صاحب اپنی بہت ساری دولت لاہور وچ ضائع کر چکے نیں۔ اوہناں دا اندازہ اے پئی اوہ اک لکھ روپیہ لاہور دی لکھ وچوں کڈھن گے۔ ایس غرض لئی اوہ کدے آٹے دی مشین لاؤندے نیں، کدے ٹیکسیاں تے رکھے چلوندے نیں تے کدے فلم بناؤن لگ پیندے نیں۔ پر لاہور وچ اک ہفتے توں زیادہ ٹھہرنا اوہناں دے وس دی گل نہیں۔ اوہناں دا خیال اے۔ لاہور دے لوک عقل وچ اوہناں نالوں دو ہتھ اگے نیں۔ ایس واسطے اوہ لاہور وچ کامیاب نہیں ہوندے۔ ظاہر اے لاہور دی لکھ وچوں اک لکھ روپیہ لین دیاں سکیمیاں چھکے تے دھریاں رہ جانیاں نیں، تے اوہ کار تے بہہ کے واپس پشاور چلے جانے نیں۔ مینوں اوہ شام کدے نہیں بھلے گی جد نغمہ اوہناں دے ہوٹل آئی سی۔ ایس سارے باہر لان وچ کرسیاں ڈاہ کے بیٹھے ہوئے ساں تے جوس پی رہے ساں۔ ملک صاحب کول اوہناں دے چار پنج پٹھان دوست بیٹھے ہوئے گپاں مار رہے سن تے ملک صاحب اوہناں دیاں گلاں بڑی توجہ نال سُن رہے سن۔ ایہہ لوک ٹکاں دے مالک سن تے اپنے کاروبار دے متعلق اپنی اپنی سوچ رہے سن۔ ایسے چروچ اک سولہ سال دی گوری چٹی گڑی بڑے محتاط طریقے نال محفل وچ آئی تے چپ کر کے گُری تے بہہ گئی۔ سارے سمجھے پئی ملک صاحب دی کوئی واقف کار ہووے گی۔ گُری دی قمیض میلی سی تے اوہدے اُتے پان دے داغ سن۔ سلوار نوں ٹاکیاں لگیاں ہونیاں سن تے سر تے تکی جیہی گھسملی چٹی سی۔ پیراں وچ ہوائی چپل سی۔ انج لگدا سی جو ایہہ گُری ہنئے پھانسی دے تختے توں دوڑ کے آئی اے تے فاقیاں دی ماری ہوئی اے۔

گُری غریب ہووے گی، پر اوہدی جوانی غریب نہیں سی۔ اوہدا گورا چٹا گول مکھڑا غریبی نال ہور چمک پیا سی۔ بھاویں ایس چمک وچ بے وس دا سیندور سی۔

ملک صاحب دے پٹھان دوست جوس پی کے چلے گئے تے اوہ گُری ول متوجہ ہوئے۔ گُری نے اپنا ناں نغمہ دسیا جیہڑا کہ غلط سی۔ ملک صاحب نے اوہنوں نال لیا تے انارکلی وچوں کوئی ہزار بارہ سو روپے دتے سیتے ان سیتے کپڑے خرید کے دتے۔ نغمہ ایہناں کپڑیاں وچ حور نظر آؤن لگ پئی۔

اوس شام تے اوس رات ملک صاحب دی محفل وچ جام و سبو چلر وچ رہے تے

نغمہ ساقی گری دا فرض ادا کر دی رہی، جد تارے ڈبن لگ پئے تے سارے دوست اک اک کر کے چلے گئے، ملک صاحب تے نغمہ بیڈ روم وچ چلے گئے۔ ملک صاحب پلنگ تے ڈگدے ساراں سوں گئے تے نغمہ وہٹی بنی انج اوہناں دے پیراں وچ بیٹھی رہی جو ایں کوئی پچارن پتھر دے بُت سامنے حضوری دی لکھ چگا رہی ہووے۔

دو بے دن دوپہر نوں ملک صاحب دی اکھ کھلی۔ نغمہ اوہناں دے پیراں وچ بیٹھی ہوئی سی۔ ملک صاحب نے بھیجی ہوئی اواز وچ اوس نوں دسیا پئی اوہناں دا قطعاً ایہہ مقصد نہیں سی پئی نغمہ اوہناں دے پیراں وچ بہہ کے رات گزار دیوے۔ عورت تے پوجن دی تھاں اے۔ جنت اوہدے پیراں تھلے اے، کیوں پئی اوہ ماں اے۔ اوہ بھراواں دا مان تران اے۔ کیوں پئی بھین اے۔ اوہ دلاں دی مرہم اے، کیوں پئی اوہ بیوی اے۔ تے جیہڑے بیوی نوں پچڑ بن کے ویسچدے ونڈدے نیں اوہناں نوں نہ ایس درگاہے ڈھوئی نہ اوس۔ عرشاں دی مخلوق نوں رُوڑی تے بٹھا کے سودا کرن والے ازلی تے ابدی گنہگار نیں۔

ایہدے بعد ملک صاحب پنج سو روپیہ نغمہ نوں دتا تے کار وچ بٹھا کے اوہدے گھر بھیج دتا۔

شام نوں ہوٹل دے چوکیدار نے اطلاع دتی پئی نغمہ اپنے دلال نال لڑکے، گھروں دوڑ گئی اے تے ایہہ چوتھی گُری اے جیہڑی ملک صاحب نے خراب کیتی اے۔

ملک صاحب دیاں ایہناں حرکتاں نوں ویکھ کے میں اخیر فیصلہ کیتا اے پئی اوہناں صاحب نوں ملنا چھڈ دتا جاوے۔ جے ہُن ٹیلی فون آیا تے میں صاف صاف کہہ دینا اے پئی میرا تہاڈے ورگے پتھر دل نال اگے توں کوئی واہ ورتارا نہیں۔ ملوک دلاں نوں توڑنا تے لگے ہوئے روزگاراں نوں وگاڑنا بھلا کوئی چنگی گل اے!

جی بھینیاں اوہناں دا دست بدستی مقابلہ کیتا سی۔ تن ڈوگرے تھان تے مر گئے سن تے دو دوڑ گئے سن۔ پر میری لکت بچی کر گئے سن۔

ڈوگریاں دا خیال سی پئی اسیں تن بندے بکروال آں تے اوہناں کولوں ڈر کے لکے ہوئے آں۔ ایسے کر کے اوہناں پہلے سانوں گالیاں دتیاں تے فیر چنگیاں پٹ کے ساڈے اُتے حملہ کیتا۔ بابے نے پتھراں نال ایہناں دا مقابلہ کیتا تے دلیر خان نے خنجر نال۔ میرے کول تلوار سی۔ میں اوس نوں چلاؤندا رہیا تے جد اوہ ٹٹ گئی، اک ڈوگرے نے میرے پٹ اُتے زور نال رفل دا بٹ ماریا تے لت کڑک کر کے ٹٹ گئی۔

جد تن ڈوگرے موڈھے ہو گئے تے دو دوڑ لا گئے، بابے نوں چیتا آیا پئی اوہدے کول دو دست گر نیڈ وی سن۔ پر دست بدستی لڑائی وچ گر نیڈ گھٹ ای کم آؤندے نیں۔

دلیر خان نے مینوں لک تے چکیتا تے اسیں تنوں اکو راہے پے کے لوڈھے ویلے اوس کھائی وچ آ بیٹھے جتھے اسیں ہُن چڑیاں جنوراں دا سکارا سُن کے ایہہ سمجھ گئے ساں پئی ترکالاں دا ہنیرا ہولی ہولی ودھ رہیا اے تے سانوں راتوں رات آزاد کشمیر اپڑ جانا چاہیدا اے۔

کشمیر دی آزادی دی لڑائی زوراں وچ سی، کدے اک پاسا جت داسی تے کدے دو جا۔ کدے ہندوستانی فوجاں اگانہہ ودھ دیاں سن تے کدے آزاد کشمیر دیاں فوجاں تے آزاد جوان۔ آزاد فوجاں دا رعب کجھ ایس طرحاں داسی پئی ہندوستانی فوجاں نوں افراتفری پئی ہوئی سی۔

بابا عظیم آزاد کشمیر دا اے۔ ضلع میر پور دا رہن والا تے سابق فوجی سی۔ سٹھ سال دی عمر، درمیانہ جسامت، کٹھی گٹھی، لمیاں لمیاں مچھاں، اکھاں وچ چمک۔ داڑھی نال اوہدا رعب ہور ودھ گیا سی۔ کھدر دا کڑتا، کھدر دا تہبند تے ململ دی پگڑی بڈھی ہوئی سی۔ موڈھے اُتے کھدر دی چادر سی تے ایہہ بندوق پتا نہیں کیہڑے محاذ اُتے گوا بیٹھا سی۔ ہُن اوہ صرف ایدھروں اودھروں ہتھیار کھوہ کھنچ کے لڑائی وچ بھٹ لے رہیا سی۔ تے اوس نوں سنبھا ملیا سی پئی اوہدے گھر پوتا ہو یا اے تے اوہ آ کے اوہدا مونہہ دیکھے۔ ایس کر کے اوہ محاذ اتوں پرت کے گھر جا رہیا سی۔

حملہ چھیکر دا

جد چڑیاں جنور شام نوں سکارا پاؤندے اپنے آکھنیاں نوں پرتے تے دلیر خان نے مینوں لک اُتے چکیتا تے کھائی چوں باہر نکلیا۔ بابا عظیم پچھوں ہولی جیہی بولیا، پیر سنبھل کے پٹیں پٹھانا جتا پیڑ من دا اے۔

میں دلیر خان دے لک نوں چمبڑیاں ہو یاں سوچیا پئی بابا عظیم ساڈے نال نہ ہوندا تے میں بھوویں کسے کھائی وچ مریا پیا ہوندا۔ بابے دی ہر گل میرے دل وچ زندگی نال پیار ودھان دا موجب بن دی رہی سی ہُن جد بابے عظیم نے ہولی نال آکھیا، ”پئی پیر سنبھل کے پٹیں پٹھانا، جتا پیڑ من دا اے تے میں اگھر کے بولیا، خیر اے۔ میں رب چاہے تگڑا واں۔“

اسیں تنوں بارہ مولا توں سری نگر جان والی سڑک توں دو فرلانگ پرے اک کھائی جیہی وچی لک کے لوڈھے ویلے توں بیٹھے رہے ساں۔ سڑک تے ہندوستانی فوج دے ٹرک کھڑ بڑ کھڑ بڑ کر دے لنگھ رہے سن، بہتے ٹرک سری نگر نوں جان دے سن۔ بابے عظیم دا خیال سی پئی ایہہ خالی ٹرک نہیں جیہڑے محاذ اُتے لڑ دیاں ہو یاں سپاہیاں نوں راشن بھٹتا پہنچا کے واپس پرت رہے نیں۔ دلیر خان دا خیال سی پئی ایہناں ٹرکاں وچ توپاں، بندوقاں نیں تے ٹرک توپاں بندوقاں نوں پچھوڑ سری نگر پہنچا رہے نیں۔ پئی جے ہار ہو گئی تے اسلحہ پچیا رہوے۔ میرا خیال کوئی نہیں سی۔ مینوں بس اپنی سچی لت دا خیال سی جیہڑی گوڈپوں ذرا اتا نہہ کر کے ٹٹ گئی سی تے جیہدے اُتے بابے عظیم نے اپنی پگڑی گھٹ کے ول دتی ہوئی سی۔ ایہہ لت اک دن پہلے سویر نوں ڈوگرہ سپاہیاں نال دُوبڈ و لڑائی وچ ٹٹی سی۔ پنج ڈوگرے سپاہی سڑک توں اتر کے ساڈے اُتے حملہ آور ہوئے سن تے اسان

دلیر خان اپنی ٹولی نالوں وچھڑ گیا سی تے سنگیاں ساتھیاں نوں تلاش کر رہیا سی۔ میں جموں توں واپس آ رہیا ساں۔ میں اوتھے اپنے یار بیلی نوں تے اوہدے بیچیاں نوں لین گیا ساں پر میرے جان توں پہلاں مہاراجہ ہری سنگھ دے رضا کاراں میرے دوست تے دوست دے بال بچے نوں پھوک کے بنے لاپھڑیا سی۔ ایس واسطے میں واپس مظفر آباد آ رہیا ساں۔ میری ملاقات بابے تے دلیر خان نال اک چشمے تے ہوئی جتھے بابا نہا رہیا سی۔

رات پے گئی سی، ٹکاں دی شوکر گھٹ گئی سی۔ چڑیاں جنوراں دا اکارا مٹھا پے گیا سی۔ ہر پاسے چُپ چان سی تے ہوا خوف کارن بھاری لگدی سی۔ دلیر خان مینوں لک تے چُک کے ڈگدا ڈھیندا ہولی ہولی پیر پٹ رہیا سی۔ تے پیڑ دی وجہ کر کے کدے کدے میرے مُونہہ وچوں ہائے دی اواز اپنے آپ نکل جاندی سی۔ تے بابا ہائے دی اواز سُن کے ہولی نال بول پیندا سی، بچیاں گٹرا ہو۔ خیر مہراے۔ گھبرائی دا نہیں۔

جد پتھراں وچوں دی تڑنا مشکل ہو گیا دلیر خان نے سڑک ول مونہہ کر لیا تے تھوڑی دیر بعد اسیں سڑک تے آ گئے۔ دلیر خان دا ساہ پھل گیا سی۔ اوس نے مینوں آہستہ نال لک توں اتاریا تے سڑک تے بٹھا دتا۔ چن دی چاننی وچ پرائنہ وادی دے درخت مینوں بھوت بھتتا نے جا پے تے میں اکھتیاں میٹ لیاں۔

اچن چیت میرے کٹاں وچ کسے زنانی دے رون دی اواز آئی جیہڑی بابے تے عظیم نے وی سُن لئی سی۔

”کوئی زنانی رورہی اے، دلیر خان“ بابا بولیا۔

ٹھیک اے بابا دلیر خان نے لاپرواہی نال کہیا۔ اوہدی اُجے تیک سُر ت ٹکانے نہیں سی آئی۔

”پتا کر کون اے!“ بابے نے آرڈر دتا۔

”ہلا بابا!“ دلیر خان نے کہیا تے خنجر ہتھ وچ پھڑ کے رون دی اواز اُتے کن لا وے۔ فیر بارہ مولا توں سری نگر جان والی سڑک تے تڑ پیا۔

”ذرا دلیری ہوشیاری نال!“ بابا بولیا تے فیر چاروں پاسے چُپ چان وس گئی۔ تھوڑی دیر بعد دلیر خان اپنے نال تن بندیاں نوں لے کے ساڈے کول آ گیا۔ ایہہ اک

کشمیری کنبہ..... سی ماں، دھی تے پُتر۔ ماں دی عمر سٹھ سال سی۔ دھی دی عمر چوداں پندرہاں سال تے پُتر دی عمر کوئی چھٹی ستائی سال۔ رون والی دھی سی جیہڑی پیدل تڑ تڑ کے تھک گئی سی۔ بابے نے گوی دے سرتے ہتھ پھیریا اوس نوں دلاسا دتا تے فیر اسیں سارے سڑکوسڑک تڑ پے۔

دلیر خان نے مینوں پہلے وانگ لک تے چُک لیا سی۔ اسیں مشکل نال اک میل تڑے ہواں گے۔ جد بابے نے سانوں روک لیا۔ اوہنے دُور سڑک دے نال والی پہاڑی ول اشارہ کیتا تے بولیا:

”میرے خیال وچ ایہہ ہندوستانی سپاہیاں دی چوکی اے جیہڑی سڑک توڑ کے پہرہ دے رہی اے پئی ازاد فوج سڑک ٹھیک کر کے اگانہ نہ ودھ سکے۔“

”فیر کیہ کیتا جاوے بابا۔“ کشمیری منڈے رحیم نے پچھیا۔

”بس رات اتھے کسے پتھر اوہلے ٹک جانے آں۔ سویرے سویرے چوکی والیاں دی اکھ بچا کے نکل جاواں گے۔“ بابا بولیا۔

اسیں سارے سڑک تے پئے ہوئے اک وڈے سارے پتھر دے اوٹھے ہو کے بہہ گئے۔ کڑی اپنی ماں دی گودی وچ سردھر کے لٹی پے گئی تے اسیں سارے کُجھ چر چُپ چان بیٹھے رہے ساں تے فیر ایدھر اودھر دیاں گلاں کرن لگ پئے۔ گلاں اسیں ہولی ہولی کر رہے ساں تے انج جا پدا سی جو اسیں کسے دیاں چغلیاں کر رہے آں۔

بابا وڈھی لڑائی دیاں گلاں سُنا رہیا سی۔ اوہنوں اُجے تیک یادسی پئی اوہ پہاڑی تے ریگستاناں وچ کویں لڑیا سی۔ اوہدا دعویٰ سی پئی اوہنے اُجے تیک کتے وی مار نہیں کھادی۔ اوہ ہمیشہ جت دار رہیا سی۔ جیم نوں بابے دیاں گلاں اُتے یقین نہیں سی آ رہیا۔ اوہدا خیال سی بابا گپ ہک رہیا اے۔ دلیر خان نوں بابے دیاں گلاں نال کوئی دلچسپی نہیں سی۔ اوہ مینوں چُک چُک کے تھک گیا سی تے ہن آرام نال نسوار کھا رہیا سی۔ رحیم دی ماں بے حد گھبرائی ہوئی سی تے بار بار لمے ساہ بھر کے کہہ رہی سی، اللہ رحم کر..... مولا فضل کر۔

میرا اپنا خیال سی پئی ساڈے ساریاں دی موت یقینی اے۔ پہاڑی اُتے واقعی ہندوستانی ضلع دے سپاہیاں دی چوکی سی تے اوہ کدے کدائیں ایویں ہوا وچ فیر کر چھڈ

دے سن۔

”بابا کئے گو بندے ہون گے چوکی اُتے؟“ میں بابے نوں پچھیا۔

”میرا خیال اے، پندراں سولاں بندے نیں۔ گھٹ نہیں ددھ ہون تے ہون۔“

بابا بولیا۔

”جے اسیں راتوں رات چوکی پار نہ کر سکے تے دن دی لو وچ کس طرحاں پار

کراں گے؟“ میں پچھیا۔ لڑکے ہور کس طرحاں؟“ بابے نے لا پرواہی نال جواب دتا۔

”جے لڑنا ای اے تے ہن کیوں نہ لڑیے؟“ میں اک ہور سوال جڑ دتا۔

”لڑ لوو۔ کیوں پئی دلیر خان.....؟“ بابا بولیا۔

”ٹھیک اے ٹھیک اے۔“ دلیر خان نسوار ٹھکدیاں ہویاں بولیا تے زمین توں

اُٹھ کھلوتا۔

”دھڑو!“ بابے نے آرڈر دتا: لڑن توں پہلاں دشمن دی طاقت دا پتا کرنا ضروری

اے۔ میں جا کے پتا کرنا واں پئی گل بندے کئے نیں۔ تئیں اتھے بیٹھو میں چھیتی پلٹاں گا۔

بابا ایہہ کہہ کے چادر موڈھے تے رکھ کے تڑ پیا تے اسیں سارے اک وار فیر چپ

چان ہو گئے۔ رات ٹھدی نال اوہ واپس آیا تے ہوئی نال بولیا: ”چوکی تے صرف چوراں

سپاہی نیں۔“ ایہدے بعد اوہنے سانوں ہدایتاں دتیاں پئی کون کیہ کرے گا۔ رحیم دی

ڈیوٹی لگی پئی اوہ مینوں لک تے چک کے اپنی ماں تے بہن نوں لے کے سڑک سڑک

رُے گا۔ بابا دلیر خان نوں لے کے، پتھراں تے چٹاناں وچوں دی چوکی ول تڑ پیا۔

رحیم کئی راتاں دا نیندر اسی۔ اوہنے مینوں تھوڑی دور لے جا کے اتار دتا تے سانوں

ساریاں نوں لے کے سڑک دی اک ٹکر تے بہہ گیا۔ ایہدے اُتے نیندر دا غلبہ سی۔ اوہ

سونا چاہندا سی پرسوں نہیں سی سکدا۔ مینوں ایہدی حالت تے بڑا ترس آیا پر میں مجبور

ساں۔ کوئی دو گھڑیاں بعد چوکی والی پہاڑی تے دھماکے ہوئے تے ساری پہاڑی اُتے

اگ دے بھانبر بل پئے۔ دو اک چیکاں سنائی دتیاں۔ فیر اک اللہ اکبر دا نعرہ تے

اوہدے بعد پہلے ورگا ہنیرا تے چپ چان۔

رحیم دیاں ایندراں اکھاں تاڑے لگیاں ہوئیاں سن۔ ایہدی ماں دے چہرے

اُتے ٹھڑیاں ہور وچھ گنیاں۔ پچی اک واری فیر ڈسکن لگ پئی سی۔ میری لت وچ درد

دیاں چنگاں ہور ودھ گنیاں سن تے ساڈے کن فوجی بوٹاں دی اواز اُتے لگے ہوئے سن۔

پر ایہہ فوجی بوٹاں دی اواز نہیں سی۔ ایہہ دلیر خان دے چپل دی اواز سی۔ اوہنے بابے نوں

لک اُتے چکھیا ہو یا سی۔ جداوہ ساڈے کول آیا تے چھیتی نال بولیا چلو اُٹھو جلدی کرو، رستہ

صاف اے۔“

میں پچھیا: ”دلیر خان، بابے دا کیہ حال اے؟“ اوہ بولیا بابا مر چکا اے۔ ایہہ اوہدی

لوتھ اے!“

سو روپے سن۔ جد اوہ شام نوں اپنے فلیٹ تے آیا، اوہدے پرس وچ پنج گھٹ سٹھ روپے سن۔ پر عشق اگے پرس دی کیہ حیثیت اے۔ جمیل دا دل عشق نال تے پرس رقماں نال بھر پور رہیا حتی کہ سال بیت گیا۔ سال بعد جمیل دی اک مربع زمین وک چکی سی تے صحت ڈاواں ڈول ہو رہی سی۔ اخیر اوس زرینہ نوں ویاہ دی درخواست کیتی۔ زرینہ نے پولے جیبے مونہہ نال اوس نوں دسیا پئی اوہ شادی کر چکی اے۔ تے اوہا خاوند ٹھیکیدار اے تے ساہیوال رہندا اے۔

زرینہ دی ایس گل نے جمیل دے دل تے مونہہ اُتے کاک مل دتی تے اوہ نوکری توں استعفی دے کے اپنیاں زمیناں تے آ گیا۔ جمیل دیاں زمیناں راوی توں پار سن۔ اوہدے اٹھ مربعے باقی سن تے اٹھاں وچ ای جنگل تے بیلا سی۔ پاکستان تے ہندوستان دی سرحد اُتے جمیل دے ایہہ اٹھ مربعے سوراں۔ گڈاں، بھگیاڑاں، ہرنان، نیل گاواں، رچھاں تے پاکستان تے ہندوستان دے سمگلراں بھرے ہوئے سن۔ بہر حال اوہ کھٹا ہو کے اپنے مربعیاں تے آ گیا تے اوہناں نوں آباد کرن بارے سوچن لگ پیا۔

زمین تے نہ بلڈوزر جاسکدا سی نہ ٹریکٹر۔ ڈھگیاں تے بلداں نال واہی جوتی مشکل سی کیوں جو پہلے جنگل بیلا صاف کرنا ضروری سی۔ سوچ سوچ کے اوہ اپنے اک پرانے بیلے غلام علی کول گیا۔ غلام علی نے اوس نوں دس آبادکار دتے۔ آبادکاراں نے ایہہ شرط لائی پئی۔ پہلے سال اوہ جمیل نوں وٹڈائی نہیں دین گے، ساری فصل آپ کھان گے۔ جمیل من گیا تے آبادکاراں زمین نوں آباد کرنا شروع کر دتا۔

دو سال دے اندر اندر جمیل دے مربعے سونے دے مربعے بن گئے تے اوتھے ہر فصل ہون لگ پئی۔ اوہ ہن علاقے دا مثالی کاشتکار بن گیا سی۔ پر اوس نے ابے تیک ویاہ نہیں سی کیتا۔

پہلی بئے توں بے فکر ہو کے اوہ اپنے ویاہ مگر پے گیا۔ اوس غلام علی نوں آکھیا پئی اوہدے واسطے کوئی سوہنا ستھرا رشتہ لہھیا جاوے۔ غلام علی نے پتا تھوہ کیتا پر رشتہ رکتوں نہ ملیا۔ ہر دھی والا کہندا سی، پئی اوہ اپنی دھی دریاؤں پار بیلے وچ نہیں دینا چاہندا۔

زرینہ

جمیل نے زرینہ توں مایوس ہو کے ٹھیکہ زمینداراں والی گل کیتی تے اوہ ایہہ کہ نوکری توں استعفی دے کے اپنیاں زمیناں تے چلا گیا۔

جمیل کول لاہور وچ چنگی بھلی نوکری سی..... پنج سو روپیہ تنخواہ، گدے دار گرسی، دفتر دے باہر اوہدے ناں دا بورڈ، یاراں بیلیاں دا لٹا چوڑا حلقہ تے زرینہ دا عشق۔

زرینہ توری وانگریزی تے چینیسی دے پھل ورگی نروئی سی۔ ایہہ جمیل دا خیال سی۔ اصل وچ زرینہ وی جمیل ورگے کئی بندیاں نال صاحب سلامت سی اوہ گلبرگ دی اک کوٹھی وچ رہندی سی۔ ساری کوٹھی اوہدے کول نہیں سی۔ کوٹھی دا کچھ حصہ اوہدے کول سی۔ باقی حصے وچ پی ڈبلیو ڈی دا اک ٹھیکیدار کدی کدائیں ساہیوال توں آ کے رت جگا مناؤندا ہوندا سی۔ پر ایس گل دا گھٹ لوکاں نوں پتا سی پئی زرینہ ادھی کوٹھی دی مالک اے، پوری کوٹھی دی نہیں۔ صرف دو تین بندے جان دے سن پئی زرینہ دا تے ٹھیکیدار دا آپس وچ کوئی حساب کتاب اے، تے ایہہ بندے ٹھیکیدار دے سن۔ زرینہ یا جمیل دے نہیں سن۔ جمیل زرینہ نوں فلیٹیر دے فلور شو تے ملیا سی۔ ادھی رات ہو چکی سی، تے چرغے دی گرمی جمیل دے سریر وچ جن بن کے بچ رہی سی۔

اوہ اکڑا سی تے بد قسمتی نال زرینہ دا اک ہور جانن والا قطب دین اوس دن ملتان توں لاہور نہ آسکیا۔ زرینہ اگلی بیٹھی گرم چکن کھاندى رہی تے ٹھنڈا پانی پیندی رہی۔ پر جس ویلے کلاک دی سوئی باراں توں اگے ودھی، اوس بھوں کے پچھوڑ ویکھیا تے فیر اٹھ کے جمیل کول آ گئی۔

دو بجے دن جمیل دفتر نہ گیا تے گلبرگ دی سیر کردا رہیا۔ اوہدے کول تنخواہ دے پنج

جمیل ہن بہت بدل چکا سی۔ لاہور اوہ انارکلی تے مال روڈ توں کپڑا خرید کے سوہنے سوہنے سوٹ سلواؤندا سی۔ تے پہن کے مہنگے ہوٹلاں وچ گھمدا پھر دا سی۔ ہن اوہ کھدر پاؤندا سی تے اوہدے پیریں باٹا تے سروں دے بوٹ دی بجائے موٹے چم دی جُتی سی۔ کلیں شیو دی بجائے موٹی کھدری داڑھی سی۔ تے نرم نرم فلاسفر والے ہتھ ہُن زمیندار دے مضبوط تے کھدر دے ہتھ بن گئے سن۔

غلام علی ولوں مایوس ہو کے جمیل نے آپ کوشش شروع کیتی پر دو مہینے دے بعد اوہ وی ناکام ہو گیا۔

اخیر اوس ہندوستان ول توجہ کیتی تے اک سکھ میاں کلونت نال واقفیت کر لئی۔

کلونت دے باپو دی زمین جمیل دی زمین دے نال سی، پر دو چار فرلانگ دا فاصلہ سی۔ جنگل نیلے وچ ایہہ فاصلہ اوہناں دی محبت دے راہ دی روک نہ بنیا سگوں چھپ چھپا کے ملن واسطے فائدہ مند ثابت ہو یا۔

اک دن جمیل تے کلونت، جمیل دی چھن پٹھ بہہ کے گلاں کر رہے سن تے ٹھہیں ٹھپ او تھے اک گھوڑا آیا جس اُتے زرینہ سوار سی۔ زرینہ نے گھوڑے توں اُتر کے تھلے چھال ماری تے جمیل نوں گلوکڑی پا کے اوہدا مونہہ متھا چمن لگ پئی۔ جد دوواں نوں ذرا ہوش آیا، جمیل نے بھوں کے دیکھیا تے کلونت جا چکی سی۔

بیوقوف انسان

کار مال روڈ توں گلبرگ ول مُرگئی تے تھوڑی دیر بعد زونبی ہوٹل دے سامنے جا کھلوتی۔ مقصود تے فاخرہ ہوٹل دے وڈے کمرے وچ داخل ہوئے تے فیر اک نیم تاریک نگر وچ جا بیٹھے۔ پیرا آیا تے سلام کر کے پرانہہ جا کھلوتا۔ مقصود نے دو بندیاں دے کھانے دا حکم دتا تے اکھاں بھر کے فاخرہ ول دیکھیا۔ فاخرہ بڑی دلداری نال مسکرائی تے اوہدیاں نیم گلابی گلاں گلابی ہو گئیاں۔

”میں تیری مدد کرنا چاہتا پر مدد نہیں کر سکتا۔“ مقصود بولیا۔

”میری مدد میرا خاوند کر سکتا اے پر میںوں اوہدے کولوں کوئی اُمید نہیں۔ اوہ شرابی کبابی تے زانی تے بدکلام آدمی اے۔ اللہ یاں تے مینوں موت دے دیوے یا اوس نوں!“ فاخرہ بولی۔

”اللہ بھیڑے بندے نوں موت دیوے، چنگے بندیاں دی ساڈی دنیا نوں بڑی لوڑ اے۔“ مقصود بولیا۔

”میں تن واری وسپے دی کوشش کیتی اے پر تیتے واری مینوں مات ہوئی اے۔ اوہ ٹھیک ہو جان دا وعدہ کر دا اے پر وعدہ پورا نہیں کر دا۔“

”سیاست دان آدمی اے فیر تے۔“

”نہیں سیاست دان ہووے تے چاہیدا کیہ اے؟ اوہ بالکل اکھڑ آدمی اے۔ کوٹ

پتلون پاندا اے پر موٹی اُن دے کبل ورگا گھر درا اے۔“

”میں اوس نوں مل کے آکھاں گا پئی تیری تیویں تے بہوں چنگی اے۔ توں وی

چنگا ہو جا۔“

”نہ ٹسیں نہ ملیو۔ کمال نون پتا اے پئی میرا تہاڈا سلسلہ چل رہیا اے!“

”تیرا چل رہیا ہووے گا، میرے وتوں تے کوئی گل نہیں“

”ٹسیں میرے تے فیر اپنے پیسے کیوں خرچ کردے او؟“

”تینوں خوش کرن لئی تے آپ خوش ہون لئی۔ مینوں تیریاں عاداتاں بہوں پسند نہیں۔“
”مثلاً۔“

”مثال دے طور تے توں بے حد خوبصورت این تے تینوں اپنی خوبصورتی دا احساس اے۔ توں مغرور عورت این تے ایہدے نال ای مقبولیت دی چاہنی این۔ توں لالچی نہیں۔“

ایہہ تہاڈی مہربانی اے پئی مینوں ٹسیں خوبصورت کہندے او۔ مینوں وی کدی کدائیں خیال آؤندا اے پئی میں خوبصورت آں۔ پر میں سوچتی آں میری خوبصورتی کس کم دی؟ میرا خاندان میتھوں دُور اے تے میں دو بچیاں دی ماں ہو کے اوہناں دا پیٹ پالنی آں۔ میں مغرور ضرور آں پر میرا غرور میرے تحفظ دی ضمانت اے۔ غرور نہ کراں تے لوک مینوں دے دوپہریں لٹ لین، رہی لالچ دی گل تے اوہ غلط اے۔ تینوں کیہ پتا، میں کئی لالچی عورت آں۔ مینوں لالچ اے سکون دا، آرام دا، پیار دا۔“

کھانا آ گیا تے اوہ دوویں کھان لگ پئے، کھانا کھان دے بعد اوہناں چاء دا آرڈر دتاتے فیر گلیں جٹ پئے۔

”میرے انگ ساک کہندے نیں پئی میں تے مقصود اک دو جے دے بہت قریب ہو گئے آں۔“

”اوہ ٹھیک کہندے نیں۔“

”اوہ ایہہ وی کہندے نیں پئی پتا نہیں ایس قُربت دا نتیجہ کیہ نکلے۔“

”عورت مرد قریب ہو جان تے شادی ہو سکدی اے۔“

”کجھ ہور وی ہو سکدا اے۔“

”مثلاً کیہ ہو سکدا اے۔“

”زبان اجازت نہیں دیندی پر کہہ دینی آں ناجائز تعلقات!“

”ہاں ایہہ ہو سکدا اے پر میرے معاملے وچ نہیں ہووے گا۔“

”لوک کہندے نیں ٹسیں میری مجبوری توں فائدہ اٹھا رہے او۔“

”کس قسم دا فائدہ؟“

”اوہو قربت دا فائدہ۔“

”دراصل لوک سمجھدے نیں، میرے تیرے درمیان ناجائز تعلقات نیں ایس اکٹھے اُٹھنے بہنے آں۔ تڑنے پھرنے آں، کھانے پینے آں۔ ایس واسطے لازم آیا پئی میرے تعلقات کھان پین توں اگے نیں۔“

”حالانکہ ایسی کوئی گل نہیں۔ ہُن تیک کوئی گل نہیں۔“

”تے کدے وی نہیں ہووے گی۔“

چاء آ گئی تے فاخرہ چاء بنان لگ پئی۔ مقصود نے حساب لایا، اوہ ایس بلبل ورگی سؤخی عورت اُتے پنج ہزار روپے تنان مہینیاں وچ خرچ کر چکا اے تے بے فائدہ۔ اوں نون فاخرہ کولوں کجھ حاصل نہیں سی ہو یا پر لوک کہندے سن پئی مقصود عیش کردا اے۔ موجدان اُدا اے۔ بلبل نون پنجرے وچ پا کے بیٹھا ہو یا اے۔ جئے مومنہ اونیاں گلاں۔

”مقصود صاحب، اک گل دسو۔ ٹسیں میرے تے خرچ کیوں کردے؟“

”ایس سوال دا جواب میں پہلاں دے چکا واں۔“

”فیر وی“

”اصل گل ایہہ اے پئی میں دیہاتی آدمی آں۔ میں لاہور شہر وچ پچھلے اٹھ سال توں نوکری کر رہیا واں پر ایہدے باوجود میں پینڈو آدمی آں۔ ایس پینڈو آدمی وعدے دے بڑے پکے ہننے آں۔“

”پر تسان میرے نال کوئی وعدہ کیہا؟“

”میں اپنے دل نال وعدہ کیہا ہو یا اے۔ آج توں تن مہینے پہلوں میں جد تہانوں اوپن ایئر تھیٹر دیاں پوڑیاں تے ملیا سی، میں اپنے دل نال وعدہ کیہا سی پئی ایس خوبصورت عورت دا ساتھ دینا اے تے ساتھ انج دینا اے جو یں پنڈاں وچ رہن والے دیہاتی تے اکھر آدمی دیندے نیں۔“

”چنانچہ ٹسیں اپنے دل نال کیتے ہوئے وعدے مطابق میرا ساتھ دے رہے او۔“

ایہدے بعد خاموشی..... چُپ..... سکوت..... کوئی بڑھک نہیں سی آرہی۔ انج لگدا سی جویں اوہ قبرستان وچ ادھی رات نوں کھلوتے نیں۔
 فاخرہ دا دل دھڑک رہیا سی۔ دھک، دھک، دھک۔ اوہدا جسم آکڑ رہیا سی۔
 خوفناک طریقے نال ڈرتے خوف اوہدے لُوں لُوں اُتے قبضہ جما رہے سن۔ اوہ ہرنی سی
 جیہڑی شیردے مونہہ وچ آگئی سی۔ مقصود اپنے روپے تے وقت دی قیمت وصول کرسکدا
 سی۔

فاخرہ نوں تریلی آگئی تے مڑھکے دے قطرے اوہدے گلاب ورگے مکھڑے تے
 ڈھلک رہے سن۔ عطر پھیل تے اوہدے جسم دی خوشبو نال تے پوڑیاں مہک رہیاں سن۔
 مقصود نے دیا سلائی بالی تے تھلے کھلوتا بولیا:
 ”فاخرہ تھلے آجا۔ کیہ پئی سوچتی ایں؟“

فاخرہ نے کوئی جواب نہ دتا۔ تے ہولی ہولی پیر پُدی تے ساڑھی سنبھال دی تھلے
 اترن لگ پئی۔ مقصود پچھوڑ اتردا رہیا تے دیا سلائیاں جگاؤندا رہیا۔
 جد اوہ دوویں کار وچ آکے بہہ گئے تے فاخرہ بڑی مٹھی اواز وچ بولی:
 ”مقصود توں عظیم انسان ایں۔“
 ”نہیں میں عظیم بے وقوف آں۔“
 ”اوہ کس طرحاں؟“

”اوہ ایس طرحاں پئی میں اپنے وقت تے روپے دی قیمت وصول نہیں کیتی۔“
 کار چل پئی تے فاخرہ سوچاں دے ویہن وچ ڈُب گئی۔

”بالکل درست اے۔“

”تے جے میں تیرا ساتھ چھڈ دیاں مقصود تے فیر؟“

”فیر میں تینوں قتل کر کے سولی چڑھ جاواں گا۔“

”جھوٹا!“

”ازمالیں!“

چاء پین دے بعد اوہ دوویں اُٹھے تے باہر آکے کار وچ بہہ گئے۔ کار ٹر پئی تے
 فاخرہ نے مقصود نوں کہیا پئی اوہ اپنی سہیلی زرینہ نوں ملنا چاہندی اے جے اوہدے کول وقت
 ہووے تے اوس نوں او تھے چھڈ آوے۔ مقصود اوہدے اشارے اُتے کار نوں لے مڑیا۔
 کار دوبارہ مال روڈ اُتے دوڑ رہی سی۔ رات ہوگئی سی تے اوہ دوویں چُپ چاپ
 غنودگی وچ کار دا سفر کر رہے سن۔

”انارکلی آکے کار کھلوگئی۔ فاخرہ کارتوں تھلے اُتری تے مقصود بولیا:

”میں جاواں؟“

”نہیں تئیں وی میرے نال آؤ۔ میں چاہتی آں تئیں میری سہیلی زرینہ نوں ملو۔
 یقیناً تئیں اوس نوں مل کے خوش ہوو گے۔“

مقصود نے کار بند کیتی تے فاخرہ دے کچھے پوڑیاں چڑھن لگ پیا۔ دو پوڑیاں چڑھ
 کے فاخرہ بولی:

”تیسری پوڑی دے اخیر تے زرینہ دا مکان اے۔ زرینہ تے اوہدا خاوند خالد
 دوویں اتھے رہندے نیں۔ نواں نواں ویاہ ہو یا اے۔ بچہ کوئی نہیں۔“

پوڑیاں وچ ہمیر اسی تے مقصود دیا سلائیاں بال بال کے اوس نوں راہ دس رہیا سی۔
 جد پوڑیاں مک گئیاں تے دیا سلائی بجھ گئی۔ مقصود نے نویں سرے توں تیلی جگائی تے
 اوہناں دوواں نے دیکھیا پئی زرینہ دے بُو ہے اُتے سیر وزن دا جنڈرا اے۔ فاخرہ اُپر سی
 جنڈرا دیکھ کے گھبرائی تے بولی:

”جنڈرا.....؟“

”ہاں جنڈرا۔“

”تھاڑے گھر دا خرچ کتنا اے، مہینے دے حساب نال؟“
 ”تن سو روپے مہینے دا اے جی۔“

میں اپنے سارے سوالاں تے اوہناں دے جواباں نوں اپنے رجسٹروچ درج کیتا۔ اصل وچ مینوں اک ٹیلیفون اپریٹر دی لوڑ سی۔ ٹیلی فون اپریٹر کہنا تے خیر غلط اے، اصل وچ مینوں اک RECEPTIONIST دی ضرورت سی۔ میرا کاروبار کئی شہراں وچ اے تے مینوں وی لہور شہر وچ کھلے ہوئے کئی دفتراں وچ جانا پیندا اے۔ میں چاہندا سی، میرے بعد کوئی شمار اپنی مٹھی تے سُرلی اواز وچ تاجراں تے سوداگراں تے عام گاہکاں دے فون سنے۔ اوہناں نوں نوٹ بک وچ نوٹ کرے۔ تے مناسب تے موزوں طریقے نال تاجراں، سوداگراں تے عام گاہکاں نوں ٹالے۔

میرا تجربہ اے اپنی تعلقات عامہ داکم ڈاڈھا اوکھا اے۔ ذرا دتی بے احتیاطی نال ہزاراں روپیاں دا گھانا ہوسکدا اے، تے ذرا سچے انداز وچ گل بات ہووے تے ہزاراں روپے اکٹھے ہوسکدے نیں۔ دوجی گل ایہہ اپنی کاروباری لوک عام طور تے تھکے ماندے ہوندے نیں، اوہناں نال کوئی شمار پیار بھری اواز وچ گل بات کرے تے اوہناں دا ذہنی تھکیواں اتر جاندا اے۔

میں کیہڑے پاسے مُ پیا آں؟ گل فریدہ دی ہو رہی سی۔ فریدہ دا قد تے میں ناپیا نہیں، میرا خیال اے 5 فٹ 6 انچ ہووے گا۔ ایہہ قد کمئی دے ٹانڈے ورگا کولا تے نرویا سی۔ وال کچی چھلئی دے بھورے والاں نالوں چنگے سن۔ نک ذرا موٹا سی پر مغلی چہرے تے ڈاڈھا سُندر پیا لگدا سی۔ انگلیاں لمیاں سن تے انچ جو یں ہریاں گندلاں، اکھیاں موٹیاں موٹیاں سن، جو یں جاسوساں دیاں ہونداں نیں۔ مُسکراؤندی تے انچ لگدا سی جو یں چینیلی دے پھل ہوندے نیں۔ دراصل فریدہ دے دند چاندی دے منکیاں دا گمرد ڈڈھ جیسے چٹے سن۔

فریدہ اک سو چالی روپے تے میرے دفتر وچ ٹیلی فون اُتے لوکاں نوں جی آیاں کہن واسطے نوکر ہوگئی۔ اوہدی ڈیوٹی سویرے نو بجے توں شام 4 بجے تیکر سی۔ دوپہر دا کھانا جس نوں بعض وڈے لوک لُنج کہندے نیں، میرے ذمے سی۔ کھانے اُتے روزانہ دو

ٹھنڈا گرم تے کوڑا

جد اوہ پہلی واری میرے دفتر آئی تے اوہ بھولی جیبی گڑی سی۔ چٹی شلوار، پاپلین دی قمیض تے کالا بُرقع۔ اوہنے دوپٹا بڑا سُنج کنج کے سر تے لیا ہو یا سی۔ میں اوس نوں چکھیا:
 ”ناں کیہ اے تھاڑا؟“

”میرا ناں فریدہ اے جی۔“

”عمر کنی اے جی؟“

”میری عمر ستاراں سال اے جی۔“
 ”تعلیم؟“

”میں دسویں پاس آں جی۔“

”والد صاحب کیہ کم کردے نیں؟“

”اوہ میری ماں نالوں وکھرے ہو چکے نیں۔“
 ”تسیں والد کول رہندے او یا والدہ کول؟“

”میں والدہ کول رہتی آں جی۔“

”کنے بھین بھرا او؟“

”میریاں دو بھیناں تے دو بھرا نیں۔“

”تہا تھوں وڈے کنے نیں تے چھوٹے کنے جی؟“

”سارے چھوٹے نیں جی۔“

”سکولے پڑھدے نیں یا نہیں؟“

”اک بھرا سکولے پڑھدا باقی نہیں۔“

اپنے گاہک نہیں۔ تے مہینے وچ کوئی اٹھ نو ہزار روپیہ کمائی آں۔ پہلاں میں بی بی پاکدامن رهندي ساں۔ ہُن میں گلبرگ کوٹھی لے لئی اے۔ تئیں میرے اُستاد اوتے میں تہاڈی شاگرد۔ دسوکیہ پیو گے: ٹھنڈا، گرم یا کوڑا۔“

روپے خرچ آؤنداسی۔ گویا میں اوس نوں دوسو روپیہ مہینہ دے رہیا ساں۔
 فریدہ نے دو مہینے کم کیتا اوہدے بعد میں اوس نوں نوکری توں جواب دے دتا۔
 ہُن تئیں پچھو گے پئی میں اوس نوں نوکری توں جواب کیوں دتا؟ اوہ وی سُن لوو۔
 پہلے پندرہ دن فریدہ جھک جھک کے جواب دیندی رہی۔ اوہدے جواباں وچ شرم تے حیا دارنگ سی تے مینوں اوہ بہت چنگی لگدی سی۔ باقی اک مہینہ تے پندرہ دن اوہ کھل کے فون اُتے بولدی رہی۔ میرے بعض گاہکاں نے مینوں دسیا پئی فریدہ نوں رکھ کے میں تجارتی سوجھ بوجھ دا ثبوت دتا اے۔ باقر علی کدے میرے دفتر نہیں سی آئے۔ اوہ مہینے وچ اٹھ نو واری تشریف لیاے۔ چودھری علم دین پہلے مہینے وچ ست ٹیلیفون کر دے سن اوس مہینے ایہناں دے اِگی فون آئے۔ خواجہ عبدالصمد پہلے روز شام نوں میرے دفتر آؤندے ہوندے سن۔ ہُن اوہ دوپہر توں ای آ کے بہہ جان دے سن۔ گل کیہ میرا کاروبار ڈاڈھا ودھیا تے اوہدے نال میری آمدن وی ودھ گئی سی۔

دو جا مہینہ شروع ہو یا تے ٹیلی فون ہور ودھ گئے پر مینیں ویکھیا پئی جہڑی وی دوجی کال آؤندی اے، اوہدے راہیں فریدہ سرگوشی دے انداز وچ بولدی اے۔ تے بار بار کیلنڈر تے گھڑی نوں ویکھدی اے۔ آخر ایہہ گل ثبوت ہو گئی پئی فریدہ لوکاں نوں ٹائم دیندی اے۔ ظاہر اے میرا دفتر بد معاشی دا اڈہ نہیں سی۔ میں اوس نوں جواب دے دتا۔ جس دن میں اوس نوں جواب دتا، اوس دن اوس نے تنگ کپڑے پائے ہوئے سن۔ سر تے برقع کوئی نہیں سی، تے ڈوپٹے دی تھان سکارف نے لے لئی سی۔ پہلے روز اوہدے والاں وچوں سر ہوں دے تیل دی خوشبو آؤندی سی، پر دو مہینے بعد جس دن اوہ خوشی خوشی میرے دفتر وچوں ہمیشہ واسطے گئی، اوہدے والاں اندروں یوڈی کلون دے عطر دیاں چھلّاں اُٹھ رہیاں سن۔

ایس گل توں اک مہینہ بعد خواجہ عبدالصمد مینوں شام نوں اک گھر لے گیا۔ ایہہ فریدہ دا گھر سی..... سوہنا ستھرا۔ اوہدے ڈرائنگ روم وچ سنگار میز، صوفے تے نواری پلنگ سن۔ اوہ مینوں مل کے بڑی خوش ہوئی تے بولی:

”عالم صاحب! ایہہ کاروبار میں تہا تھوں ای سکھیا اے۔ میرا اپنا ٹیلی فون اے۔“

